

WAT HEEFT DE NIEUW-VENNEPSE NIEUWBOUWWIJK “GETSEWOUDE” MET WILLIBRORD EN DE NOORMANNEN TE MAKEN ?

Door Drs. Jan W.M. Lange.

INLEIDING

Aan de Westzijde van Nieuw-Vennep is, doorsneden door de Vennepweg, sinds 1996 een grote nieuwbouwwijk ontstaan. Van de Namencommissie van de Gemeente Haarlemmermeer heeft deze wijk de naam “Getsewoud” gekregen. De Namencommissie heeft zich daarbij laten leiden door de oudste geschiedenis van het gebied, dat gelegen was tussen het huidige dorp Nieuw-Vennep en Hillegom.

We zullen zien, dat zo'n 1200 jaar geleden in deze contreien een bos, een woud was, wat in oude oorkonden aangeduid werd als “het Getzewald”.

Dit artikel heeft zijn ontstaan te danken aan een zinsnede uit het boek van Cor Lücke, dat hij in 1998 onder de titel “Terugblik op Nieuw-Vennep” schreef. Op pag. 7 schrijft hij: *“De vroegste vermelding van de naam Vennep vinden we in de goederenlijst van de Maartenskerk, waarin de zinsnede staat: ‘In Getzewald in de rivier Fennepa behoort alle visserij aan Sint Maarten’.*

Lücke noemt bij de vermelding geen jaartal en dat prikkelde mijn nieuwsgierigheid.

Zo begon een speurtocht, waar dit artikel de neerslag van vormt.

HET JAARTAL 960 ?

Een eerste aanzet vond ik niet verwacht in het jubileumboekje “Kerken in Kudelstaart”. Daarin stond een landkaart, met daarin getekend het oude Haarlemmer Meer en Leidse Meer, met ten oosten van Hillegom ingeschreven “Vennapen”, “Getzewald” en “Vennapa”, met bij alle drie de namen het jaartal 960 geschreven. Deze kaart komt uit het boek van J.C. Ramaer “De omvang van het Haarlemmermeer” uit 1892, wat u hierbij vindt afgedrukt (*de afbeeldingen/kaarten staan wel in de publicatie van dit artikel in Meerhistorie; in het navolgende artikel Ambacht De Vennip vindt u echter diverse kaarten*). Op het origineel van Plaat V-C heeft Ramaer in zwarte letterdruk de oudste vermelding van een plaats, water, bos weergegeven en in rode letters en lijnen de toenmalige cartografische situatie in 1892.

Voor ons artikel is vooral van belang de situering van Hoofddorp, Vennepdorp, Hillegom en de Ringvaart rondom de Haarlemmermeerpolder, om zo de oude, verloren gegane toponymen te kunnen plaatsen in het landschap anno 2003.

De vraag is of het jaartal 960 op de kaart van Ramaer spoort met de goederenlijst, waar Cor Lücke over spreekt. Daarover in onderstaande onder het kopje “Goederenlijst” meer.

GETREWAT

In het Aardrijkskundig Woordenboek van A.J. van der Aa uit 1843 vond ik in Deel IV, op pag. 482 niets onder het woordje “Getzewald”, maar wel iets onder “Getrewat”.

Van der Aa (of zijn zegsmannen) noemen dit water een oude benaming voor “Geestwater”; zij situeren het iets ten zuiden van het huidige Lisserbroek, hemelsbreed ca. 2-3 kilometer zuidwaarts van het huidige Getsewoud. Van der Aa meldt, dat keizer Otto I middels een brief in het jaar 948 het koninklijk recht van visserij (weer) verleent aan de kerk van Utrecht, tegelijk met een daar bij behorende scheepsbelasting, “cogsculd” genaamd. Nu zijn er twee oorkonden uit het jaar 948 van de hand van keizer Otto I overgeleverd (nl. op 1 april en op 30 juni van dat jaar), maar in beide oorkonden gaat het om algemene beschrijvingen van schenkingen aan de kerk van Utrecht, zonder specifieke vermelding van wateren en bossen (*zie verderop*). “Getrewat” staat er dus ook niet in vermeld. Waar Van der Aa dan op doelt en uit welke bronnen hij put, blijft duister.

GETZEWALD IS GEESTWOUDE ?

Als “Get” (Getzewald en ook Getrewat) inderdaad een verbasterde of oudere benaming is van het woordje “geest”, dan is hier sprake van respectievelijk een bos en een water, dat indertijd lag in, of aan de rand van zogenaamde geestgronden. Dat is hoge zandgrond tussen duinstrook en lage veen- en poldergronden. Oegstgeest, Suidgeest, maar ook Gaasterland in Friesland hebben daaraan hun naam te danken. In de goederenlijst van de St. Maartenskerk in Utrecht is naast “Getzewald” ook sprake van “Polgest” (=Poelgeest) en “Osgeresgest” (=Oegstgeest).

Etymologisch is gemakkelijk de verbastering van “Gestwald” naar “Getzewald” te verklaren, zoals dat ook het geval is bij “Gestwater” naar “Getrewat”. Spreek het maar eens een aantal keren snel achter elkaar uit !

Op Plaat VI, behorend bij zijn boek uit 1892 en hierbij sterk verkleind afgedrukt, brengt Ramaer “de geaardheid der gronden” rond en in het Haarlemmermeer in kaart.

Daarop zie je hoe die hoge zandrug precies loopt op de lijn, waarop de dorpen Sassenheim, Lisse, Hillegom, Bennebroek en Heemstede gesticht zijn, met oostwaarts de veen- en poldergronden.

We zullen verderop zien, dat de drie eerstgenoemde dorpen ook vermeld worden in de goederenlijst van de Maartenskerk in Utrecht.

Op Plaat VI van Ramaer zie je, hoe in 1848 de hoge zandgrond nog tot 1 kilometer oostwaarts van de dorpskernen liep, met een merkwaardige uitstulping onder water van ruim 4 kilometer oostwaarts ter hoogte van Bennebroek. Dit zand kan daar altijd al gelegen hebben, maar ook is het mogelijk, dat het hier om door het water opgestuwd zand gaat, dat in de loop der eeuwen uit- en afgesleten is aan de oostzijde van de meer zuidelijk gelegen zand- en geestgronden.

Ook is te zien op deze Plaat, hoe het ambacht Vennep, wat zich in vroeger tijden uitstreckte oostwaarts van Hillegom tot aan het eiland Beinsdorp, lag op veengrond, wat de aanname van Lücke, dat “Vennep” waarschijnlijk “veenwater” betekent, ondersteunt.

KORTE VOORGESCHIEDENIS - ST. WILLIBROD

Voordat we over de goederenlijst, de datering en de inhoud daarvan komen te spreken, is het nodig eerst een kort historisch kader te schetsen. Want zonder die context is een goed begrip van een en ander niet mogelijk. In de zevende eeuw komen Engelse benedictijner-monniken, naar Iers voorbeeld, naar het Europese vasteland om als zendeling hier te werken. De monnik Willibrord (658-739) is een van hen. In het jaar 690 zet hij met elf gezellen voet aan wal aan onze kust.

De Franse hofmeijer Pepijn II van Herstal (645-714), de overgrootvader van Karel de Grote, geeft aan Willibrord het zuidwestelijk deel van het land der Friezen als werkterrein.

In 692 en 695 gaat Willibrord naar Rome om zijn zending door paus Sergius bevestigd te krijgen en wordt hij tot aartsbisschop van de Friezen gewijd. Zijn zetel vestigt hij, op aanwijzen van Pepijn, in Utrecht.

Vóór 720 bouwt Willibrord in Utrecht een zogenaamd dubbelmunster, een kerk en klooster, gewijd aan respectievelijk St. Salvator en St. Maarten. Eerstgenoemde zal later als de kapittelkerk van Oudmunster verdergaan, terwijl de St. Maarten rond 950 de kathedrale kerk van Utrecht wordt.

Nakomelingen van Pepijn begunstigen de kerk van Utrecht al vanaf het begin met bezittingen en rechten. Op bijgaande afbeelding ziet men de aanhef van een oorkonde uit het jaar 723, waarin de hofmeijer (“maior(um) domus”) Karel Martel, de bastaard-zoon van Pepijn II, ten behoeve van zijn zielenheil het klooster in Utrecht begunstigt met diverse rechten. Opvallend is de helderheid van dit bijna 1000 jaar oude handschrift !

DE NOORMANNEN

Vanaf 834 laten de Noormannen zich in de Lage Landen gelden en in 857 wordt ook Utrecht ingenomen en geplunderd. Bisschop Hunger vlucht naar het Limburgse Odilienberg en nog later verhuist de bisschopszetel naar Deventer, waar de kust voor de Noormannen veilig is.

Van 899 tot 917 is Radboud bisschop van Utrecht, maar zijn opvolger Balderik (bisschop van 918 tot 975) zal pas rond 920 in Utrecht terugkeren. Balderik herbouwt het gehavende burgerlijke en kerkelijke Utrecht, zodat hij, na Willibrord, de tweede stichter van Utrecht genoemd wordt.

Utrecht, wat dan bij Lotharingen hoort, komt onder het Duitse Rijk te vallen, waar koning Otto I vanaf 936 de scepter zwaait. Koning (en vanaf 962 keizer) Otto begunstigt Utrecht met veel rechten en goederen. In dat kader is er de eerder genoemde oorkonde van 1 april 948, waarin Otto I goederen, liggende tussen de stad Wijk bij Duurstede en de Noordzee, aan de kerk van Utrecht schenkt.

In deze oorkonde van keizer Otto I lezen we : “...omnia a decessoribus nostris regibus eidem collata ecclesie seu etiam a ceteris quibus licet fidelibus ... res etiam in villa quondam Dorsteti, nunc autem Uuik nominata; et in ceteris omnibus locis a predicta villa usque ad mare et in insulis ceterisque mari contiguas provinciis ab imperatoribus vel regibus tradita/alles wat door onze voorgangers, vorsten en overige gelovigen is overgedragen is aan de St. Maartenskerk, nl. wat vanaf het voormalige Dorestad/nu Wijk geheten tot aan de (Noord)zee, op de eilanden en met de zee verbonden provinciën is gelegen... hoc immunitatis nostre, precepto firmamus, precipientes, ut nullus habeat potestatem aliquid horum auferendi, sed perpetua firmitate inconvulsa permaneat/het geen wij oorkonden is voor altijd geldig/door niemand ooit te herroepen”.

Het betreft hier echter geen nieuwe schenkingen, maar in deze oorkonde gaat het, zo zullen we zien, om een herbevestiging van de privileges, die in de 8^e en 9^e eeuw door Karolingische hofmeijers/koningen aan Utrecht geschonken waren, maar die ten gevolge van de Noormannen-invasie voor Utrecht verloren waren gegaan.

DE (DATERING VAN DE) GOEDERENLIJST VAN DE ST. MAARTENSKERK

Naast deze oorkonde uit 948 is er de goederenlijst van de Utrechtse St. Maartenskerk, waarin onder meer melding wordt gemaakt van het visrecht in de rivier/de stroom Fennep in Getzewald.

De vraag naar de datering van deze goederenlijst is interessant. Historici hebben hierover het nodige geschreven. Een historicus als Samuel Muller Fzn. gaat er in 1892 nog van uit, dat de lijst tussen 777 en 866 is ontstaan, terwijl Otto Oppermann in 1920 schrijft, dat bisschop Radboud (899-917) ermee begonnen is en dat de lijst rond 955 gecompleteerd is. Ramaer (pag. 171) en Van den Bergh houden het beiden op een datering omstreeks 960,

hetgeen verklaart, waarom in de plaat V-C van Ramaer het jaartal 960 steeds terugkeert.

Dirk Blok (1957) en Rolf Grosse (1987) houden het echter op het volgende: zij zien een verband tussen de oorkonde van 948 en het feit, dat in die oorkonde en in de goederenlijst uitsluitend de westelijk gelegen goederen van Utrecht beschreven worden, terwijl de goederen ten oosten van Utrecht merkwaardigerwijze onvermeld blijven. Dirk Blok heeft in zijn artikel een kaartje (hieronder afgedrukt) opgenomen, waarin een en ander ook als zodanig zichtbaar wordt. De conclusie van Blok en Grosse luidt: De lijst is geen boedelbeschrijving van een bepaalde status quo in een bepaald jaar, maar is eerder een soort “wenslijst” van terug te krijgen gebieden en goederen, die ten gevolge van de Noormannenplunderingen verloren waren gegaan. Beiden menen, dat deze lijst op grond van oudere oorkonden is opgesteld tussen 917 (het aantreden van bisschop Balderik) en uiterlijk 948, wanneer Otto I in zijn oorkonde van 1 april de wens op de lijst bevestigt als authentiek Utrechts bezit.

Anders gezegd: de goederenlijst diende om zo te zeggen tot voorbeeld voor de oorkonde en paste zo in het kader van de onder bisschop Balderik vanaf 925 gestarte wederopbouw van het bisdom. De toestand, die zij beschrijft, is die van de achtste en negende eeuw, de tijd van vóór de invallen der Noormannen.

De lijst is dus niet, zoals Samuel Muller poneert, opgesteld tussen 777 en 866, maar beschrijft wel de feitelijke bezittingen van de Utrechtse kerk in die periode in het westen van Nederland.

De “huidige leeftijd” van de benamingen, zoals in de goederenlijst voorkomend, moeten we dus schatten op minstens 1150-1250 jaar.

Het opstellen van de lijst heeft volgens Blok waarschijnlijk een tijdje geduurd; men heeft aan de hand van schenkingsoorkonden en notities vanaf het jaar 720 en later, een en ander uit elkaar geplozen en in geografische volgorde geplaatst. Waarschijnlijk heeft men toen ook de oorspronkelijke oorkonden erbij genomen, zodat in de goederenlijst taalkundige variaties van de achtste tot de tiende eeuw naast elkaar voorkomen (bijv. “Landei” en het veel oudere “Landiage”, wat waarschijnlijk volgens Blok hetzelfde is als het in de Fuldase registers genoemde Lantohi en Lanthoy in de Tesselgouw.

Dit samenstellen heeft dus een zekere tijd geduurd; toen men in eerste instantie klaar was, heeft men blijkbaar meer gevonden en die gegevens in de marge van de lijst bijgeschreven. Dit laatste is onder meer ook het geval met de vermelding van het visrecht in de rivier de Fennepa in Getzewald.

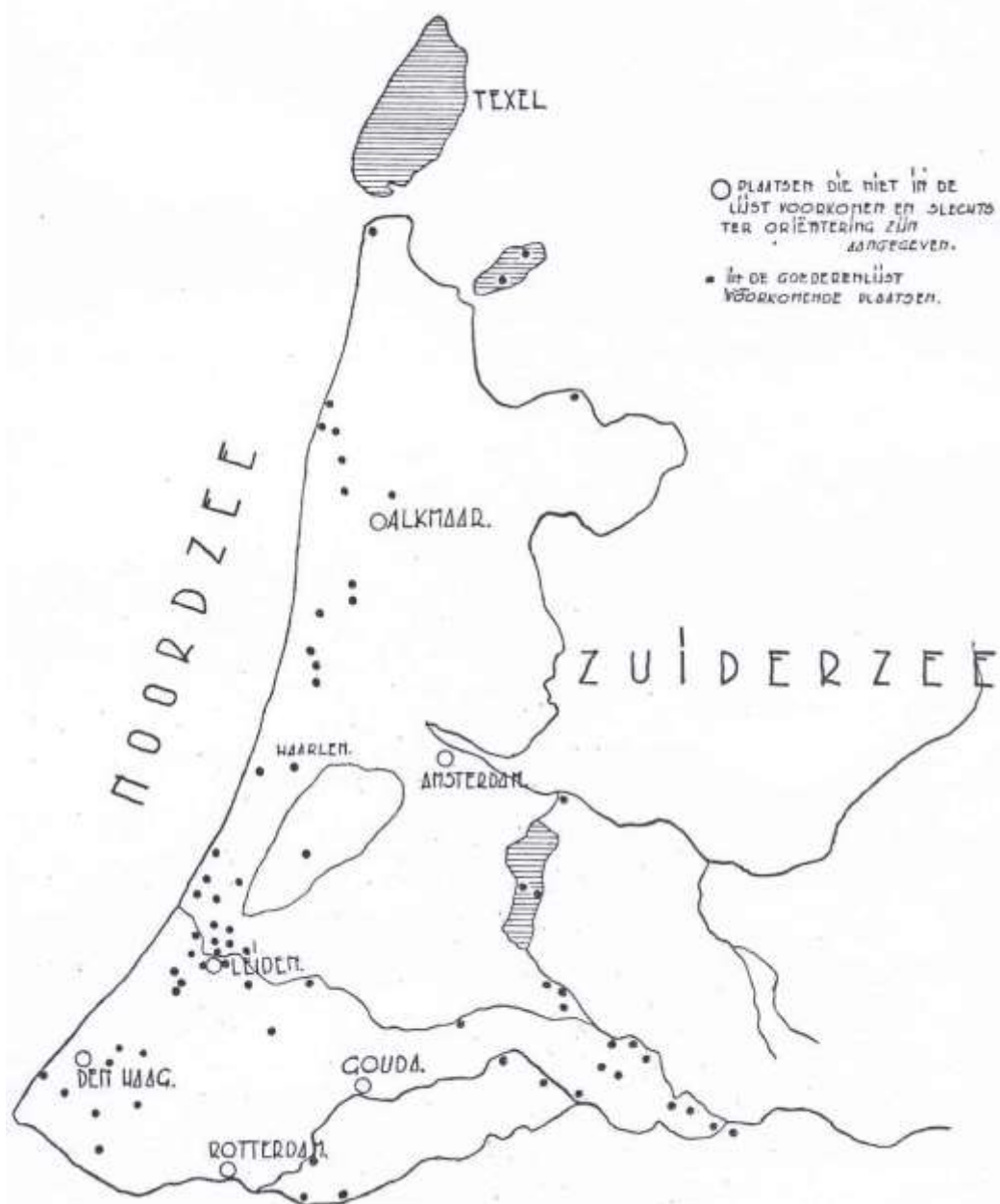
Overigens vindt je op Google over dit onderwerp scherpe disputen over de betrouwbaarheid van Blok's gedachtengang in deze; zijn critici stellen, dat alles rondom het verhaal van de Utrechtse Goederenlijst gesitueerd moet worden in Vlaams-Vlaanderen en niet in (het midden en noorden van) Nederland.

DE INHOUD VAN DE GOEDERENLIJST

De goederenlijst is de belangrijkste bron voor het oude namengoed in Holland en Utrecht, die wij bezitten. Van veel plaatsen in deze gebieden vinden we in de lijst de eerste en oudste benaming en dito schrijfwijze. Sommige plaatsen zijn gemakkelijk te herleiden tot nu nog bekende plaatsnamen, van andere is de precieze locatie (nog) onbekend.

De opsomming in de Goederenlijst: *Dorestado (Wijk bij Duurstede), insula juxta Buosinhem, que proprior ville Risuuic (een waard tussen Beusekom en Rijswijk), Risuuic (Rijswijk, G.), tres ecclesias in Lote (in de Loete = Krimpen, Lekkerkerk en Ouderkerk ?), Hasehem (Heeswijk ?), Turre (aan de Turweg bij Cothen ?), Ubburon (Opburen), Simile (Seme te Werkhoven), Haltna (Houten), Lorek (Loerik), Jodichem (Odijk), Bunninchem (Bunnik), Feedna (Vechten), Nesseshort (Horst in het W. van de gem. Utrecht ?), Suegsna (bij Zwesereng - Breuketen), Marsna (Maarsen), Lonoralaca (Loenersloot ?), UUerdin (Woerden), Alfna (Alfen), Upuuilcanhem (aan de Oude Wilk ?), Suetan (Zwieten), Leithon I, II en III (Leiderdorp), Rodanburg (Rodenburg - Zoeterwoude), Loppishem (Lopsen - Leiden), Lippinge (Ter Lips - Voorschoten), UUatdinchem (Ter Wadding - Voorschoten), Fore (Veur), Foreburg (Voorburg), Forschate (Voorschoten), Corscan (Korsen-Delft), Holtsele (Honselaarsdijk), Masalandae (Maasland), Ostburon (Oostbuurt - De Lier ?), Ualcanaburg (Valkenburg), Suthrem (Zuidwijk - Wassenaar), Helnere (Hilnaar - Wassenaar), Masamuthon (Monster ?), Rothulfashem (Rijnshurg), Scata (Schoot - Noordwijk ?), UUarmelde (Warmond), Osgeresgest (Oegstgeest), Polgest (Poelgeest ? Oegstgeest), Taglingi (Teilingen), Limbon (Limmen), Norhtgo (Noordwijk), Haralem (Haarlem), Uelasan (Velsen), Uennapan (De Vennep), Tlex (Disseldorp ?), Batchem (Bakkum), Husidina (Huisduinen), Pathem (Petten), Haragum (Hargen), Scoronlo (Schoorl), Bergum (Bergen), Benetfelda (Bentveld), Campthorpa (Kamp), Uranlo (Vroonen), Texle (Tessel), UUiron (Wieringen), Uueromeri (het Overmeer), Uteromeri (het Uitermeer), Amuthon (Muiden), Nesse (De Nes - Vreeland), Aluitlo (De Elft - Wieringen), Strude (Stroe - Wieringen), Beuerhem (Beverwijk), Schupildhem (Schepelenberg), Medemolaca (Medemblik); Fresionouuic (Vreeswijk). Daarnaast nog visrechten in de Vecht, in het water bij Nichtevecht, in De Vennep en tienden in het Almere.*

De lijst vertrekt dus bij Wijk bij Duurstede (het oude Dorestad), volgt de Lek, langs de IJssel terug naar het Nedersticht, waar plaatsen tussen Lek en Rijn beschreven worden, dan langs de Vecht en Kromme Rijn tot Loenersloot, vervolgens langs de Oude Rijn naar Leiden, vandaar langs de eerste en tweede geestrug naar het zuiden, dan door Kennemerland naar het noorden tot Texel en Wieringen, waarna het Almere (Zuiderzee) en de Vechtstreek (volgens Blok) een logisch slot vormen.

Behalve kerken, hoeven met hun horigen, bossen, dorpen worden ook diverse wateren genoemd, waaronder de passage, waar het ons hier om gaat.

In het Latijn: *In Getzeuuald in flumine Fennepa omnis piscatio sancti Martini/In Uennapan totum sancti Martini.* Vertaald: *in het Getzewald in de stroom/rivier (de) Fennepa behoort alle visserij toe aan de St. Maarten(sk)erkerk)In Vennapan is alles van de St. Maarten.*

(Er zijn ook handschriften, waarin gesproken wordt over "Vennapa").

In de goederenlijst wordt ook gesproken over "Vennapen" of "Vennapan", een stuk land of een woongemeenschap/later ambacht De Vennep geheten, wat door Ramaer ten oosten van Hillegom gesitueerd wordt (zie hierna het artikel over de *Ambachtsheerlijkheid De Vennip*).

OUDE NAMEN, DIE VOORTLEVEN

Tenslotte nog enkele namen uit de goederenlijst.

Eerstens van plaatsen in de onmiddellijke omgeving van Nieuw-Vennep.

UUarmelde= Warmond; Osgeresgest= Oegstgeest; Taglingi=Teylingen; Uennapan=De Vennep; Host- en West-Sagnem= Sassenheim (aldus D. Blok, terwijl anderen er Oost- en West-Zaan in zien); Liusna=Lisse; Uuilkenhem=Hillegom; Haralem=Haarlem.

Vervolgens vinden we in de goederenlijst enkele straatnamen van de Linqendawijk in Nieuw-Vennep: Blectinghem, Landei/Landiage, Suattingaburim, UUemminge, Beuerhem.

Al deze namen zijn (nog) niet nader te localiseren.

Dit in tegenstelling tot plaatsen op Plaat V-C van Ramaer, waar men andere Linqenda-namen als Houtrijk,

Kalsslagen, Tetterode, Polanen, Nierop en Smedeman in de elfde tot veertiende eeuw in onze streken hun eerste benaming ziet krijgen.

Zo laat dit artikel mijn inziens aardig zien, hoe locale geschiedenis verweven is met de grote kerk/wereldgeschiedenis. En ook, hoe door historische gebeurtenissen ooit lang geleden, oude en nieuwe namen elkaars geschiedenis verder vertellen. Was de geschiedenis anders verlopen, dan was waarschijnlijk het onbeduidende Vennapen, het Getzewald en de rivier Fennepa aan de vergetelheid prijsgegeven.

Dan had de Gemeente Haarlemmermeer voor de nieuwbouwwijknaam zijn toevlucht moeten nemen tot een of andere fancy-naam, wat bijv. "Floriande" -met alle respect voor de bedenker- in mijn ogen toch wel is.

En dat was jammer geweest !

TENSLOTTE

"Dat tiendekijn tot Burchgravenveen of up die Vennp"

In een charter van 30.3.1339 wordt door graaf Willem IV onder andere "het dorp ende Ambocht van Hillighem mit Vennpe, datter toe hoert," geschonken aan Arnout, zoon van Witte van Haemstede. Nu wordt het moeilijk, want dit Vennpe is niet het ambacht Vennep, dat pal oostwaarts tegen Hillegom ligt, want dat was in leen bij de Leidse burggraven, wat blijkt uit een oorkonde van 2.4.1339, waarbij Phillips van Wassenaar beleend werd met het Burggraafschap van Leiden en met alles wat er toe behoort.

Het dd. 30.3.1339 genoemde Vennpe blijkt Burggravenveen te zijn, aan de oostelijke kant van het Meer, wat nu Burgerveen aan de Ringvaart is. Dat blijkt uit hetzelfde Groot Charterboek, waar gesproken wordt over "dat tiendekijn tot Burchgravenveen of up die Vennp." Burggravenveen blijkt dus soms Vennp genoemd te worden. Dat het aan een Vrouwe van Voorne behoorde, welke tevens Burggravin van Zeeland was, volgt uit een charter van 1540 in het Archief van het Hoogheem-raadschap van Rijnland, waar gesproken wordt van "Groot en Cleyen Burchgravenveen, alias der vrouw Ambocht van Voorn". *Meer info hierover in het volgende artikel.*

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

C. Lücke, Terugblik op Nieuw-Vennep. Antwerpen 1998.

W. van der Meulen/H. van der Sluis, Uit water gewonnen. De geschiedenis van Haarlemmermeer. Hoofddorp 1993.

J.C. Ramaer, De omvang van het Haarlemmermeer en de meren, waaruit het ontstaan is op verschillende tijden vóór de droogmaking. Amsterdam 1892.

D.P. Blok, Het goederenregister van de St. Maartenskerk te Utrecht.

In: Bureau voor Naamkunde van de Kon. Nederl. Akademie van Wetenschappen te Amsterdam , jrg. 33 (1957) nr. 2-3, pag. 89-104.

R. Grosse, Das Bistum Utrecht und seine Bischöfe im 10. und frühen 11. Jahrhundert. Keulen, Wenen 1987.

Diplomata Belgica ante annum millesimum centesimum scripta. Editores M.Gysseling & A.C.F. Koch. Brussel 1950.

(In dit Oorkondenboek staat onder nummer 173 (vanaf pag. 304) de latijnse tekst van de oorkonde van Karel Martel uit 723; onder nummer 195 (pag. 337-340) vindt men in latijnse tekst de lijst van goederen en horigen van de Utrechtse kerk).

S. Muller Fzn., Het oudste Cartularium van het Sticht Utrecht. Amsterdam 1892.

(Hierin staat de latijnse tekst van de goederenlijst afgedrukt op pag. 38-45; op pag. 26-28 vindt men de latijnse tekst van de 2 oorkonden uit 948 van Otto I).

O. Oppermann, Untersuchungen zur nordniederländischen Geschichte des 10. bis 13. Jahrhunderts.

In: Bijdragen van het Instituut voor Middeleeuwse Geschiedenis der Rijks Universiteit te Utrecht, deel I. Utrecht 1920, pag. 176-180.

J.W. de Wijn, Kerken in Kudelstaart. Aalsmeer 1995.

A.J. van der Aa, Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden, (14 delen). Gorinchem 1839-1851.

Dit artikel is geplaatst in het Witte Weekblad Nieuw-Vennep en in het tijdschrift Meerhistorie (7.3.2003).

DE AMBACHTSHEERLIJKHEID DE VENNIP

In dit artikel breng ik vanuit verschillende bronnen info bijeen over de ambachtsheerlijkheid De Vennip.

De Vennip is een voormalige ambachtsheerlijkheid en latere gemeente in Holland, later Zuid-Holland, op het grondgebied van de huidige gemeenten Hillegom en Haarlemmermeer (en voor het grootste deel op dat van de huidige provincie Noord-Holland).

De ambachtsheerlijkheid De Vennip, voor het eerst vermeld in 1327, lag tussen het Haarlemmermeer en het Leidsche Meer. Door de groei en samensmelting van deze twee meren bleef er op de lange duur weinig van de heerlijkheid over. Tegen de 19^e eeuw bestond ze uit niet meer dan het eiland Beinsdorp en een klein stukje land ten oosten van Hillegom, het oostelijke deel van de Vennipperpolder. In 1812, nog juist onder Frans bewind, werd De Vennip bij Hillegom gevoegd, maar die fusie werd in 1817 weer ongedaan gemaakt. Door de voortdurende afslag was de gemeente Vennip compleet ontvolkt geraakt: in de volkstelling van 1830 kon men geen enkele inwoner vinden. In 1849 werden weer 13 inwoners geteld. Het oppervlak van de gemeente was in dat jaar 38,61 km², waarvan slechts 1,18 km² land. Bij een grootschalige herindeling in 1855 kwam aan het bestaan van de gemeente een einde, toen ze definitief bij Hillegom werd gevoegd. In de nieuwe Haarlemmermeerpolder herinnert de plaatsnaam Nieuw-Vennep aan deze voormalige heerlijkheid.

In het Haarlemmermeer lagen enkele eilandjes. De grootste ervan was Beinsdorp. Ook Vennep (of Vennip) was ooit een eilandje. *Zie verderop divers kaartmateriaal.* Er is een stempel uit 1589 bewaard gebleven van het ambacht (gemeente) De Vennip met een zegel van de stad Leiden, waar het vanouds onder ressorteerde. Voordat zware stormen de stukken drassig land, die ook ten gevolge van turfwinning kwetsbaar waren geworden, tussen de verschillende meren hadden weggeslagen, kon je van Hillegom naar Aalsmeer lopen. Je moest dan wel een polsstok bij je hebben om onderweg de sloten over te kunnen springen. En je moest met een veer de rivier de Vennep oversteken. Maar zo'n tocht was rond 1470 tot ca. 1490 nog zeker mogelijk (*zie de getuigenissen verderop, door Jan Adriaens Leechwater rond 1640 opgetekend*).

Het eilandje Vennep was vóór 1480 nog een schiereiland. Later raakte het van de vaste wal afgesneden en nadien brak een zware storm het eiland Vennep zelfs in drieën. Niet lang daarna verdween het eiland Vennep volledig in de golven.

Hoe bar het op het Haarlemmermeer kon zijn, merkten twee mannen uit een dorp in Zuid-Holland, die eind december 1836 besloten met hun 'schietschuitjes' tussen en over het ijs op het Haarlemmermeer eenden te schieten. Ze hadden wat voedsel meegenomen, evenals kruit en lood, zeilen en riet om een hutje te bouwen. Zij stevenden naar Beinsdorp of de Vennep, waar zij hun tijdelijk verblijf wilden opslaan en "eene week vertoeven, om het eiland op den oudejaarsdag, met de vruchten van hunne vangst, weêr te verlaten. Maar naauw hadden zij het eenzame Beinsdorp, dat slechts eenige duimen uit het watervlak oprees, betreden, of een storm stak op uit het noordoosten, die over de uitgestrekte vlakke gierende, hun het verwijlen in de open lucht ondragelijk maakte. Ze konden nergens heen. Nog een nacht brachten ze zo door. Dit kan niet langer, besloten ze toen. Moe en afgemat besloten ze in de gierende storm te vertrekken naar Hillegom of Lisse". De Ned. Volks-Almanak meldt, dat zij 'na 15 uren worstelen' slechts een afstand van een halfuur hemelsbreed hadden weten af te leggen.

Het huidige dorp Beinsdorp is genoemd naar een voormalig eiland (sinds 1470) met de naam 'Baeistrip'. Het lag ten noordelijk van het (schier)eiland De Vennip en was het grootste eiland in het Haarlemmermeer. Het eiland was nooit echt dichtbevolkt. Zo zou er rond 1600 maar één huisje op het eiland gestaan hebben, in 1652 waren er 2 huizen. Het hoorde bij de banne Leymuiden. Tot ca. 1675 heeft er een watermolen gestaan (in 1581 herbouwd), welke alleen in de zomer actief was, wanneer er vee graasde of wanneer men er aan het hooien was. Ook waren er slootjes en dijken tegen het oprukkende water. In 1850, vóór de drooglegging van het Haarlemmermeer, was Beinsdorp (met Abbenes) nog het enige eiland dat boven water uitstak.

CONSENT VOOR 'T EIJLANDT VAN DE BENS DORP IN LEIJMUIJDEN:

De Ghesamelice Ingelanden van 't Eylandt van de Vennep, genaemt Bensdorp is nair (=na) voorgaende kerckgebodt/publieke afkondiging, gedaen in de Kercke van Leymuiden, ende vermidts hem nyemandt geopposeert en hadde, geconsenteert te moghen maecken ende oprichten eene nyeuwe watermoelen, ter plaetzen dair die oude moeien gestaen heeft, omme alzo van den watere verlicht te moghen werden, alle tot wederseggen. Actum den III Juny 1581; was getekend by Warmont en Poelgeest, hoogheemraden.

Aangezien de molen in 1581 vervangen zou worden, werd het eiland dus al geruime tijd voordien bemalen. Het blijkt een van de oudste bemalen gebieden te zijn geweest van de hele omtrek. In de wintermaanden zal het eiland veelmaals dras gelegen of blank gestaan hebben. De molen werd slechts gesticht met de bedoeling, zoals een Leimuidense ingeland het omschreef: "...des te bequamelijcker de landen met sijne beesten te connen gebruycken ende de vruchten daaraf te halen...". Alleen in de wei- en hooitijd werd er gemalen. De landen waren slechts door minuscule kaadjes omgeven en de sloten afgedamd, dat was de hele waterkering. Door afspoeling werd het eiland gedurende eeuwen steeds kleiner. Bij een controle in 1602 bleek er nog 66

morgen en 355 roeden land te zijn. De ingelanden hoefden geen omslag aan Rijnland af te dragen, omdat ze zelf hun handen vol hadden aan het behoud van hun land. Toen Stevijn van Broeckhuijsen in 1652 een kaart van het eiland maakte, bedroeg de oppervlakte nog maar 37 morgen en 350 roeden.

In 1645 stonden er nog twee huizen en het molentje, maar in 1676 werd gerapporteerd: *'dat van de twee huyskens, die op het Eylandeken staen, het eene albereyds een geruymen tijdt was onbewoond ende seer bouwvallich ende het andere nu mede (soode Eygenaers verclaerden) stond verlaeten te worden, sulxs neymant conde worden gevonden, die op het voorschreven Landeken sijne verblijfplaats langer willen houden'*.

"Het eylant Bendoorp van Leymuden" ten oosten van Hillegom in het Haarlemmermeer/De Groote Meer in de komme van Leimuiden gelegen, dd. 27.6.1652, op verzoek van de schout en ambachtbewaarders van Leimuiden gemaakt door de gezworen en ordinaris landmeter van Rijnland Steven/Stevijn Pieters van Broeckhuijsen. In 1543 mat de landmeter van Rijnland Sijmen Meeusen van Edam 91 morgen en 155 roeden; in 1602 is gemeten 66 morgen en 256 roeden; in 1633 gemeten 56 morgen en 106 roeden; en door Steven gemeten à 6 hont per morgen op 49 morgen en 550 roeden, sinds 1633 dus een afspoeling van ruim 6 morgen/omgerekend 8 hond per morgen nu 37 morgen en 350 roeden. Op zijn kaart zien we 2 woonhuizen en links een watermolen. Noord-Hollands Archief/Beeldcollectie van het Historisch Archief Haarlemmermeer te Hoofddorp, Inv.nr. 701.

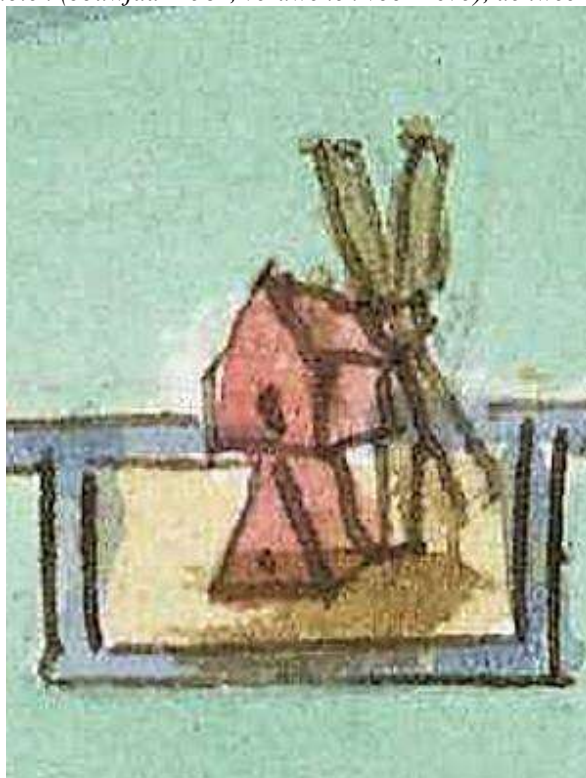
Nadat het Haarlemmermeer in 1852 droogviel, meldde de gemeente Leimuiden zich als eigenaar van de snel inklinkende bult veenpollen, en eiste fl. 5000,- schadevergoeding van de Commissie tot droogmaking van het Haarlemmermeer. Na enkele jaren gesteggel droeg de gemeente de restanten van het eiland gratis over in ruil voor een ontstluitingsweg bij het dorp Leimuiden.

Bij Beinsdorp begon het kolossale karwei om het Haarlemmermeer droog te leggen. Beter gezegd: aan de overzijde van de Ringvaart bij Beinsdorp. Want daar, bij Hillegom, ging op 5 mei 1840 de eerste spade de grond in voor het opwerpen van een ringdijk rond het meer, 200 jaar na Jan Adriaens Leeghwater's pleidooi hiervoor.

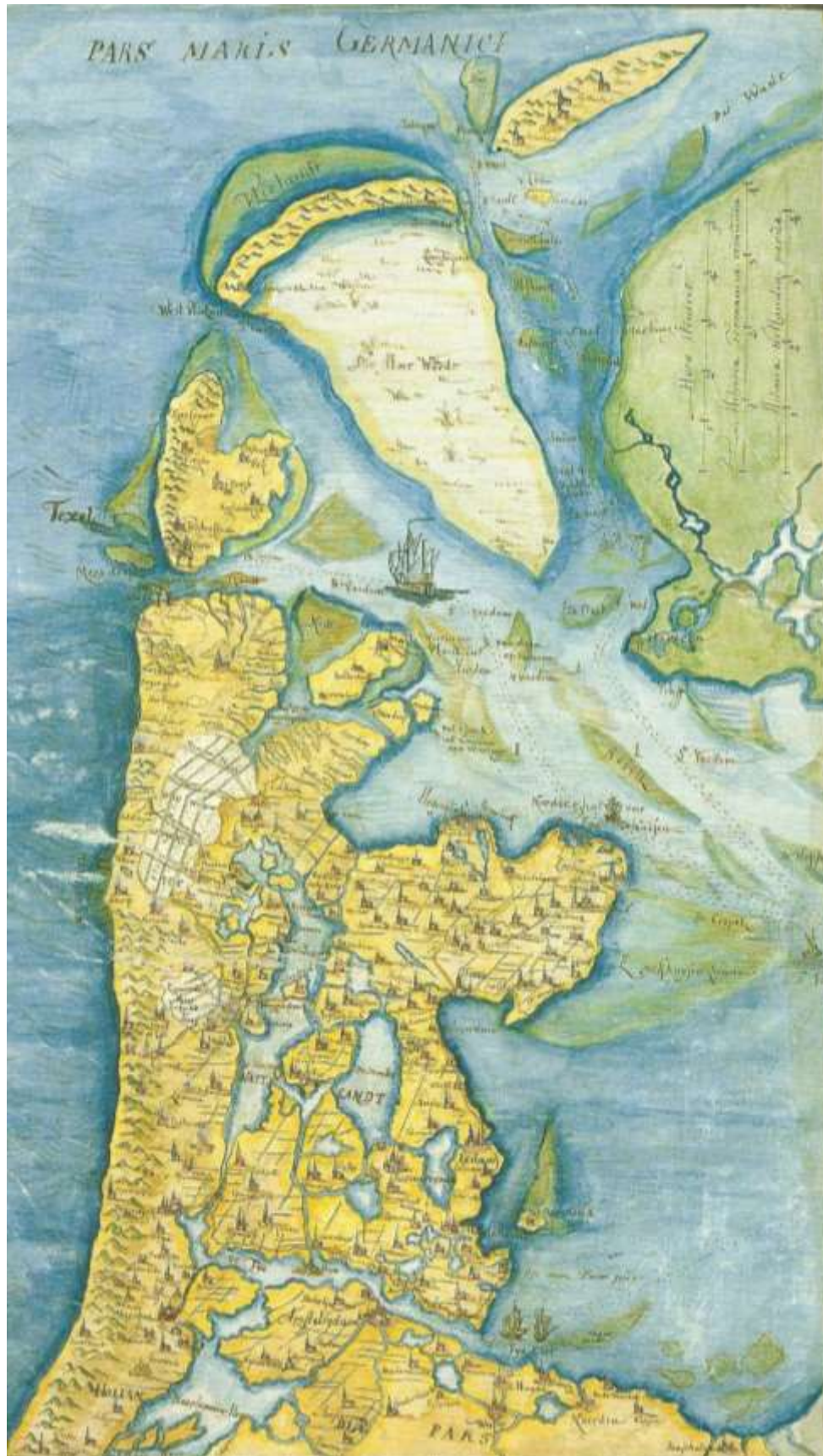
Na de inpoldering in 1852 werd op het kruispunt van de Hoofdvaart en de Vennepdwarstocht Vennepdorp, het latere Nieuw-Vennep gesticht. Geschriften melden, dat je na de droogmaking iets kon zien van het voormalige eiland. Je moest bij de NH kerk, die in 1862 was geopend naar het noordwesten kijken om dan ongeveer 700 meter verderop een hoger stuk land te zien liggen.

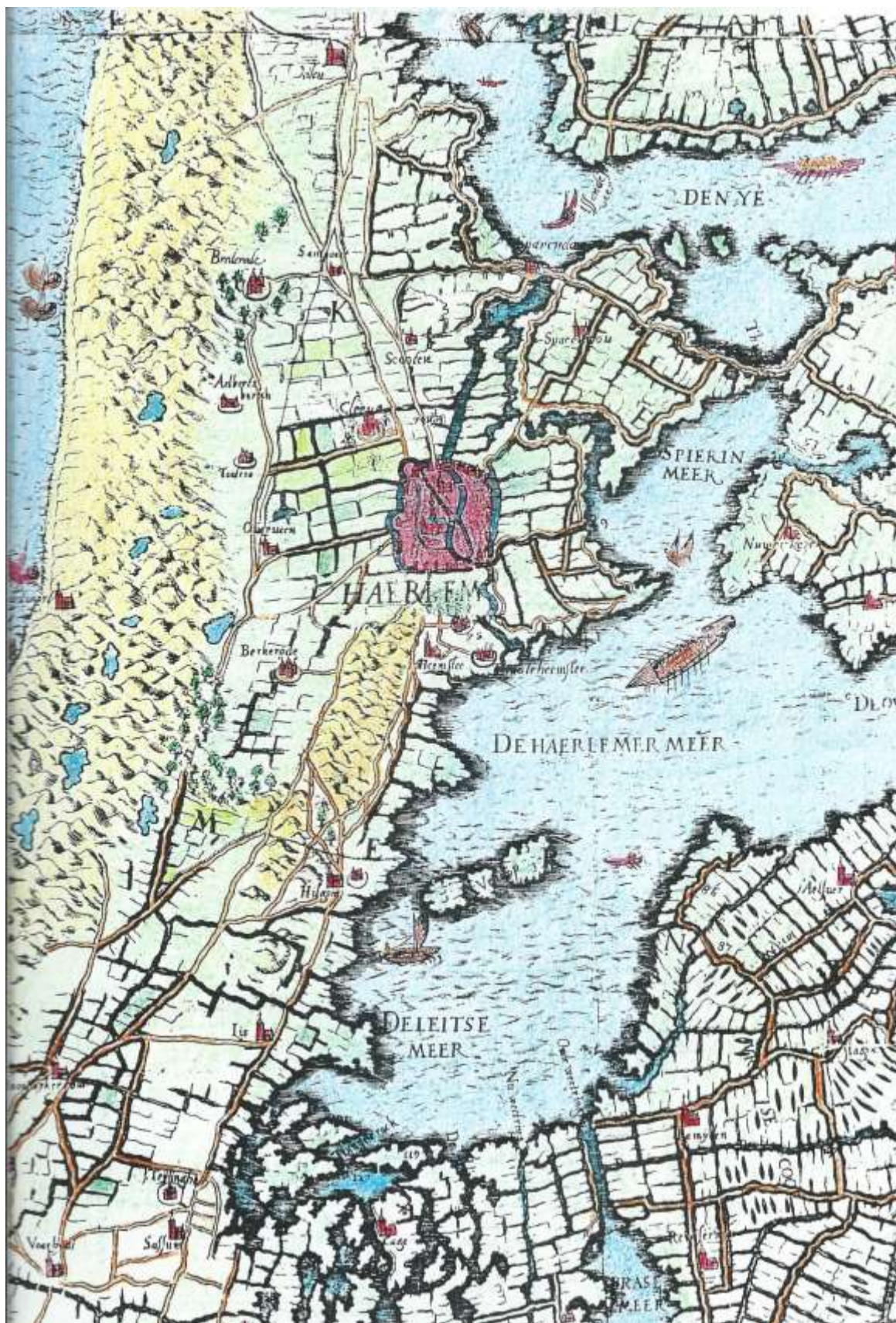
Jan van Goyen 1656. Op de voorgrond, vissers bezig bij de Zuidvennep. In het middenplan, het eiland Bens- of Beinsdorp met de wipmolen (bouwjaar 1581, verdwenen vóór 1675), de twee huisjes en 'n hooischelf.

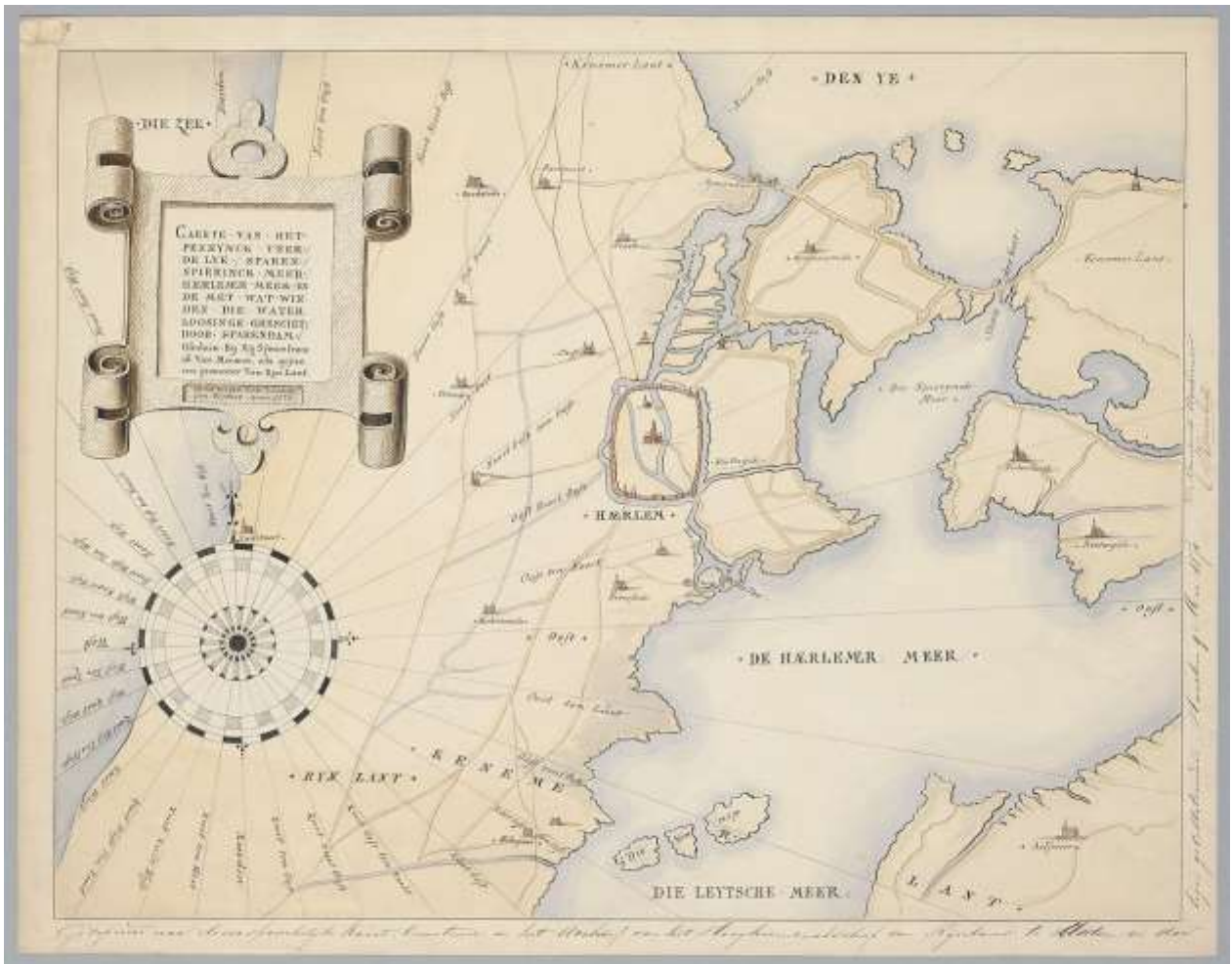
Wipmolen Beinsdorp 1652 (landmeter Stevijn/Steven Pieters van Broeckhuijsen; verdwenen vóór 1675).

Gedeeltelijke aftekening van een manuscript kaart van Chr. Sgrooten, ca. 1569-1573, die zich bevindt in de Koninklijke Bibliotheek van België te Brussel, vervaardigd in opdracht van Alva. Helemaal links onderaan het Haarlemmermeer en Hillegom/Beinsdorp en De Vennip op de scheiding met het Leidsche Meer; naar boven toe Heemstede en Haarlem.

Fragment van de kaart van Joost Beeldsnijder uit 1575 met het Haarlemmermeer, Leitsee en Spieringmeer en met vermelding van zowel Heemstee, Huis te Heemstee en Berkerode.

De oude Haarlemmermeer en Leidsemeer op een kaart van A.J. Enschedé uit 1870 naar de kaart van Symen Fransz. van (der) Merwen, gesworen geometer van Rijnlant dd. 27.10.1578.

Links: Op het land van boer Van Wieringen op polderkavel N 21 (IJweg 1301, beneden de Bennebroekerweg) is o.a. een romeinse munt en een scherf van een kan uit Keulen of Frechen gevonden, gedateerd tussen 1530 en 1575. De versiering is typisch renaissance met medaillons met de afbeelding van een Romeins keizer. Rechts: links een groen glazen wijnfles uit 1875-1925. Rechts een steengoed drinkkan uit Siegburg (Duitsland) uit 1300-1325. Beiden gevonden op het voormalig land van Beinsdorp. Historisch Museum Haarlemmermeer.

Ook zijn er bij de droogmaking van het Haarlemmermeer rond 1852 twee Karolingische bolpotten uit de 8^e-9^e eeuw gevonden. Een andere belangrijke vondst in deze contreien: in oktober 1920 vond boer A. de Krijger op de hoek van de Kaagweg en de Huigsloterdijk in Abbenes 12.389 munten kleingeld uit 250-402 van onze jaartelling.

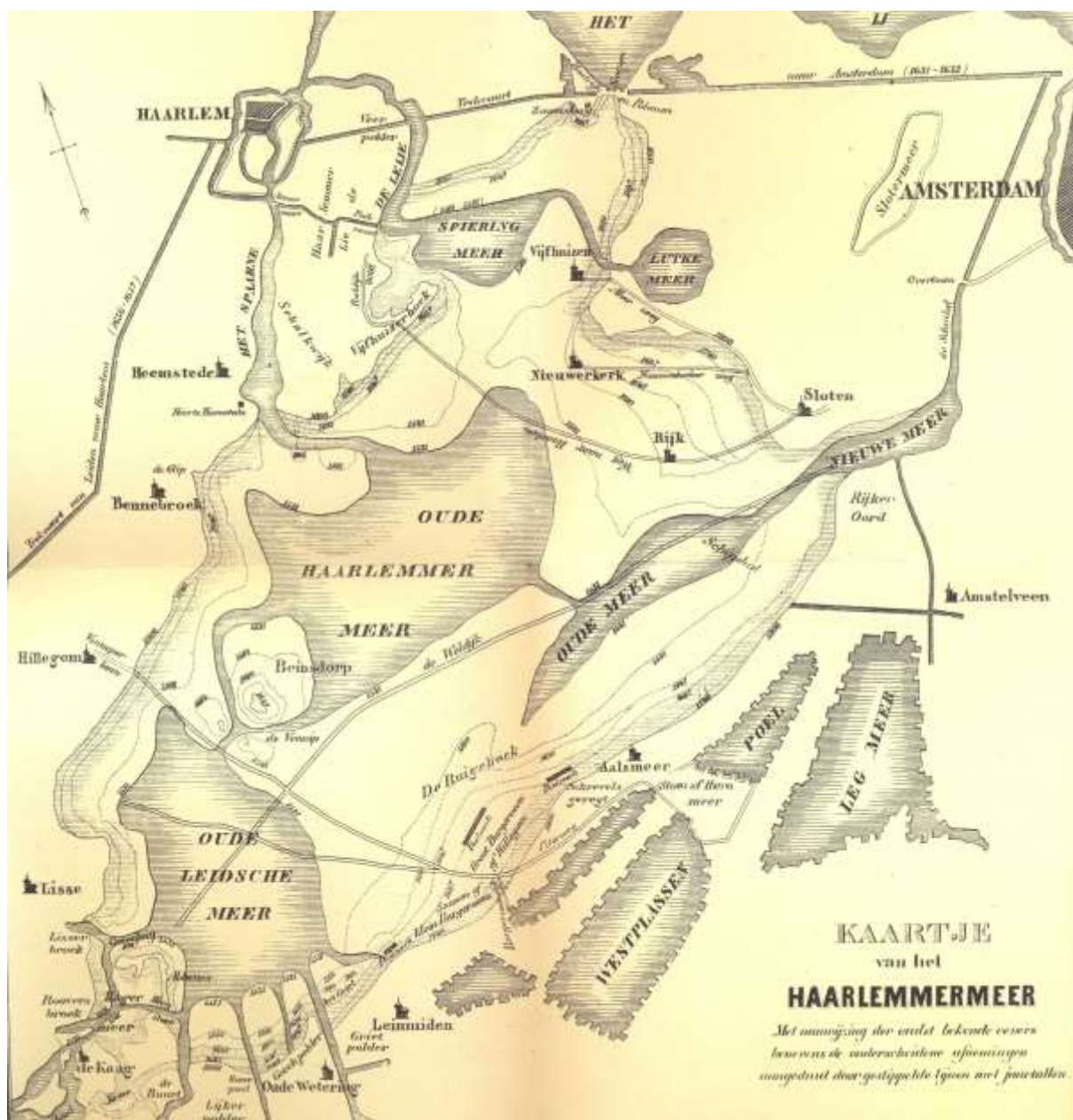
Titelblad van *Haerlemmer-Meer-Boeck* door Jan Adriaensz Symons Leech Water (1575-1650), 4^e druk 1643. Het Oude Haarlemmermeer, het Leidse Meer, het Spieringmeer en de Oude Meer tesamen waren in 1531 groot 6585 ha. In 1591 bedroeg de watermassa tesamen 12.375 ha. In 1647 is het Meer 17.082 ha. Het zou nog 200 jaar duren vóór er van het voornemen van Leeghwater echt werk gemaakt werd, want ondanks de ervaren overlast van het wassende wateroppervlak der meren, waren m.n. de steden Haarlem en Leiden ook zeer gehecht aan de verdiensten (vis etc.), die al dat water opleverde. Vandaar ook Leeghwaters repliek in 1643 op het Boeckxken van Colevelt, dat zich fel tegen droogmaking verzette. Verderop enkele citaten uit dit boek van door Leeghwater opgetekende getuigenissen, die teruggaan tot de geografische situatie van een eeuw daarvóór.

Ingekleurde kaart in kopergravure van het Haarlemmermeer door H.de Leth, ca. 1740.

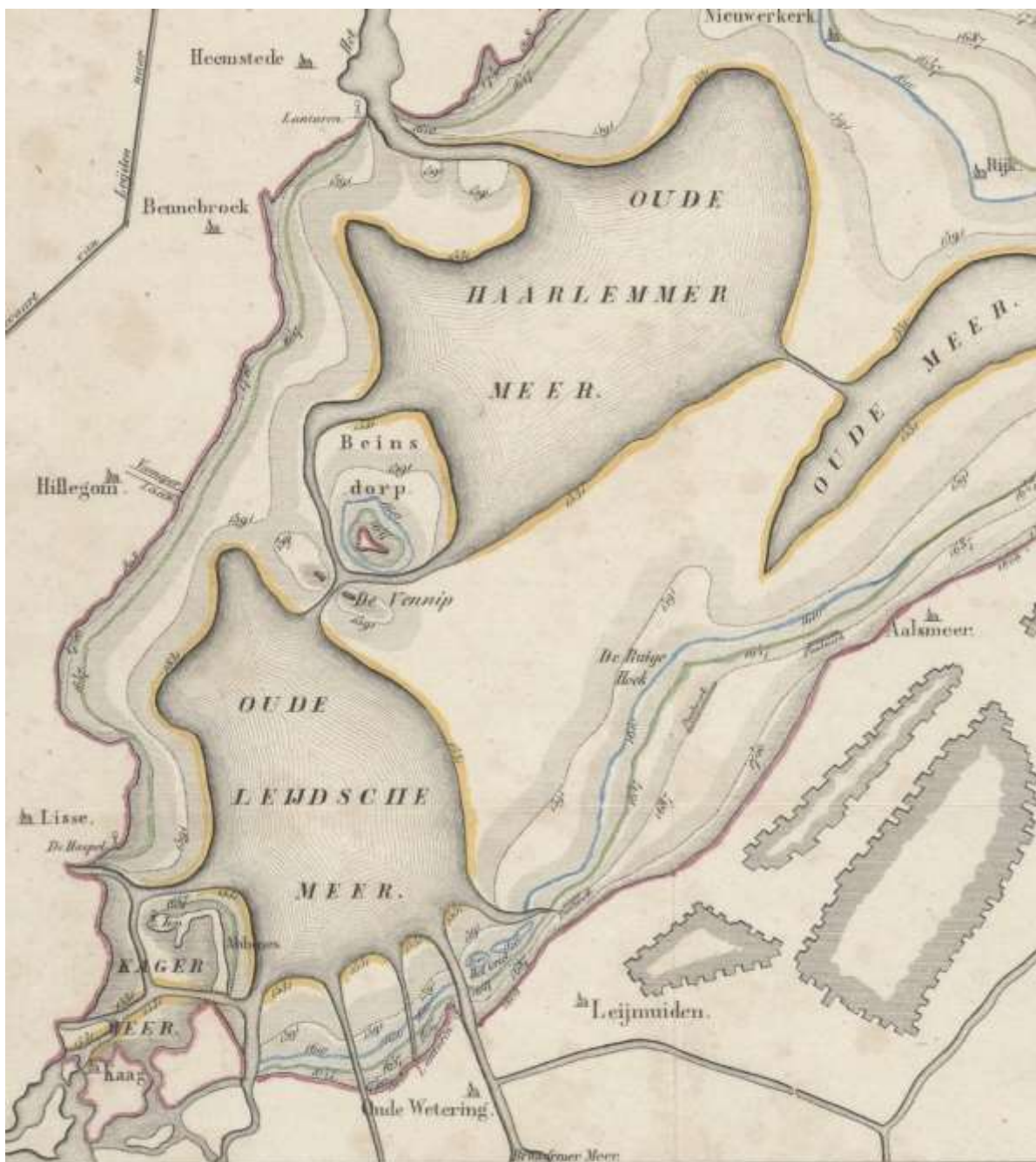
Ca. 1740. Afbeelding van Rynlands waterstaat ten opzichte van 't vergrooten der Haarlemmer- of Leyde Meer met de byna gecombineerde en omleggende veenplassen. Kaart en metingen door Melchior Bolstra. Ingekleurde kopergravure door Isaac Tirion.

Fragment van kaart van het Haarlemmer- en Leidsche Meer (steendruk van H.J. Backer).
Men ziet de diverse verbindingswegen over land en water aangegeven.

In een lijvig boekwerk “de Batavia Illustrata”, uitgegeven in 1685, vinden we op bladzijde 104 een verhandeling van ene Symon van Leeuwen (gestorven 1682) welke de situatie, zoals deze in ca. 1500 was, beschrijft: “Voor hondert ende tagtig jaer, waren de Leijtse en Haarlemmer meeren noch maer met eene gemeene Wetering, ter loosinge van het Rhijnlantse water, gescheiden en liepen noch eenige kleijne weteringen dwars door ’t landt, dat meest poel ende moeras was, naar ’t huijs ter Hart (Huis Zwanenburg te Halfweg), so dat Ransdorp (’t welck nu eene maal in den meer verdrongen en weggespoeld is) hem strekte tot aan ’t Eylandeken, dat men nu de Vennip noemt, en tussen de uyerlanden van den Ruijghenhoek maar een kleijne doortogt was, daar een veer en overtogt lag, om van het vaste land van Hillegom, door Aalsmeer, Rijk ende Slooten tot in Amstelland te kunnen rijden en aan den Rhijnsaterwoudse sijde tot Woerden en Uytrecht te komen. Daar van niet lang geleden een oude kaart, door bevel van Hoogheemraden van Rhijnlandt in ’t jaer 1508 doen maken, gesien heb, daarbij vertoont wierd, dat een man met een kodde/polsstok/verrejager droogvoets van Rhijnsaterwoude tot aan het vaste landt van Hillegom konde over komen.”

Bij een kaart uit 1724 staat: “Oock hoe men met de Wagen konde ryden van Haerlem door Vyfhuysen en Nieuwerkerck na Amsterdam en Uytrecht. Mede van Hillegom over de Vennep (alwaer men aen ’T Veer met een Schouwe wierde overgeset) ende rijden konde door Aelsmeer, Rijk ende Slooten naer Amsterdam alsmede op Uytrecht. Ende was toen der tyt het vastelandt van den Ruygenhoek tot aen ’t vernoemde Veer.”

Kaart van de Haarlemmermeer met daarop aangegeven de uitbreiding door landafslag vanaf 1531 tot 1808. Noordenoosten boven, schaalstok van 4000 Nederlandse Ellen en 1000 Rhijnlandse Roeden. Ingekleurde lithografie door H.J. Backer. Tekening door Van Baarsel en Tuijn, met privilege voor W.J.C. van Hasselt. Oorspronkelijk verschenen in 'Het Haarlemmer-Meer-Boek' in 1838. Collectie Noord-Hollands Archief. Titel: Het Haarlemmer Meer met aanwijzing der uitbreidingen van hetzelfde sedert den jare 1531 tot 1808. Onder in het Oude Haarlemmermeer is Beinsdorp en De Vennip(erlaan) van destijds te zien.

We zien de diverse watergrenzen in de jaren 1531/1591/1610/1647/1687/1740/1808: “den toestand van het Haarlemmer Meer, zoo als het in 1531 was, en duidt tevens aan, hoe het Meer van tijd tot tijd is vergroot en toegenomen: de buitenste streep wijst de grootheid aan van dezen plas in den jare 1808”.

Onder het eiland Beinsdorp stak men met een veer het riviertje de Vennepa over. “Mede van Hillegom over de Vennep (alwaer men aen 't Veer met een Schouwe wierde overgeset) ende rijden konde door Aelsmeer, Rijk ende Slooten naer Amsterdam alsmede op Uytrecht. Ende was toen der tyt het vastelandt van den Ruygenhoeck tot aen 't vernoemde Veer”. Zie ook kaart hieronder.

Kaart van Melchior Bolstra uit 1739, waarop het Haarlemmermeer staat aangegeven vanaf ca. 1500 met landverlies in de eeuwen daarna.

Jan Adriaens Leechwater.

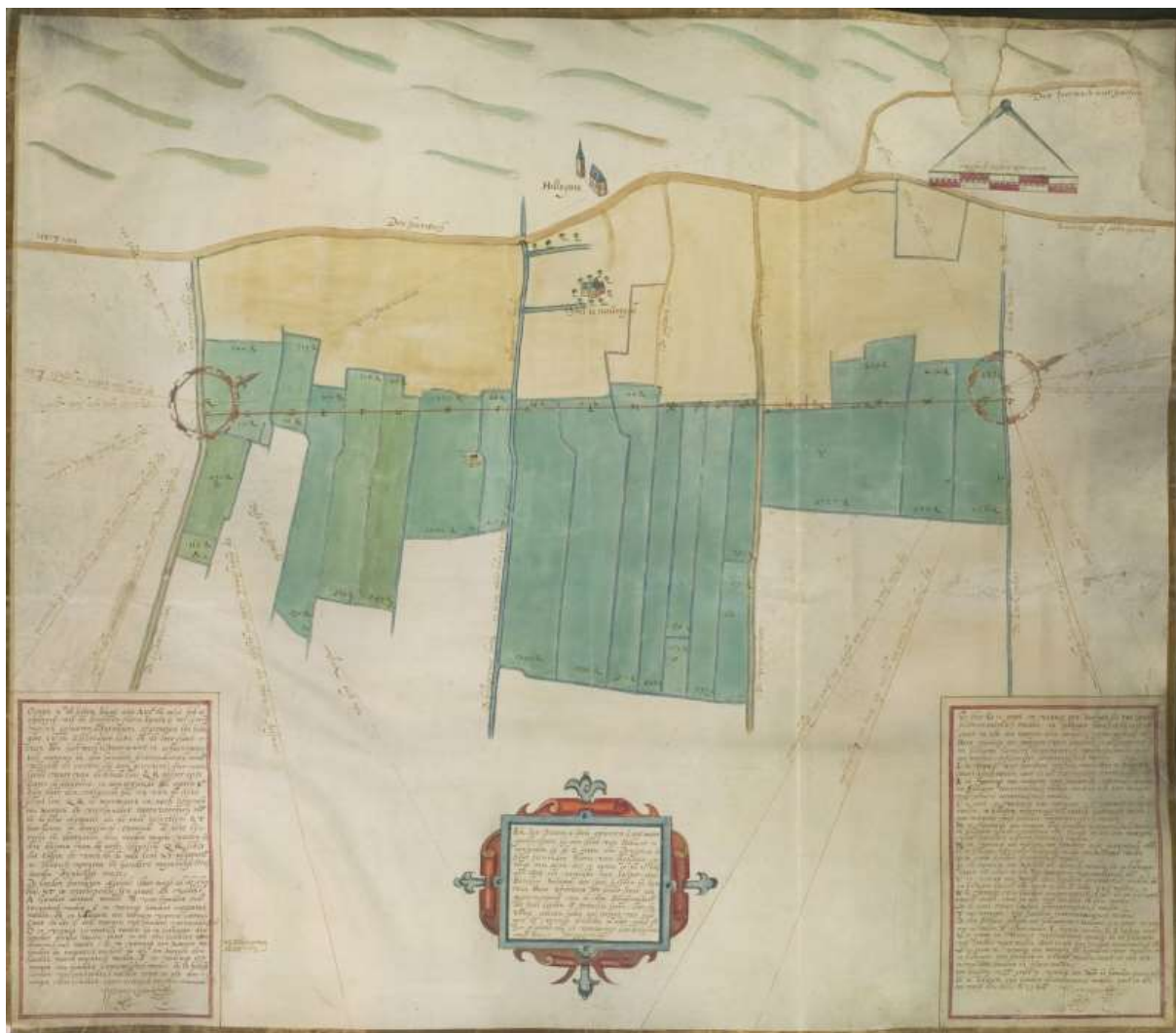
Detail van kaart M. Bolstra. Het omkaderde deel: de ambachtsheerlijkheid Vennip tussen Leek (er tussen de Hillegommer Beek) en de Elsbrouckerlaan. Middenin de eilanden Beynsdorp en eertijds (de) Vennip.

Jan van Hout en de grens tussen De Vennip en Hillegom

Door P.J.M. de Baar; Hist. Ver. Oud Leiden.

Inleiding

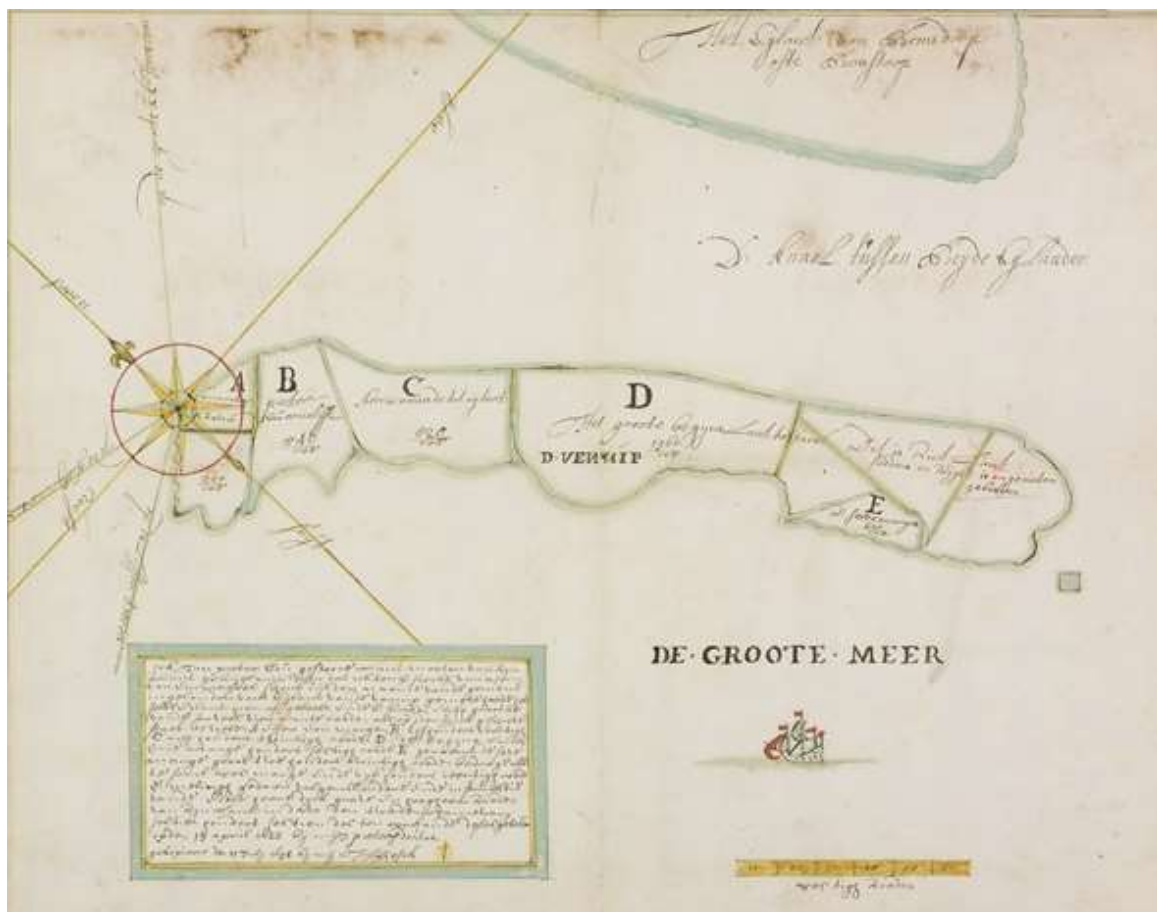
De Leidse stadssecretaris Jan van Hout (* Leiden 14.12.1542 - + Leiden 12.12.1609, zoon van Cornelis (Bartel) Meesz. Garbrandts van Hout, overl. Leiden 13.2.1595 en Margriete Pieters Jaspars, overl. Leiden 16.3.1592) was een super-regelneef. Toen in 1607 onduidelijkheid, om niet te zeggen ruzie, ontstond over waar precies de grens liep tussen De Vennip en Hillegom, was het op zijn lijf geschreven om dat tot op de bodem uit te zoeken en grondig te 'regelen'. En dat heeft hij gedaan! Samen met vroommr. en voorm. schout van ambacht De Vennip Jasper van Banchem, een maatje, waarmee hij al heel wat uren in allerlei schuiten had doorgebracht bij het uitzoeken van diverse zaken, waar het vooral het Haarlemmermeer en de aangrenzende streken betrof, mocht hij ook dit keer weer een klusje opknappen. Op zijn gründliche manier spitte hij alle archieven door, waarin ook maar een snipper informatie over die grens zou kunnen zitten, liet stukken elders kopiëren, nam contact op met werkelijk iedereen, die er maar wat van zou kunnen weten en hield een uitvoerig 'verbaal'. Dat werd bijgehouden, zodra hij maar even een pauze daarvoor kon benutten, of mogelijk zelfs tijdens het varen, zodat het meteen na terugkeer in Leiden afgesloten kon worden. Zo is ook het verbaal van werkelijk alles wat maar op deze grensscheiding betrekking heeft in zijn handschrift tot ons gekomen. Gelukkig heeft hij een klerk een net-afschrift laten maken, want dat leest heel wat gemakkelijker. Dit is dan ook voor de transcriptie gebruikt, al wijkt dat net-exemplaar hier en daar een paar letters af van het concept. Van Hout heeft zelf ervoor gezorgd (door het zorgvuldig te collationeren), dat die afwijkingen niet belangrijk waren. En het vervolg is wel in het (klad) handschrift van Van Hout, op de twee laatste brieven na, die na zijn dood door zijn opvolger geschreven zijn. Indrukwekkend zijn vooral zijn talloze berekeningen; wie die bladzijden vol cijfertjes ziet, zal meteen beseffen, hoeveel tijd het hem gekost moet hebben om dat allemaal op een moeizame en ingewikkelde manier uit te rekenen. Hij was als het ware zelf een soort zakjapannertje; zelfs met behulp van zo'n apparaat is ook nu het berekenen nog niet gemakkelijk. Het doet onze bewondering voor Jan van Hout maar weer eens stijgen.

Kaart Jan Pietersz Dou 1607. Boven Hillegom. V.r.n.l. De Venneparlaen, de Beeck (blauw) en Elsbrouckerlaen van boven naar onder naar Het Leidse/Haarlemmermeer lopend.

De Vennip / Hillegom

De Vennip was een haast ontvolkte ambachtsheerlijkheid, die in 1553 door de stad Leiden werd gekocht ter bescherming van de rechten, die het had op de visserij in het Haarlemmermeer. Door afspoeling was het in oppervlakte enorm achteruitgegaan, waarbij het in twee delen uiteengevallen was: een paar eilandjes in de Meer en een stuk land tegen Hillegom aan. Dit was in 1588 opgemeten door Symon Fransz. van Merwen en de toen gemaakte kaart werd door Van Hout als voornaamste bron gebruikt bij de grensscheiding. Voor zijn eigen gemak maakte hij een Register van de nieuwe meting van De Vennip [Stadsheerlijkheden inv.nr. 28]. Daarin vermeldde hij, kennelijk overgenomen van de kaart, van elk kavel het nummer, de grootte en de naam van de eigenaar. Op die namen heeft hij een index op voornaam gemaakt, waarbij van iedere grondeigenaar meteen gezien kon worden, welke kavels met welke oppervlakten die bezat. Die index is los bijgevoegd. In de linkerbovenhoek van het Register heeft Van Hout genoteerd, wellicht pas in 1607: "1588. Dit register te verschrijven; in elke zijde niet meer te stellen dan 4 pertiën mit de belenden van elke pertie omme daerop aen te teyckenen de veranderingen van de eygenaers ende de bezwaringen." Kennelijk had hij een register voor ogen op de manier van het register Vetus, waarin als een soort kadaster alle eigendomsovergangen en dergelijke per perceel geregistreerd zou worden. De kaart van Van Merwen is nu niet meer aanwijsbaar, maar uit inv.nr. 59 blijkt, dat die kaart op 16 februari 1818 uitgeleend werd aan W.B. Huijgens, de burgemeester van De Vennip, wellicht in het kader van de grensbepaling, die op 18 februari 1818 door de landmeter van het kadaster J. van Beek in een proces-verbaal werd vastgelegd. De kaart werd pas op 23 oktober 1820 op het stadhuis terugbezorgd. Omdat wel de grens met Hillegom vastgelegd was, maar niet de grens in de Meer met b.v. Aalsmeer, gebeurde dat alsnog op 8 juli 1826. De Vennip besloeg toen een enorm stuk water; omdat de droogmaking van de Meer op zich liet wachten, konden twee pogingen van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland om De Vennip te voegen bij Hillegom niet tot resultaat leiden. Pas bij wet van 11 juli 1855 (Staatsblad nr. 96) werd opruiming gehouden onder al die kleine gemeenten, soms (net als De Vennip) onbewoond, en vond

T. Bosch, kopie (1694) van de kaart van het eiland De Vennip gemaakt 19.4.1623 door Jan Pietersz. Douwe.

Het eiland had toen een oppervlakte van 6 Rijnlandse morgen en 540 Rijnlandse roeden (5,86 hectare).

Legenda: A voor mij onleesbaar; B Pieter Cornelissen; C voor mij onleesbaar; D Het groote Begijnenlant Barbara; E genaemt de seven mergen; boven E: dit is Rietland...en ruight; helemaal rechts: is ongemeten land.

Bovenin het eiland Beinsdorp/Bensdorp. Archief van het dorps- en ambachtsbestuur van De Vennip.

de samenvoeging van De Vennip met Hillegom plaats, ingaande 15 augustus 1855. De gedeelten ten oosten van de Ringvaart van de Haarlemmermeer gingen naar Noord-Holland en de nieuwe gemeente Haarlemmermeer. De door Jan Pietersz. Douwe gemaakte kaart op perkament van de nieuwe scheidslinie uit 1608 is bewaard gebleven (PV_PV71480), maar is wel lastig te interpreteren. Of ook deze kaart nog een rol gespeeld heeft in 1818, is niet bekend. Veel brieven en andere losse stukken die in 1607-1608 door Van Hout ontvangen zijn, bleven bewaard (inv.nr. 31, 10 stuks). Waar er drie zaken speelden, nl. de nieuwe grensscheiding, de herziening van de kohieren van met name de verponding door de verschoven grens en de afkoop van de tijnsen door Claes Jansz. Verwer, heeft Van Hout er twee succesvol kunnen afronden (maar vraag niet ten koste van hoeveel inspanning), waar men daarna eeuwenlang gemak van had. De kwestie van de tijnsen was echter afhankelijk van een derde (Verwer), die niet erg toeschietelijk bleek. De reis van Van Hout naar het zuiden, zijn ziekte en uiteindelijk overlijden verhinderde, dat hij ook die laatste zaak succesvol zou afronden. Van Hout kon heel hard en grondig werken, maar derden kon hij toch niet altijd dwingen...

Transcriptie

Archief Stadsheerlijkheden en Vroonwateren inv.nr. 30.

VERBAEL AENGAENDE DE QUESTIE DE STADT VAN LEYDEN BEJEGENT ANGAENDE 'T SCHEYT VAN DES STADTS LIMITEN VAN DE HEERLICHEYT VAN DE VENNIP JEGENS DIE VAN HILLEGOM.

In de marge: Voor mij om gevoucht te werden bij den stucken.

Nota: Te leggen in deliberatie van die van de Gerechte of men niet vorder mit die van Hillegom en zal procederen tot zuivering van de collectboucken, zo van de verpondinge als morgengelden omme zulx geheel van den anderen te zijn. Opten 8en novembris 1608 bij die van de Gerechte hierop resolutie genomen om de collectboucken te zuiveren daer ic, Jan van Hout, toe gecommitteert zij.

COMMISSIE OP (IASPAR VAN) BANCHEM EN MY, IAN VAN HOUT.

Alsoe Cornelis van Immerseel Cornelisz., schout van der stadt Leyden ambachtsheerlicheyt van De Vennip, den

burgermeesteren ende regierders derzelver stede vertoont ende te kennen gegeven heeft, hoe dat hem van schout, schepenen ende ambachtsbewaerders van Hillegom eenige moeyte ende ongebruyc bejegt ten opsichte van 't scheyt van de voors. ambachtsheerlicheyt van De Vennip, soe es 't dat dezelve zaecke geleyt zijnde in communicatie ende deliberatie mit 't collegie van schout ende schepenen, representerende die van de Gerechte derzelver stede, dezelve van de Gerechte gecommiteert hebben ende committeren mitsdezen Jasper van Banchem, heurluyder medebroeder als benefens het vroommeesterschap eenige jaren lang 't schoutampt van de voors. ambachtsheerlicheyt van De Vennip bedient hebbende, mitsgaders Jan van Hout, secretarys der voors. stede, omme hem mitte eerste gelegentheyte te vervougen opter voors. ambachtsheerlicheyt van De Vennip ende hem voor 't eerste zoveel mogelicken es te informeren opte verschillen ende questiën ten opsichte voors. verresen, ende omme dezelve mit de voors. van Hillegom in der vruntschappe te verdragen ende af te handelen, ende zulcx doende blijckelicke ende kennelicke mercpalen ende scheytteycken te stellen, waermede niet alleen deze, mer alle toecomende zwaricheyden zullen mogen zijn ende blijven verhoet, gelijc zij ten meesten oorboor van dezer stede ende tot behoudenisse van derzelver gerechticheyt bevinden zullen te behoren. Aldus gedaen ter vergaderinge van de voors. Gerechte ende naer resumptie eyntelicken gearresteert opten 22en february anno 1600zeven.

[fol. 2] Omme welcke commissie hiervoren overgescreven te beginnen ende voltrecken, hebben de voorn. gecommiteerden voor 't eerste doen depescheren de volgende drie missiven:

1°. Den eersamen onzen goeden vrunden schout, schepenen ende ambachtsbewaerders van Hillegom, onze goede vrunden ende nagebuyren.

Eersame, goede vrunden ende naergebuyren, naer onse minlijcke groetenisse,

Wij zijn deur onsen schout van de ambachtsheerlicheyt van De Vennip bericht van eenige moeyten ende misverstant alrede verresen ende die vorder verducht werden aengaende 't scheyt van onze voors.

ambachtsheerlicheyt ende U E. ambacht van Hillegom, ende alzoe zodanige questiën gemeenlicken zeer teder zijn ende grote moeyten ende zwaricheyden mit hem brengen, zo zouden wij zeer gaerne dezelve (zoo 't mogelicken es) mitter minne verdragen ende uyer wege brengen; hebben daeromme goetgevonden eenige uyten onsen te committeren die hen bij Uwer E. zullen laten vinden op woonsdage toecomende en veertien dagen, dewelcke wezen zal den 14en der anstaende maent marty, goetstijts des margens jegens negen of tien uyren, ernstelicken ende op alle vruntschappen begerende dat Uwer E. daerentegens gelieve alles te prepareren, zo de getuygen die hierop zullen dienen gehoord, brieven, tytelen ende alle vorder bescheyt daertoe dienlijcken, omme onse voors. gecommiteerde te mogen dienen tot vrundelicke onderrechtinge van de gelegentheyte der zaecken ende wechneminghe van alle geschillen ende misverstanden, ende tot dien eynde van uwer zijde oock te verscrijven ende aldaer jegenwoordich te laten vinden dengeenen die 't angaet en behoort; wij en zullen niet laten U E. in den onsen te doen bejegenen mit aller vruntlicheyt ende mitterdaet te betonen dat wij mit ons gebuyren geen questiën of onminne en begeren, mer mit dezelve te voeden ende onderhouden gebuysaemlicke vruntschappen, mit behout van eens yegelix gerechticheyt ende dezen tot geen anderen eynde dienende, bevelen wij u onze Eersame, goed vrunden ende naergebuyren, in [fol. 3] Godtlicke schut en scherm ter zalicheyt. In Leyden dezen 25en february zestienhondertzeven.

Uwer E. goede vrunden en naergebuyren, de burgermeesteren ende regierders der stadt Leyden.

2°. Den eersamen ende zeer voorsienigen Cornelis Cornelisz. van Immerzeel, schout van de ambachtsheerlicheyt van De Vennip, wonende tot Lisse.

Heer schout, naer mijne vruntlicke aanbiedingen. Ic zeynde Uwer E. mits dezen missyf van burgermeesteren aen die van Hillegom, mit een copie vandien, daeruyt U E. zal verstaen wat aen hemluyden gescreven wert ende hem in 't vorder weten mach waernaer te gedragen; 't zal u gelieven u te vervougen naer Hillegom ende den brief zelf te overantwoorden ende mij te verwittigen bij missyf wat zij daerop zeggen. Gij zult u ten dage dienende oock aldaer laten vinden, mit u brengende niet alleen de caerte, mer oock de vorder stucken, 'tzij protocollen, tijnsboucken ende ander bescheyt, dat Uwer E. De Vennip aengaende onder hem mach hebben, oock schicken dat an der hant mogen zijn eenige oude of andere personen die ons daerinne onderrechtinge zullen mogen doen; 't waer oock goet, es 't doenlicken, te becomen eenige brieven van eygendom of copiën autentyc vandien van de goede luyden die landen hebben op of omtrent het scheyt daer de questie gemoveert wert gelegen. Hieromme doet u naersticheyt gelijc de heeren burgermeesteren u 'tzelve van harten betrouwen. Ick hebbe ten voorbescheyden dage mede bescreven om hem ter plaetse in questie te laten vinden Jan van Heusden als die lange jaren van tstadtswegen het schoutampt van De Vennip heeft bedient ende zulcx oock waersijnlicken eenige kennisse vandien es hebbende, omme ons oock te dienen tot onderrechtinge voor zoveel mogelicken; ende blijft hiermede, heer schout, Godlicke schut ende scherm anbevolen. In Leyden dezen 25en february 1600zeven. Van mij, U E. dienstwillige vrunt, ende es ondergeteyckent: J. van Hout.

[in de marge toegevoegd: Wij zijn der meeninge omme ten voorbescheyden dage ende tijde mitter vroomschuyte te comen aen de Beec tot Hillegom; zult derhalven gelieven ordre te geven datter een schuyte aen der hant mach zijn omme ons aen 't hooch te voeren.

[fol. 4]

3°. Den eersamen, wijzen ende zeer voorsienigen Jan van Heusden, bailly ende schout tot Noortwijck, mijnen gonstigen goeden vrunt.

Eerzame, wijze, zeer voorsienige heere, gunstige goede vrunt,
 Mijnen heeren burgermeesteren dezer stad Leyden als ambachtsheeren van De Vennip hebben eenige questie gecregen mit die van Hillegom aengaende 't scheyt van de jurisdictiën ten wederzijden, ende alzo U E. over eenige jaren (langen tijt) van dezer stede wegen 't schoutambacht van De Vennip heeft bedient ende zulx waarschijnlickens ons in dezen zult connen onderrechinge doen van der zaecken gelegenthey, ende het zulx zij dat dezer stede gecommiteerden sich jegens woonsdage toecomende en veertien dagen dewelcke wezen zal den 14en der anstaende maent marty tot Hillegom zullen laten vinden omme alles (zoo 't mogelic es) mitter minne te beslechten, so hebbe ic Uwer E. ten bevele van de heeren burgermeesteren mitsdezen oock wel willen verzoucken sich ten voors. dage goetstijts jegens negen of tien uyren smergens te laten vinden in den dorpe van Hillegom, mit u brengende uwe protocollen, tijnsboucken ende vordere stucken, die ende indien Uwer E. eenige 't ambacht van De Vennip aengaende mach hebben bewaert, omme den gecommiteerden dezer stede te dienen tot onderrechinge van de zaecken ende dezelve daerinne bij te staen van zijn goeden raet ende advis, onder eerlicke ende behoorlicke beloninge, ende zo ic mij des vertrouwe, dat hem Uwer E. in dezen gaerne zal laten gebruycken ende dese vruntschappe en dienst der stad Leyden niet en zult weygeren, zal ic dezen hiermede eynden ende u, Eersame, wijze, zeer voorsienige heere, gunstige goede vrunt, Godtlicke schut ende scherm mitsdezen anbevolen. Mit haest in Leyden dezen 25en february 1600zeven.

Uwer E. goede vrunt, ende is ondergetekent: J. van Hout.

Op welc scrijvens de voorn. schout van Lisse ende De Vennip geantwoort heeft mit de volgende missyf: Den E. ende zeer voorsienigen Johan van Hout, secretarys der stad Leyden, wonende in de Nonnesteech. Den brenger drie groot.

[fol. 5] Heer secretarys. Ic hebbe op gistermargen lestleden het missive zelfs ter handen gestelt aen de gesubstitueerde schout tot Hillegom in presentie van Louris Henricxz. Croon, out-secretarys aldaer, ende hebbe henlieden het doubelt vandien voorgelesen, waerop sij mij voor antwoort gaven dat zij hen daernaer soudent reguleren ende daarmede wel tevreden waren dat zulcx zoude geschieden. Ic zal ooc schicken alle behouften ter materie dienende mede te brengen volgende U E. scrijvens. Dan ic meene noch eens middelretijt bij U E. te commen om van de saec te spreekken. Anders niet dan U E. den Almogenden bevolen. Tot Lisse desen 28 february 1607 stilo novo.

Per U E. goeden vrunt, ende is ondergeteyckent: C. van Immerseel.

Om de voorgenomen zaecke naer behoren jegens de voorgaende reys te prepareren, heeft de secretarys deurzocht de stucken, die de stad heeft de voors. ambachtsheerlicheyt angaende, ende bevonden dat:

1393 sondaechs naer St. Odulphusdach [=15.6.1393]. Dirck, burggrave van Leyden, ridder, heeft Henrick van Heemskerck, zijn neve, om dienst gedaen ende te doen 't ambacht ende gerecht geheten De Vennep, belegen mit een water dat geheten es de Meer aen de zuytzijde, ende an de noortzijde mit wildernisse van den Hout, streckende aen dat ambacht van Hillegom, te houden te leen van de burggrave in alre manieren hij dat van Zijnen G[enadigen] heere de Grave van Hollandt hielt.

Dat 1462 Tielman van Heemskerck; 1482 Adriaen Tielmansz. van Eemskerc; 1523 Tielman Adriaensz. van Eemskerc, elck in den zijnen, oock becomen zoudent hebben de voorgaende ambachtsheerlicheyt.

Vorder dat 1542 oct. 23 Jacob van Ligne, grave van Faulquenberge, baron van Belloel, heere van Wassenaer, burchgrave van Leyden, heere van Monstree, van Thullijn, van Ravengny, raet ende camerling van de Keyserlijcke Majesteyt, als man ende voocht van joncfrou Maria van Wassenaer, verleent Adriaen van Eemskerc Adriaensz. 't ambacht ende gerecht, geheten De Vennep mit alle zijn toebehoren, hem anbestorven bij 't overlijden van Tielman van Heemskerck, zijn broeder, belegen een water, dat geheten es de Meer aende zuytzijde, ende de noortzijde mitter wildernisse, streckende aen dat ambacht van Hillegom, te houden tot een oversterflicken erfleen, den jonger man voor 't ouder wijff, daer zij even naer zijn, te verheergewaden mit een muyster havick of 40 st[uyvers] daervooren, gedaen in jegenwoordicheyt Segers van Alveringen, meester van de Reeckenkamer, ende meester Adriaen Brasser, advocaet.

Dat 1542 octobris 26 Adriaen van Eemskerc Adriaensz., schiltknappe, voor Cornelis Bartoutsz, griffier, Vranck van der Houf ende Dirc van Leeuwen, leenmannen [fol. 6] opgedragen heeft ten behouwe Zegelijns van Halveringen, heere tot Hofwegen, dat ambacht ende gerecht geheten De Vennip mit alle zijn toebehoren, belegen een water, dat geheten es de Meer aen de zuytzijde ende aen de noortzijde mitter wildernisse van den Houte, streckende aen dat ambacht van Hillegom, etc.

Dat 1542 novembris 22 certificatie verleden es voor Huych van Treslong, schout van Hillegom, bij Henric Bantsz., out 52 jaren, Dirc Tonisz., out 80 jaren, Claes Dirxz., out 52 jaren, ten verzoucke van heer Zeger van Alveringen, ritter, dat Bant Jansz., zijn vader, doen 70 jaren geleden eerst schout werde van De Vennip, ende dat hij denzelven menichmalen heeft horen zeggen, dat hij een bezegelden brieffe hadde horen lesen, dat een schout van De Vennip, boven alle dat de visscherije, vogelrije, tijnsen ende schouwen anging, eens 's weex mocht jagen in alle graven wildernissen mit twee winden ende een spangoel, ooc in 't ambacht aldaer schieten mocht reyggers, puttoors ende alrehande vliegende wilt, uytgezeyt zwanen.

Dat 1543 marty 17 investituyr gegeven es om Zegelijn van Halveringen, heere van Hofwegen, meester van de Reeckenkamer, van 't ambacht ende gericht dat geheten es De Vennep mit alle zijn toebehoren belegen aen een water dat geheten es de Meer an de zuytzijde ende aen de noortzijde de wildernisse van den Houte, streckende

aen dat ambacht van Hillegom, present Jasper van Treslong, bailly van Den Briel, ende meester Adriaen Brasser. Dat 1545 marty 26 investituyr gegeven ende verleent es om Pieter van Roen als oom ende voocht van Josue van Alveringen, in zijn leven reeckenmeester in Hollant, van 't ambacht ende gerechte dat geheten es De Vennep mit alle zijn toebehoren, belegen aen een water dat genaempt es de Meer aen de zuytzijde ende noortzijde de wildernisse van den Houte, streckende aen dat ambacht van Hillegom, present meester Adriaen Brasser ende Barthout van Assendelft, secretarys.

Dat 1552 juny 6 acte gepasseert es daerbij joncvrouwe Margriete van Roon, mit consent meesters Everaerts Nicolay, haren man, als momboirsche of voocht van haer kinderen, gewonnen bij heren Zegelijn van Alveringen, heer tot Hofwegen, ende bijzonder van Josue, haren zoon, vercoopt den burgermeesteren der stede van Leyden tot derzelver stede behouff, de heerlicheyt van De Vennep mit alle zijn toebehoren ende ancleven, zulcx als men die te leen houdende es van de Heere ende Huyze van Wassenaer, ende bekent voldae te zijn mit een somme van 180 g[ulden].

Dat 1552 juny 6 Jacob grave van Ligne, van Faulckenberge etc. als vader ende voocht van Phillips van Ligne, onsen zoon, heere van Wassenaer, burchgraef van Leyden, investituyr geeft Geryt Roelofsz. in den name ende ten profijte van der stede van Leyden van dat ambachte ende gerechte dat geheten es De Vennep mit alle zijn toebehoren, belegen aen een water dat genaemt es de Meer an de zuytzijde ende aen de noortzijde de wildernisse van den Houte, streckende aen 't ambacht van Hillegom, presenten meester [fol. 7] Adriaen Brasser, advocaet, Geryt van Vackensteyn ende Johan van der Mersche. Dat de hofrechten ende heergewaden van 't voors. leen vanouts geweest zijn na de brieven: 2 lb. [pond]; 't zegel 6 lb.; registerine 6 lb.; clerq 39 s[chellingen=stuivers]; z[amen] 16 lb. 19 s.

Dat 1558 february 17 Jacop van der Graft ende Claes Adriaenz., burgermeesteren, verhuurt hebben Cornelis Pietersz., eertijts binnenjager van de za[liger] heer van Brederode, 't schoutampt van De Vennip mit alle profijten horende tot dezelve ambochtsheerlicheyt, uytgezondert de visscherije, zes jaren lang om 7 gulden 4 stuyvers tsjaers, Baefmisse/1 oct. 1558 't eerste, ende jaerlix te leveren een registerken inhoudende specificatie van alle diegene die jaerlix den tijns betalen.

Ende dat 1593 february 19 de Ridderschap, Eedelen ende Steden van Hollant ende Westvrieslant, representerende de Staten van denzelven lande, investituyr verleenen om meester Franc Duyc, burgermeester der stadt Leyden, in den name ende tot profijte van dezelve stadt, als daertoe bij de meerderheyt van stemmen van die van de Grote Vroetschappe van Leyden voors. vercoren zijnde in plaetse van Geryt Roelofsz. van der Mije, dat ambacht ende gerecht, dat geheten es De Vennep mit alle zijnen toebehoren, belegen aen een water, dat geheten es de Meer aen de zuytzijde ende aen de noortzijde de wildernisse van den Houte, streckende aen 't ambacht van Hillegom, te houden vanwege de Graeflicheyt ende Hoge Overicheyt van Hollant als bezitters van de heerlicheyden, goeden ende gerechticheyden van den Huyze van Wassenaer ende Zuytwijc, tot eenen onversterflicken erfleen. [het origineel hiervan bevindt zich in inv.nr. 10].

Voorts heeft de voors. secretarys onderzocht ende bevonden dat 't schoutambacht van De Vennip successivelicken es bedient geweest bij de volgende personen:

Van 't jaer 1558 tot 1568 bij Cornelis Pietersz., binnenjager.

Van 't jaer 1568 tot de 2^e troublen toe bij Cornelis Gerytsz. van Nieuwenhoven.

Van de voors. 2^e troubles tot 1587 bij Jan van Heusden.

Van 't jaer 1588 tot 1592 toe bij Symon Tomasz. van Zwieten als vroommeester.

Van 't jaer 1593 tot 1603 bij Jasper van Banchem als vroommeester.

Ende van 't jaer 1604 of tot noch toe bij Cornelis Cornelisz. van Immerzeel.

'Twelck dusverre gezeyt zij. zowel van de brieven ende titulen dewelcke onder de stucken ende papieren van de stadt zijn, de voors. ambachtsheerlicheyt van De Vennip angaende, mitsgaders van de schouten die [fol. 8] 't schoutampt aldaer van 'tstadtswegen bedient hebben.

Opten 13en marty 1600zeven, zijnde de voorn. gecommiteerde bereyt om te vertrecken, hebben den schout van Lisse ende De Vennip verwitticht mit de volgende brieven: Sij behandicht Cornelis van Immerzeel, schout van De Vennip ende van Lisse, tot Lisse. In Leyden dezen 13en marty 1600zeven naermiddach ten vier uyren.

Heer Schout, naer groetenisse. De heer schepen Banchem, ick ende den lantmeter reysen van dezen avont mit 't sluyten van de poort uyt, om mergen mitten dach voor Hillegom te mogen zijn ende een uyr of twee tijts te hebben omme mitten anderen tevoren te mogen spreekken; 't zal u gelieven u midden dach te laten vinden tot Hillegom om ons waer te nemen, daervan u mit dezen expressen wel heeft willen verwittigen.

Uwer E. goeden vrunt, ende is ondergeteyckent J. van Hout, secretarys.

Alle de voors. zaecten invougen voorseyt tevoren bereyt wezende, zijn wij, Jasper van Banchem, schepen ende vroommeester der stadt Leyden, ende Jan van Hout, secretarys der voors. stede, op dynsdage den 13en marty des lopenden jaers 1600zeven, medegenomen hebbende mr. Jan Pietersz. Dou, gesworen lantmeter, recht voor 't sluyten van de poorten mitter vroomschuyte gereyst uyt Leyden ende quamen zulcx tot Hillegom in de Beecke den 14en smergens mitten daege, alwaer wij vonden Cornelis van Immerzeel, der voors. stadt Leyden schout van De Vennip, tot dien eynde 'sdaechs tevoren beschreven zijnde, ende hebben ten zelven tijde bij hulpe van Cornelis Andriesz. van Vinckenbrouc (*zie verderop*), eenige inwoonder van De Vennip, ons geïnformeert opte gemoveerde questiën, te weten van de plaetsen daer de schouten van De Vennip tot noch toe jaerlix haer

schouwen aengeleyt hadden, ende van de plaetsen daer die van Hillegom pretendeerden, dat die behoorden te werden aengeleyt, in denwelcken zij van Hillegom meest volchden 't zeggen ende de aanwijzingen van Louis Henricxz. Croon, out-secretarys, ende van Jan Henricxz., timmerman, zijn broeder, ende hebben zulx de mate daer op doen leggen bij de voorn. meester Jan Pietersz. Dou, 'twelc doende bevonden es:

Ten opsichte van de Beecke, langs dewelcke heenen gemeten es beginnende benefens den [fol. 9] buytensten cant van den zuytvleugel der steenen brugge, die over de Beeck leyt, de plaetse daer Banchem ende Immerzeel verclaerden, dat zij gewoon waren haer schou te beginnen ende aen te leggen, quam op: 58 roeden 3 voeten 7 duymen, verdeeling van tien, gelijc wij in dezen alomme gebruyct hebben, ende dat de plaetse bij de voorn. van Hillegom gepretendeert ende bij hem mit een gesteecken paeltgen aangewezen, quam op: 59 roeden 5 voeten 4 duymen, wezende zulcx 't verschil in dezen: 1 roede 1 voet 7 duymen.

Sijn voorts van daer gegaen opte Elsbrouckerlaen, ende aldaer de mate beginnende recht in 't midden van den Heerwech, die wij breed bevonden: 1 roede 7 voeten, ende gecomen zijnde ter lengde van: 29 roeden 6 voeten, te weten teynden de geest of croften ter plaetse daer de weyden beginnen, lieten wij ons beduncken, dat aldaer 't begin behorende genomen te werden, ende dat de stadt op de metinge van den jaere 88 quade anwijzinge zoude zijn gedaen, in welcke onze achterdencken/achterdocht wij deur verscheyden andere zaecken gelijc hiernaer zal werden angeroert gestijft ende gesterct zijn geweest, ende voorts metende, hebben bevonden dat de plaetse daer Banchem ende Immerzeel aenwesen, dat zij haer schouwen jaerlicx plachten aen te leggen ende te beginnen, quam ter lengde van 53 roeden 3 voeten, ende bij de voorn. van Hillegom gepretendeert ende mit een gesteecken paeltgen aangewezen ter lengde van: 54 roeden 4 voeten, invougen dat 't verschil in dezen zoude zijn: 1 roede 1 voet.

Ten laetsten zijn van daer gegaen opte Venneperlaan ende aldaer de mate beginnende uyt de west- of noortwestzijde van de wech, aen de heyninge, ende gemeten hebbende ter lengde van 73 roeden 7 voeten, lieten wij ons om redenen voors. beduncken, dat aldaer 't begin van De Vennip behoorde genomen te zijn. Mer voorts metende ter lengde van 79 roeden 4 voeten verclaerden de voorn. Banchem ende Immerzeel dat zij aldaer gewoon waren haer schou aen te leggen ende te beginnen ende de plaetse bij de voors. van Hillegom gepretendeert, mede mit 't steecken van een paeltgen aangewezen, quam ter lengde van 83 roeden 1 voet, invougen dat 't verschil in desen aen quam op: 3 roeden 7 voet.

D' oorsaec die ons in dezen beweecht heeft achterdencken te nemen, dat op 't voors. meten van den jare 88 quade ende onbehoorlicke aanwijzingen zijn gedaen geweest, es: ten eersten deurdien wij bevonden, dat 't scheyt meest zoude comen midden deur weylanden vast aen denanderen verheelt, zonder mit sloten of mit andere merckelicke of blijckelicke teyckenen afgescheyden te zijn; dat wij oock (2) bevonden hebben, dat meest alle de landen in den jare 1544 opte generale metinge van De Vennip doen [fol. 10] gedaen bij meester Symon Meesz. van Edam (die wij verstaen een perfect lantmeter geweest te zijn ende hem 't stuck wel verstaen te hebben; *zie tekening van Stevijn van Brouckhuysen uit 1652 vooraan in dit artikel*) groter uytgemeten zijn geweest dan bij der metinge anno 1588, deur meester Symon Fransz. van der Merwen gedaen. Ten derden, dat ons het oock alomme beter ende bequamer scheyt aenwees. Ende lieten ons beduncken, dat om het rechte scheyt te vinden men niet en behoorde te staen op het zeggen ende anwijzen van eenige personen, geen redenen van haer anwijzinge wetende te geven, immers niet op diegeene dewelcke opte voors. metinge van den jare 88 't scheyt nae haer fantasie angewesen hebbende, daarvan nu wijcken ende nieuwe scheytselen anwijzen tot naerdeel van de stadt, mer dat men 't rechte scheyt zal connen vinden uyt 't bewijs ende de brieven van de eygenaers van dat haere landen wildernisse zijn geweest, deurdien alle de leenbrieven van den jare 1393 aen stellen tot een noortbelenden niet 't ambacht van Hillegom, mer de wildernisse van den Houte, ende 'tgunt uyte wildernisse gecomen es, oock te vinden zal zijn uyte boucken ende registeren van 's graven of houtvesters erfhuynen. Ende hiermede wederkerende naer onse schuyte, es aldaer bij ons gecomen Jan van Heusden, die wij (als mede lange jaren schout van De Vennip geweest zijnde) tot onsen behulp mede verscreven hadden. Hebben voorts deur Immerzeel van onze compste doen verwittigen de gesubstitueerde schout van Hillegom mitten ambachtsbewaerders ende gezworens aldaer, mit een anzeggen, dat als zij bij denanderen zouden zijn, dat wij bij hem zouden comen omme gesamentlicken in conferentie te treden, mer verstonden uyt denzelven Immerzeel, dat zij niemant en hadden bescreven, mer alleenlicken verwachteden Claes Jansz. Verwer van Haerlem, dewelcke noch niet gecomen en was. Mits 'twelck wij te rade werden naer hemluyden toe te gaen ende zoe wij onderwegen bejegenden joncheer Andries van Tienen, bailly ende hooftoffichier aldaer, die wij begroeteden ende aenspraecken, uyt hem verstaende, dat hij noch niemant van de heeren van de Reeckeningen niet alleen niet bescreven, mer aldaer om andere zaecken te verrichten gecomen was ende van de voorgenomen questiën niet en wiste, en zulx gesamentlicken gaende ten huysse van de voors. gesubstitueerde schout mitten heer bailly Tienen vergeselschapt, vonden se aldaer vergadert; ende hemluyden de oorzaecke van onse compste geopent hebbende, gelijc zij daarvan tevoren deur scrijven van burgermeesteren (welcken brief aldaer gelesen werde) waren verwitticht, beclaechden wij ons, dat zij degeene die 't behoorde ende anging (zo zij behoort hadden) niet en hadden bescreven, invougen [fol. 11] dat wij die gecomen waren om de zaeck in der vruntschap af te doen, niet en zouden connen doen.

Omme niettemin niet te scheyden zonder yet te doen, hebben onderlinge gemaect het accord ende verdrach alhier innegelijft: [het origineel is bewaard als Stadsheerlijkheden inv.nr. 32] Alsoe tusschen die van de ambachte van

Hillegom ter eenre zijde ende burgermeesteren ende regierders der stadt Leyden als ambachtsheeren van De Vennip ter andere zijde geschillen geresen zijn ende meerder verducht werden, nopende 't scheyt van de respective jurisdictiën ende 't anleggen van de schouwe bij den schout van De Vennip in der tijt te doen opte (*resp. van N naar Z*) Venneperlaen, opte Beeck ende op Elsbrouckerlaen (*deze wegen/(Hillegommer) Beeck liepen vanuit het dorp oostwaarts vanuit Hillegom naar het Leidse/Haarlemmermeer*), ende het zulcx zij dat de voorn. burgermeesteren om zodanige geschillen mitter minne uyter wege te leggen, naer voorgaende schriftelicke advertentie alhier in den ambachte van Hillegom gesonden hadden Jaspar van Banchem, haerluyder medebroeder in den gerechte, ende Jan van Hout, secretarys, mer dat de voorn. van Hillegom versuympt hadden van 'tgunt voors. es ende van de jegenwoordige tsamencompste te verwittigen de Heeren van de Reekeningen vanwegen de Graeflicheyt ende ambachtsheerlicheyt van Hillegom, zo is 't dat de gesubstitueerde schout van Hillegom mit de ambachtsbewaerders ende gesworens aldaer in dezen geassisteert mit joncheer Andries van Tienen, haerluyder bailly ende hooftofficier aldaer, met den voorn. gecommiteerden der stadt Leyden geacordeert zijn, dat de voors. schout van De Vennip bij provisie ende onvermindert eens yegelix gerechticheyt zijne voors. schouwen zal anleggen ter plaetsen tot noch toe gewoonlicken ende gebruyct ter tijt ende wijlen toe tusschen de voors. Heeren van de Reekeningen ende van Leyden nopende 't scheyt van haerluyder respective jurisdictiën naerder ende ander verdrach zal zijn gemaect. Ende ten opsichte van de schouwen in de Leeck ende Elsbrouckerlaen, dewelcke aen d' een zijde beschout moeten werden bij die van Hillegom ende aen d' ander zijde bij die van De Vennip, dat dezelve van nu voortsien bij de schoutten ten wederzijden zullen gedaen werden teffens ende op eenen dach ende uyre beginnende, gelijc oock ten zelven dage mede zal werden beschout de Beecke, zo bij de voors. van Hillegom als bij die van De Vennip, elc in heur respective jurisdictiën, alles naer voorgaende kercegebot ofte affixie van billetten volgende de keuren van de heeren Dijcgrave ende Hogeheemraiden van Rijnlant. Ende dit al op pene dat eenich van beyde de schouten ende croosheemraden versuymich zijnde de voorbescheyden uyr waer te nemen, dat de achterblijvende schout gehouden zal zijn te dragen alle de costen opten zelven dach gevallen en gedaen, ende dat zij gesamentlicken eenen anderen dach zullen ramen om te schouwen alsvooren. Des ten oirconden desen bij de voorn. contrahenten ondergeteyckent opten 14en marty anno 1600endezeven, ende es geteyckent: A. van Tienen, Dierc H. Veygen [=Huygen?], merc gestelt bij de hant van Wouter Willemsz. [een rechtopstaande drietandige hooivork], Louris Henricxz., Gerrit Florysz., bij mij Cornelis Claesz., bij mij Gerrit Gerritsz., [fol. 12] merc gestelt bij de hant van Dirc Jansz. [een Andrieskruis met enkele uitsteeksels], Jasper van Banchem, J. van Hout, C. van Immerzeel.

Vorder alzoet tusschen de innegelanden van De Vennip ende den voorn. Immerseel als schout oock eenige questiën verresen waren op 't doen van zijne reekeninge van de jaren 1604 ende 1605 ter zaecke van eenige articulen bij den schout in uytgeven gebracht, die zij innegelanden niet en verstonden tot last van 't ambacht te passeren, zoe zijn alle dezelve questiën naer voorgaende geblijf aen ons ende aen den voorn. bailly Tienen uyter wege geleyt ende bij apostille opten cant van de reekeningen beneffens de gecontroverteerde articulen gestelt gerecht, te weten in plaets van tien guldens tsjaers bij den schout gestelt ter zaecke van 't scrijven van collectende gaerboucken, hebben hem toegevoucht voor dezelve twee jaren elck jaer 5 gulden, zonder 'tzelve voor den toecomenden tijt te trecken in consequentie. Op 't articul daerbij hij stelde 4 gulden 14 stuyvers voor zeeckere vier boucken van dewelcke hij specificeerde mer drie, ende onder dezelve een bouck tot het protocol, hebben verclaert, dat 't protocol moet comen tot last van de schout ende niet van 't ambacht, deurdien de goede luyden 't protocolleren van de brieven betalen, ende hebben hem voor de vordere twee boucken tot last van 't ambacht gepasseert: 2 gulden 8 stuyver.

Op een pertye van 20 stuyver ten comptoir van Pieter Bor, rentmeester van Noort-Hollant, betaelt ter zaecke van de bede 'twelc de innegelanden verclaerden, dat alleen betaelt behoorde te zijn bij Cornelis Andriesz. van Vinckenbrouck voorn. als eenige gehuysde in De Vennip, ten opsicht de beden in andere ambachten bij de gehuysden werden gedragen, 'tzelve pertye hebben wij tot laste van den ambachte gepasseert deurdien wij 'tzelve insgelijcx bevonden gepasseert te zijn in voorgaende reekeninge.

Ende ten opsichte van een partije van thien gulden over tien dachgelden bij de schout gestelt gevacheert te hebben ten opsicht voor eenige sollicitatiën in zaecke van 't gemeen ambacht gedaen, hebben wij hem gepasseert de rechte helfte als vijf gulden, mit verclaringe dat hij voortsien niet en zoude voornemen daervan hij de costen van meening waer te brengen tot last van 't ambacht dan mit voorgaende communicatie mit eenige van de voorneemste innegelanden.

Waermede alle de onderlinge uytstaende geschillen uyte weech geleyt zijnde, beclaechden hem eenige innegelanden dat de schout in plaetse, dat de voorgaende schouten den jaerlixen tijns hadden geheven ende gegadert in een herberge tot Hillegom, dezelve nu gaderde ten huysse van de voorn. Cornelis Andriesz. van Vinckenbrouc opte Vennip, allegerende dat hem 'tzelve te zeer ongeryflic was; op 'tzelve hebben wij angenomen naerder mitten heeren burgermeesteren [fol. 13] te spreekken. Ende hebben bij manier van voorslach, mit verclaringe, dat wij des geenen last en hadden, geopent of de innegelanden niet gegadingt en zouden zijn den tijns mit zodanigen penning als zij mit burgermeesteren verdragen zouden connen, eenswechdragens af te copen ende hemzelve ten eewigen dagen te bevrijden. Hierop heeft de voorn. Claes Jansz. Verwer, die middelertijt gecomen was, verclaert dat hij daerop overbodich was te treden in onderhandelinghe mit burgermeesteren, mit zulcken bescheyde, dat alle de andere innegelanden gesamentlicken ende elc in 't zijn zodanigen verdrach mede

zouden mogen genieten, indien 't hem beliefd.

Ten laetsten verston den wij dat de questiën in desen gmoveert op 't scheyt van de jurisdictie meest voorgenomen waren ten faveur van de voorn. Claes Jansz. Verwer, dewelcke sustineerde, dat hij in 't dragen van de jaerlicxe ommeslagen zo in Hillegom als in De Vennip te hooch gestelt was. Op 'twelck wij hem ter antwoorde gaven, dat ons 'tzelve niet aen en ging, ende dat hij verlichtinge mocht zoucken in 'tgeen daer reden toe diende daer ende zulcx hij te rade vinden zoude, daeraen die van Leyden in 'tgunt rechtmatich zoude zijn, nae haer vermogen gaerne de goede hant zouden houden.

Ende mit alle 'tselve eynde maeckende ende den tijt tusschen twee ende drie uyren naermiddage verlopen zijnde, hebben afscheyt genomen ende ons verveucht nae Leyden, daer wij quamen den 15en smergens corts naer zeven uyren, overnacht hebbende in De Cage.

Alle 'twelck wij den heeren burgermeesteren ende regierders dezer stadt Leyden voor ons wedervaren in dezen rapporteren ende mit onse onderteyckeningen bevestigen,

(w.g.) Jasper van Banchem.

J. van Hout.

[fol. 14] Naer verloop van eenigen tijt heeft joncheer Aernt van Tienen, bailly van Lisse, Hillegom ende Noortwijckerhout, gecreven de volgende brieven:

Eerntfeste und frome, wijze ende voorsinnige, zeer discrete Johan van Houten, secretaris der stadt Leyden.

Eerntfeste und frome, voorsinnige ende zeer discrete goede vrundt, alsoe U E. wel kennelicken is dat U E.

mitsgaders Van Bancken in de voorleden zomer als gecommiteerden vanwegen die E. heeren burgermeesteren ende raeden der stadt Leyden, nopende het different van de jurisdictie tusschen de heerlicheyt van Hillegom ende

De Vennip, alle welc different dier tijt niet afgedaen en conde werden vermits die sobere preparatie van die van Hillegom, ende ten anderen dat het principalicken oock de Graeflicheyt van Hollant mede concernerende was,

'twelck doen tijt bij mijn angenomen werde (als bailly) die E. Heeren van de Reeckeningen aen te dienen,

welcke voors. heeren overmits diversche andere besoiingen van de landen tot noch toe mijn geene resolutie conde geven, maer hebbe deur mijne gedane beloften aen U E. ten laetsten zoeveel vercregen dat de E. Heeren van de

Reeckeningen gecommiteert hebben mijn zwager, den premier van de Reeckeningen omme op maendage toecomende goetstijts voor de noen hem tot Hillegom te laten vinden om mit de gecommiteerden van de E.

heeren der stadt Leyden op 't stuc voorn. te handelen ende overzulcx op mijn begeert aen U E. te willen scrijven dat U E. believe de E. heeren voors. U E. meesters aen te dienen, dat haer E. believe zal ten voorn. dage mede

haer E. gecommiteerden tot Hillegom over te zeynden omme de zaecke voors. tot een goet effect te brengen. Dit doende, zal U E. wel doen t' kenne den Almogenden, die ic bidde U E. mitsgaders de E. heeren van Leyden in

goede gesontheyt ende prosperiteyt te willen sparen, mijn zeer gebiedende in U E. goede gratie, sonder te vergeten U E. heeren ende meesters. Zeer ij lens tot Hillegom den 2en novembris 1607. Onder staet geschreven:

U E. dienstwillige goede vrunt, wes ick vermach. A. van Thienen.

De voorgaende brieven bij mij, Jan van Hout, op zaturdage den derden novembris des middaechs omtrent ten twaelf uyren uyt handen van Jan van Heusden ontfangen hebbende, hebbe dezelve terstont daeraen naer de

middage gecommuniceert mit de heer schepen Banchem ende op zondage [fol. 15] daeraen, wezende den 4en 'smiddaechs ten twaelf uyren mit het Collegie van die van de Gerechte op 't Raethuys gesamentlicken vergadert

zijnde, ende haerluyder E. goetduncken, wat in dezen tot voorstant ende behoudenis van des stadts gerechticheyt vorder te doen stont, afgevordert, ende es goetgevonden ende besloten, dat wij Jasper van

Banchem, schepen ende vroommeester, ende Jan van Hout, secretarys, ons ten voorbescheyden tijde tot Hillegom zouden laten vinden omme de comparitie waer te nemen in der vruntschap, nopende 't scheyt te verdragen ende

zulcx daerinne voorts te vorderen ende de zaecke te voltrecken opten voet bij ons genomen ende begonst ende breder in 't voorgaende verbael verclaert.

Volgende denwelcken zijn wij op maendage den 5en novembris goetstijts smergens ten zeven uyren (mit ons genomen hebbende meester Jan Pietersz. Dou, gesworen lantmeter van Rijnlant, omme ons ten dienst te staen in

'tgene wij denzelven van bederf mochten hebben) mitter wagen gereyst naer Hillegom, alwaer wij comende over tien uyren, vonden aldaer de heer Philips Doublet, eerste meester van de Reeckeningen, geassisteert mit joncheer

Aernt van Tienen, bailly, mit schout ende ambachtsbewaerders van Hillegom; vonden daer oock Cornelis van Immerzeel, schout van De Vennip. Ende de oorsaek van onser compste sommaerlic verhaelt zijnde, was

goetgevonden de heer Doublet de gelegentheyt van de zaecken ende zulx 't verschil of de questie op 't werck te vertogen ende aen te wijzen. Om 'twelc te doen, hebben doer meester Jan Pietersz. Dou voorn. de mate doen

leggen, eerst opte Vennipperlaen, daeraen langs de zuytwestzijde van de Beeck ende ten derden langs de Elsbrouckerlaen, ende 'tzelve doende, hebben bevonden alles in vougen het hiervoren bij ons es geverbaliseert,

'twelck wij de heer Doublet voorlazen, die daarvan een doubelt of extract versocht.

Eyntelicken om der zaecken in der vruntschap een eynde te maecken, zijn wij bij provisie ende op 't advoy ende welbehagen van ons principalen ten wederzijden, te weten aen d' een zijde de heeren van de Reeckeningen

vanwegen der Graeflicheyt ende aen d' ander zijde van de heeren burgermeesteren ende regierders der stadt Leyden als ambachtsheren van De Vennip, overcomen en verdragen, dat wij ten wederzijden de mate van

meester Symon Meesz. van Eedam, dewelcke in den jare 1544 in januario en februario gemeten heeft 't gehele ambacht van Hillegom ende in maert ende april daeraen 't gehele ambacht van De Vennip, zullen nemen ende

houden voor het decisoir van deze zaecke of questie, ende dat wij zulx uyt het register van zijn metinge perfecte

staet, reeckeninge ende calculatie zullen maecken [fol. 16] van de gansche grote der landen bij hem onder 't ambacht van Hillegom gemeten, ende leggende tusschen de Leeck aen de noortoostzijde, Elsbrouckerlaen aen de zuytwestzijde, den Heerwech aen de noordwestzijde, ende 't ambacht van De Vennip aen de zuytoostzijde, welcke calculatie gesamentlicken gemaect ende innegewillicht zijnde, zal men die van Hillegom de gehele nombre van mergentalen mit goeder extensie van Rijnlantsche mate doer een of twee lantmeters toe meten, ende zulcx een linierecht scheyt maecken (niet uyt ende innelopende zo de chaerte jegenwoordelick doet) zoverre ende ter plaetsen daer 't dezelve maet zal anwijzen ende zal men dezelve plaetse mit scheypalen lijnrecht over denanderen comende afpalen, opte Leec, opte Vennipperlaen, opte Beeck ende opte Elsbrouckerlaen. Ende belangende de landen over dewelcke 't voors. scheyt zal comen te lopen, dat men alsdan mit eenen pertinentelick zal meten, te weten ter naester afgegraven sloten toe, omme te weten, hoeveel elc in 't zijn behout, 't zij in den ambachte van Hillegom, 't zij in den ambachte van De Vennip, daermede zij elc in hun particulier ten beyden zijden in de contributiën zullen mogen volstaen, zonder vorder gemoeyt of geinquieteert te mogen werden. Alle 'twelc zulx geprepareert ende gecaerteert zijnde, zal het den principalen ten wederzijden werden vertoont, geopent ende geremonstreert, omme bij dezelve of geadvoveert of gedesadvoveert te werden, in welcken gevalle te weten van desadvoy partijen ten wederzijden zullen zijn, staen ende blijven op eens yegelicx gerechticheyt, mer 't besoinge geadvoveert zijnde, zullen alomme niet alleen vaste mercteycken en gestelt, mer oock behoerlicke scheytbrieven mit goede onderscheydentlicke verclaringe ende mate gemaect ende verleden werden omme hem partijen daernaer ten eewigen dagen te mogen gedragen.

In 't vorder en connen wij de heeren van de Gerechte niet bergen, dat alsoe joncheer Wouter van Lauwijn, wonende in den ambachte van Hillegom opte hofstede van Treslong, ons des middaechs t' zijnen huys te gast gebeden ende genodicht hadde, benefens de heeren Doublet ende Tienen mit haer huysvrouwen (beyde daer gelogeert) ende dezelve Van Lauwijn getrouwt hebbende joncvrouwe Cornelia, dochter joncheer Johan Monix, een van de meeste innegelanden in De Vennip es, dat over tafel weder propoosten rezen van 't aflossen van den tijns ende dat wij onder ander voorslougten, dat hoewel wij diesaengaende van onse principalen niet en waren gelast, wij onder haer behagen voor de redemptie afeysten den penning tweehondert, invougen dat zij van elc eygen 'twelc men betaelt mit een oortgen, genomen naer 't laetste register van den tijns, zouden geven twee gulden tien stuvers, 'twelc wij alhier [fol. 17] daeromme ter gedachtenisse brengen omme dengeenen dewelcke naderhant daarvan zoude mogen comen te sprecken of handelen, te dienen ter onderrechtinge.

Ende hiermede een eerlick afscheyt genomen hebbende, hebben ons naer huys vervoucht, alwaer wij quamen des avonts omtrent acht uyren. 'twelck wij de heeren van den Gerechte voor ons wedervaren in dezen rapporterende, hebben 't jegenwoordige onze verbael mit onze onderteyckeningen besloten ende bevesticht. (w.g.) Jasper van Banchem. J. van Hout.

Opten 24en novembris 1600zeven heeft de secretarys den schout van Lisse en De Vennip gedaen 't extract van Hillegom omme mit advis van Cornelis Andriesz. van Vinckenbrouck daerop aen te teycken en de landen, die alleen leggen tusschen de Leeck ende Elsbrouckerlaen, mer geen andere.

1608 mey 24 es de secretarys gereyst naer Den Hage omme mit monsieur le premier Doublet te sprecken ende eenen dach te ramen om 't besoinge te voltrecken ende zijn aldus t'samen voorsproocken en besloten, dat hij op woonsdage den vierden juny eerstcomende goetstijts jegens den avont binnen Leyden zal schicken meester Florys, lantmeter, omme mit ons voorts te reysen naer De Vennep ende Hillegom, daer zij raemden opten 5en smergens mitten dage te wezen omme de metinge opten voorgenomen voet gesamentlicken doer beyde de lantmeters te doen, ende zulcx 't werck ten vollen te prepareren, daerbij de heere Doublet, zo hij verclaerde, niet en behoufde te wezen ende dat zijluyden de rest naderhant in Den Hage wel afhandelen zullen connen. Welck besluyt bij de voorn. secretarys gecommuniceert zijnde de voorgemelte Van Banchem, es afgevaerdicht de volgende missyf:

Den eersamen ende zeer voorsienige Cornelis van Immerzeel Cornelisz., schout van de ambachten van Lisse ende De Vennep, in Leyden 26 mey 1608.

Heer schout, naer groetenisse. Ic bin opten 24en dezer geweest in Den Hage ende hebbe gesproocken mitte heere Philips Doublet, eerste reeckenmeester; wij zijn tsamen verdragen, dat Zijn E. op woonsdage den 4en juny [fol. 18] eerstcomende goetstijts jegens den avont alhier binnen Leyden zal zeynden meester Floris, lantmeter (die de Heeren van de Reeckeninge gewoon zijn te gebruycken) omme mit ons voorts te gaen mitter vroomschuyt naer Hillegom, alwaer wij voorgenomen hebben ons mit 't griecken van den dach te laten vinden omme de metinge opten voorgenomen voet gesamentlicken door beyde de lantmeters te doen ende zulcx 't werck ten vollen te prepareren, daerbij de heer Doublet, zo hij verclaerde, niet en behoufde te wezen, ende dat wij de rest naderhant in Den Hage wel afhandelen zouden. Hiervan hebbe ick U E. mitsdezen inderhaest wel willen verwittigen, teneynde ghij hiervan tijdelicken waerschout de heer Tienen, bailly, omme hem alsdan binnen Hillegom te laten vinden, oock schout ende ambachtsbewaerders en schepenen van Hillegom om vaerdich te wezen mit haren originelen legger van de metinge, want ons eerste werck eer ende alvoren de metinge te beginnen zal zijn perfectelick te sommeren de grote der landen bij (land)mee(st)er Symon Meesz. (van Edam) in Hillegom gemeten, te weten gelegen tusschen de Leeck aen de noortoostzijde, Elsbrouckerlaen aen de zuytwestzijde, den Heerwech aen de noordwestzijde ende 't ambacht van De Vennip aen de zuytoostzijde, 'twelck U E. tevoren mit Cornelis Andriesz. zoveel doenlick moocht prepareren; ende zal Cornelis Andriesz. mit U E. opten

voorbescheyden dach notelick mede jegenwoordich moeten zijn; oock en zoude niet quaet achten, dat gij ende Cornelis Andriesz. saturdaechs tevoren, 'twelck wezen zal den lesten mey, t'samen hier binnen quaemt omme malcanderen tevoren te spreekken. Ende blijft hiermede, heer schout, Godlicke schut ende scherm anbevolen van mij, Uwer E. goede vrunt, ende is ondergeteyckent: J. van Hout.

[als een soort Postscriptum is hier aan toegevoegd: men moet ooc vaerdich hebben deelen en sparren om over te breggen, en baecken en palen].

Welck scrijven de voorn. Van Immerzeel, schout, beantwoort heeft mit den volgenden brief:

E., wijze, zeer voorsienige Johan van Hout, secretarys der stadt Leyden. Tot Lisse 30 mey 1608.

Heer secretarys, ic hebbe Uwer E. missyf op zonnendage omtrent 11 uyren ontfangen ende den inhoud vandien wel verstaen, 'twelc ic volgende dies naergecomen ende mijn zoon terstont naer Hillegom mit een briefgen gezonden hebbe aen den schout aldaer, om hem in alles daernaer te reguleren. U E. hadde wel gewilt, dat ick met Cornelis Andriesz. op morgen, zijnde zaturdage, [fol. 19] binnen gecomen zoude hebben, 'twelck ongelegen compt ter oorsaecke van de meyschouwe, die alsdan wezen zal; ick en weet anders noch meerder niet daertoe te doen dan mijnheeren alsdan te verwachten ende zo alsser yet zoude mogen aen resten, mijnheer mach noch scrijven. Hiermede U E. de genade des Alderhoogsten bevolen.

Opten 4en juny zestienhondertacht zijn wij, Jasper van Banchem, vroommeester ende schepen der stadt Leyden, ende Jan van Hout, secretarys, als gecommiteerden van der stadt Leyden, geassisteert mit meester Floris Jacobszoon, lantmeter, geschicht vanwege de Camer van de Reeckeningen, ende meester Jan Pietersz. Dou, mede gezworen lantmeter, mitter vroomschuyte gevaren uyt Leyden naer Hillegom omme (gelijc de voorscreven secretarys mitten heere Doublet, eerste meester van de Reeckeningen, verdragen was) te vorderen de zaecke van 't maecken van 't scheyt van de ambachten van Hillegom ende De Vennip, ende overnacht hebbende onder Abenes zijn mitten dage gecomen voor de Beeck van Hillegom, ende die met grote moeyten opvarende, eyntelicken tot Hillegom, alwaer wij vonden joncheer Andries van Tienen, bailly, ende Cornelis Cornelisz. van Immerzeel, schout van Lisse ende De Vennip, ende optredende zijn gegaen ten huize van Geryt Gerytsz., schout van Hillegom, ende hebben ten overstaen van de vers. bailly, beyde de schouten, mitsgaders Frans Florysz. ende Dirck Huygensz., ambachtsbewaerders, Claes Huygensz. van Hout, Jan Henricxz., timmerman, ende Geryt Florisz., gezworens, geopent het ambachtsregister van de metinge in den jare 1544 gedaen bij meester Symon Meesz. van Eedam, lantmeter, ende daeruyt bevonden dat alsdoen bij hem in Hillegom gemeten zijn de volgende landen:

Eerst aen de Leeck	mergen	roeden
Dirck Willemsz. aen den Heerwech, nu Claes Jansz. Verwer	-	363
Pieter Jansz. van Delf tot Haerlem, nu Claes Huygensz. van Hout	-	417
Cornelis Allertsz. aen den Heerwech, nu Claes Jansz. Verwer	-	448
Trijn Henrixdr. tot Haerlem, nu Claes Jansz. Verwer	3	-
Alijt Henrixdr. tot Haerlem, nu Claes Jansz. Verwer	-	321
[fol. 20] Geurt Willem Gerytsz.'s wedue, nu Alijt Cornelisdr. ende		
Louris Henricxz. tsamen	3	184
Aelbert Banten, nu Symon Aelbertszoon	-	437
Dirck Symonsz. aen de Vennipperlaen, nu Lijsbeth Claesdochter,		
wedue van Dirck Dircxz. van der Leth	-	528
Hier comt de Vennepelaen		
Pieter Symonsz.'s croft aen den Heerwech, nu Dammas Jacobsz.	-	205
Geryt Willemsz. daer zijn huys op staet, nu Lijsbeth Pieters,		
wedue van Dirck Aelbertsz.	-	420
Dirck van Houten, nu Cornelis Dircxz. van Hout cum sociis	3	-
De pastorye, nu de predicant ende Geryt Gerytsz., schout	-	400
Gijsbert van Nieurode, nu Zijpensteyn ende Schuyrbrant	3	-
Hier comt de Beeck		
Claes Dirck Tonisz., nu Jan van Gerwen	1	-
Claes Symonsz. tot Velsen, nu Cornelis Arysz. Vinckenbrouck	-	547
Henrick Banten, nu Jan van Gerwen ende Cornelis Arysz.	1	144
Dirck Symonsz., nu Lijsbet Claesdr, wedue van Dirc Dircxz. van der		
Leth, Cornelis Jacobsz. ende d'erfgenamen van Adriaen Baerten	2	107
Claes Barten, nu Lijsbeth Claesdr. voorn.	-	178
Pieter Symonsz., nu Pieter Claeszoon	-	112
Meester Dirck van Hout, nu jonge Pieter Claesz.	-	160
Cornelis Allertsz., nu d' erfgenamen van Magdaleen Basgens tot		

Haerlem	1	300
Henric Banten, nu Claes Jansz. Verwer	-	165
Meester Abel van Coulster, nu d' erfgenamen van Jan Verwer	2	84
Sinct Barberengasthuys tot Haerlem, nu Claes Jansz. Verwer	-	217

Comt in als de menichte van 28 margen 337 roeden.

[fol. 21] Welcke calculatie mit bewilligen ende ten overstaen van de voors. van Hillegom gemaect zijnde, hebben den voorn. lantmeters bevolen, dat zij van de wech of ter Merenwaerts tusschen de Leeck ende Elsbrouckerlaen zouden afmeten de voors. menichte van achtentwintich mergen driehondertzevenendertich roeden.

Ten welcken voldoende, hebben opte Leec van de Heerwech of, afgemeten de langde van 61 roeden.

Opte zuytzijde van de Beeck ter langde van 52 roeden 2 voeten.

Ende op Elsbrouckerlaen ter langde van 50 roeden 3 voeten.

'twelc comt van 't midden van 't bruggetgen 9 roeden 8 voeten.

De lengde tusschen de Leeck ende Vennepelaen es gevonden 84 roeden 6 voeten.

De lengde tusschen de Vennepelaen ende de Beeck es gevonden 85 roeden.

Ende de langde tusschen de Beeck ende ter halver sloot aen Elsbrouckerlaen es gevonden 106 roeden 6 voeten, elck opter helft gemeten.

Comt tsamen 276 roeden.

Ende op 't scheyt aen de Leeck een rayinge maeckende es bevonden den kerctoorn van Haerlem op 16½ graden van noorden ten oosten.

't Huys te Heemstede van Haerlem mitte zon omgaende 11½ graden.

Aelsmaer mede van Haerlem mitte zon omgaende 83 graden 20 minuyten.

Leymuyden mede van Haerlem mitte zon omgaende 122 graden 25 minuyten.

Reynzaterwoude mede van Haerlem mitte zon omgaende 130 graden 40 minuyten.

Den toorn van Hillegom van Haerlem tegen de zon omgaende 148 graden 25 minuyten.

Ende 't Hof van Nieuwrode mede van Haerlem tegens de zon omgaende 161 graden juist.

Opte Elsbrouckerlaen ter plaetse daer de scheypael es gestelt een rayinge maeckende es bevonden:

De stadt Leyden op 24 graden van zuyden ten westen.

Lisse van Leyden mitte zon ommegaende 11 graden 30 minuyten.

Hillegom van Leyden mitte zon omgaende 150 graden 45 minuten.

't Hof van Nieuwrode van Hillegom mitte zon omgaende 15 graden.

Aelsmoer van Hillegom mitter zon omgaende 104 graden 36 minuten.

[fol. 22] Leymuyden van Hillegom mitte zon omgaende 143 graden 20 minuten.

Ende Reynzaterwoude van Hillegom mitter zon omgaende 152 graden 48 minuten.

Ende opte zwaricheyt bij die van Hillegom voorgewent van dat onder de voors. 28 mergen 337 roeden begrepen waren eenige landen in den jare (15)44 niet gemeten, mer zedert uyter wildernisse ingewonnen ende tot lant gemaect, zo hebben wij hem daerop ter antwoorde gegeven, dat 'tzelve bewezen zijnde, wij hem zulcx zouden te goede laten comen, ende onse merteycken en ofbreken proportionelicken verstellen ende versteecken.

Ende hiermede afscheyt nemende van de bailly Tienen, zijn voorsproocken, dat wij op donredage den 12en juny ons in Den Hage zouden laten vinden bij de Heeren van de Reeckeningen omme de zaecke eyntelicken te voltrecken, ende alzoe de bailly Tienen naderhand bevont, dat hem denzelven dach ongelegen zoude comen, es die verlengt tot dynsdage den 17en juny daeraenvolgende toe, 'twelc die van Hillegom mede aengezeyt es.

Ende opdat den voors. geraemden dach niet en zoude comen in vergetinge, heeft de secretarys voorn. tot dien eynde afgevaerdicht de volgende brieven:

Eedelen, eerntfesten, eerzamen, wijzen ende zeer voorzienigen joncheer Aernt van Tienen, bailly van Noortwijckerhout, Hillegom ende Lisse, mijnen waerden heer ende gonstigen goeden vrunt.

Eedele, eerntfeste, eerzame, wijze, zeer voorsienige heere, gonstige goede vrunt,

Ic houde Uwer E. indachtich van ons afscheyt ten huys van joncheer Lauwijn genomen, te weten, dat ick ende de heer vroommeester Banchem ons op dynsdage den 17en juny zullen laten vinden in Den Hage omme mitten Heeren van de Reeckeningen de questie aengaende 't gescheyt van de ambachten van Hillegom ende Vennip eyntelick te sluyten ende af te handelen, van 'twelck U E. gelieven zal te verwittigen die van Hillegom, omme hem daer bij te vougen, indien 't hem gelieft, oock de heer Doublet, U E. schoonbroeder, ende zelfs den dach waer te nemen; ende hiermede, Eedele, eerntfeste, eerzame, wijze, zeer voorsienige heere, gonstige goede vrunt, blijft Godtlicke schut ende scherm anbevolen. In Leyden dezen 8en juny 1600acht.

Uwer E. dienstwillige vrunt, ende is ondergeteyckent J. van Hout.

[fol. 23] Opten 17en juny 1600acht zijn wij, Banchem ende Van Hout, gereyst naer Den Hage omme volgende 't genomde afscheyt mitten Heeren van de Reeckeningen te accorderen ende over te comen, ende alsoe 't besoinde tot laet in den avont viel zijn thuysgecomen opten 18en des mergens, wezende middelertijt het accort getroffen achtervolgende de acte hier innegelijft: [het origineel op perkament is bewaard gebleven als Stadsheerlijkheden

inv.nr. 33]

Op huyden den zeventhienden juny des jaers 1600endeacht zijn ter Camere van de Reeckeningen op 't Hof in Den Hage gecommen ende verschenen Jasper van Banchem, presiderende schepen, ende Jan van Hout, secretaris der stadt Leyden, als gecommiteerden van burgermeesteren ende regierders derzelver stede, ambachtsheeren van De Vennep, omme met die van de Reeckeningen vanweghen der Graeflicheyt eyntelick over te commen ende te verdragen aengaende het rechte scheyt van de ambachtsheerlicheyden aen d' een zijde van De Vennep ende aen d' ander zijde van Hillegom tusschen Elserbrouckerlaen ende die Leecksloot, volgende de caerte daarvan gemaect bij meesters Floris Jacobszoon ende Jan Pietersz. Dou, gezworen lantmeters, ter voors. Camere vertoont ende overgelevert. Ende zijn de voors. van de Rekeningen vanwegen der Graeflicheyt hierop alvooren gehoord hebbende Gerrit Gerritsz., schout van Hillegom, ende Jan Henricxzoon, gesworen aldaer, ten overstaen van Pieter Bor, rentmeester-generael van Noorthollant, ende joncheer Andries van Thiennen, bailly van Noortwijckerhout, Lisse ende Hillegom ter eenre zijden, mitten voorn. Van Banchem ende Van Hout vanwegen burgermeesteren ende regierders der voors. stadt Leyden ter andere zijden, onderlange overgecommen ende verdragen dat de achtendetwintich morgen driehondertzevenendertich roeden bij de voorn. lantmeeters oostwaerts van den Heerwech ter meerenwaert tusschen de voors. Elsbrouckerlaen ende de Leeckesloot afgemeten, sullen werden verhooght mit een morggen vierhonderttweeeneveertich roeden, ende dit ten opsichte van de landen, die tzedert de metinge van meester Symon van Eedam uyer wildernisse ingewonnen zijn, ende zulcx dier tijden in der mate niet en zijn begrepen geweest, te weten ten eersten tweendertich roeden voor het stuxken aen den Heerwech ten zuyden van de Beeck gelegen; ten tweden een morgen tweehondertacht ende twintich roeden voor 't lant voor 't Huys te Nieuuroden tuschen den Heerwech ende de graft van 'tzelve huys; ten derden tzeestich roeden voor 't stuxken aen den driesprong; ende ten vierden honderttweendertich roeden voor de stroocke landts noortwaerts daeraen; ende dat zulcx de rechte scheytpalen proporcionelicken oostwaerts aen ter meerenwaert sullen werden gestelt. Voorder dat de linie zulx ende gelijk dezelve tusschen de voors. scheytpalen (als boven gestelt zijnde) sal werden bevonden voor nu ende ten eeuwigen dagen zal gehouden geacht werden ende wezen het rechte scheyt van beyde de voors. ambachten. Volgende denwelcken de schouten, schepenen, croesheemraden ende alle andere diesaengaende zich ten wederzijden zullen hebben te gedragen sowel ten [fol. 24] opsichte van het verzegelen, schouwen ende 'tgunt voorder sal moghen voorvallen, 'twelck van gelijcken zal verstaen werden ten opsichte van de contributiën ten wederzijden, welverstaende dat middelertijt ende zolange tusschen die van Hillegom ende De Vennep geen eyntelick besluyt en zal zijn genomen mit hoeveel landen daer de scheytlinie over lopen sal in elck ambacht zullen hebben te gelden, bij provisie de contributie ten wederzijden zullen werden geheven opten voet soo jegenwoordelijck in gebruyck is. Des ten oorconde zijn hiervan gemaect twee acten daarvan aen elcker zijden een es, onderteyckent vanweghen de Heeren van de Reeckeningen bij meester Dierick van Santen, auditeur der voors. Camere, ende vanweghen die van Leyden bij de voorn. Van Banchem ende Van Hout. Gedaen ten burele van der Camere van de Rekeninghen in Den Haghe voors., ten dage ende jare alsboven. Ende es ondergeteyckent: D. van Santen, Jasper van Banchem, J. van Hout.

Overgescreven uyt zijn originelen in platteforme in franchijn, gescreven ende ondergeteyckent als boven, berustende onder de stucken ende papieren der stadt Leyden, ende dezen daerjegens gelezen ende vergeleecken zijnde, es daermede gelijkmatich ende overeencomende bevonden dezen 23en juny des jaers 1600acht. 'twelck ick onderges. mit mijn hant ende onderteyckeninge mitsdezen bevestige, (w.g.) J. van Hout.

Opten 22en juny 1600acht bij Jasper van Banchem, eerste ende presiderende schepen, ende Jan van Hout, secretarys, op 't raethuys ter vergaderinge van die van de Gerechte dezer stadt Leyden (altsamen behalven de schout jegenwoordich) rapport gedaen zijnde van 'tgunt bij hem tot noch toe gedaen ende gehandelt was ten opsicht van 't scheyt der ambachtsheerlicheyden van De Vennip ende Hillegom, mit vertooch van de acte in het regart vandien ter Camere van de Reekeninge gepasseert opten 17en juny laetstvoorleden ter voors. vergaderinge in 't lange gezien ende gelezen, ende daerop in deliberatie geleyt zijnde wat de vers. van de Gerechte in dezen vorder verstonden gedaen te werden, te weten indien men van meeninge ware (gelijck t'anderen tijden voorgeslagen was) d' ambachtsheerlicheyt van De Vennip te vercopen, het recht van de visscherije daeruyt voor de stadt behoudende, dat men in dien gevalle geen noot en zoude hebben van dezer stede wegen eenige vorder costen of moeyten te doen, mer in 't vorder daermede te laten bewerden degeene mitte welcke van stadtswegen in dier vougen zoude werden gehandelt, es eendrachtelicken goetgevonden en besloten, dat het gemaecte accort bij den gecommiteerden mitten eersten geheel ende ten vollen zal worden afgemaect ende voltrocken, ende dat zij niet geraden en vinden de voors. ambachtsheerlicheyt te vercopen of der stede afhandich te maecken. Aldus gedaen ten dage ende jare voors. Onder staet: In kennisse van mij, ende es ondergeteyckent: J. Swanenburch.

[fol. 25] Omme de resolutie bij die van de Gerechte als hiervoren genomen te voltrecken, heeft de secretarys afgevaerdicht de zeyntbrieven hier innegelijft:

Eedelen, eerntfesten, eertzamen, wijzen ende zeer voorsienigen joncheer Aernt van Tienen, bailly van Noortwijckerhout, Hillegom ende Lisse, mijnen waerden heere ende inzonderen goeden vrunt.

Eedele, eerntfeste, eertzame, wijze ende zeer voorzienige heere, gonstige goede vrunt,

De heer vroommeester Banchem ende ick hebben volgende onzen last ende om te voltrecken 't accord bij ons

mitte Heeren van de Reeckeninge gemaect, de scheypalen doen vaerdich maecken, ende omme die ter behoerlicker plaetsen te stellen ende vorder 't gehele besoinge eytelick af te maecken, hebben ons voorgenomen mitter hulpe Gods op donderdage toecomende, die wezen zal den tienden dezer des morgens goetstijts mitten middage ons te laten vinden tot Hillegom, ende den lantmeter mit ons te brengen omme zijns diensts te gebruycken niet alleen in 't zetten van de scheypalen, mer oock omme mit eenen wege de grootte van de landen daerover de scheypalinen lopen zal, ten wederzijden te meten. Hiervan en hebbe ick niet connen laten Uwer E. te verwittigen, opdat dezelve gelieve hem daerbij te laten vinden, ende die van Hillegom hiervan te doen waerschouwen, oock de Heeren van de Reeckeninge indien 't U E. goetvint, teneynde Haer E. bij zoverre zij de zaecke van zodaniger importantie achten, of yemant uyten haren mogen committeren omme daertoe te assisteren of een tweede lantmeter daerbij te vougen, zo dezelve Heeren van de Reeckeningen te rade vinden zullen, ende dezen tot geen anderen eynde dienende, bidde den Alderhoochsten U, Edele, eerntfeste, eerzame, wijze ende zeer voorzienige heere gonstige goede vriend, te nemen in zijn heylige hoede, schut ende scherm ter zalicheyt. In Leyden dezen 6en july 1600acht.

Uwer E. dienstwillige vrunt, ende es ondergeteyckent J. van Hout.

Den eersamen ende zeer voorsienigen Cornelis van Immerzeel Cornelisz., schout van Lisse ende van De Vennip, mijnen goeden vrunt. In Leyden 1608 july 6.

Heer schout, naer groetenisse. Ick hadde U gezeyt [fol. 26] van op woonsdage toecomende tot Hillegom te zijn, mer zo ick dien dach alhier notelic hebbe te besoingeren, es den dach besloten tegens donredage, gelijk ick de heer Tienen verwitticht hebbe bij brieven daervan doubelt hierbij gaet, waeruyt U E. van als onderrecht zijnde, zult u daerna gedragen ende ons aldaer verwachten, ende blijft hiermede den Heer bevolen van mij, Uwer E. goeden vrunt, ende is ondergeteyckent: J. van Hout.

Opten 9en july 1600acht 'savonts mit 't sluyten van de poorten zijn Jasper van Banchem, vroommeester, eerste ende presiderende schepen, mitsgaders Jan van Hout, secretarys, gecommiteerden van die van den Gerechte, gereyst uyt Leyden, geassisteert mit meester Jan Pietersz. Dou, gezworen lantmeter, meester Jan Ottensz. van Seyst, stadtsmeestertimmerman, mit Jochim, een van zijn knechten, om 't besoinge van 't scheypalinen tusschen Hillegom ende De Vennip te voltrecken, ende daer opten 10en smergens gecomen zijnde, hebben ten overstaen van de schout van Hillegom ende verscheyden gebuyren aldaer de mercken of scheypalinen bij de voors. gecommiteerde doen bereyden ende tot dien eynde medegenomen op 't rechte scheypalinen doen stellen, d' eerste in de campe ancomende Claes Jansz. Verwer tot Haerlem, dicht opten cant van de sloot loopende ten noortoosten langs Elsbrouckerlaen, de tweede dicht aen de Leeck in de campe lants ancomende Frans Kies tot Haerlem, ende de derde aen de zuytwestzijde van de Beecke in 't lant ancomende joncheer Johan van Gerwen, hebbende alvoren de provisionele gestelde mercpalinen uytwaerts ter meerenwaerts gebracht drie roeden zeven voeten zeven duymen, verdeeling van tien, invougen dat de pael op Elsbrouckerlaen comt van de Heerwech ofmetende 64 roeden 7 voeten 7 duymen, aen de Beeck 55 roeden 9 voeten 7 duymen, ende aen de Leeck omtrent 66 roeden. [fol. 27] Hebben vorder doer de voors. meester Jan Pieterszoon Dou, lantmeter, doen afmeten de landen daerover de voors. scheypalinen lopende es om te weten hoeveel lants elc leggende hadde in De Vennip ende hoeveel in Hillegom ende de collectatiën van de verpondingen ende margengelden daernaer voortsien te werden gerecht ende mitten jare 1600negen beginnende, en zulx beginnende aen de Leeck es bevonden dat:

Frans Kies tot Haerlem een gedeelte van nu[mmeri]s 34, 35, 36 aen de Leeck, 'twelck Claes Jansz. Verwer van Haerlems was, 'tsamen groot gemeten vijf margen 210 roeden, nu 2 mergen 260 roeden.

Claes Jansz. Verwer van Haerlem het rest van nus. 34, 35, 36 leggende noortoostwaerts van Vennipperlaen, nu 2 morgen 562 roeden.

Lourys Henrixz. Croon voorgaende in De Vennip niet gemeten, geteyckent Z, 15 roeden.

Symon Aelbrechtsz. voorgaende in De Vennip, mede niet gemeten, geteyckent Y, 13 roeden.

Ende Lijsbeth Claesdr., mede voorgaende in De Vennep, niet gemeten, geteyckent X, 16 roeden.

Hier wert de Vennepelaen overgesprongen.

Cornelis Dirxz. van Hout een gedeelte van nu. 52 zuytwestwaerts van Vennipperlaen, 'twelck Grietgen Dirxdr.s was, tsamen groot gemeten 1 mergen 373 roeden, nu 491 roeden.

Claes Joostensz. als man ende voocht van Maritgen Willemsdr., zijn huysvrouwe, over de rest van nu. 52, 'twelck mede Grietgen Dirxdr.s was, 497 roeden.

Cornelis Dirxz. van Hout voorn. nu. 53 gemeten op 1 mergen 310 roeden, nu 1 mergen 333 roeden.

Dezelve Cornelis Dirxz. van Hout een gedeelte van nu. 54, tsamen groot gemeten 2 mergen 362 roeden, nu 2 mergen 258 roeden.

Florys Fransz. over het achterste rest van nu. 54 'twelck Neel Jansdr.s, zijn schoonmoeders, was, 163 roeden.

Geryt Gerytsz., schout tot Hillegom, nu. 55, 'twelck de pastorye was, groot gemeten 1 mergen 362 roeden, nu 1 morgen 364 roeden.

Joncheer Melchior Schuyrbrant, 'twelck joncheer Johan Monix, zijn schoonvaders, was, nu. 56, groot 2 mergen 404 roeden, nu 2 morgen 530 roeden.

Dezelve ende was als voren gelegen aen de Beeck, nu. 57, groot gemeten 2 mergen 348 roeden, nu 2 morgen 540 roeden.

Hier wert de Beeck overgesprongen.

Joncheer Johan van Gerwen, 'twelc joncheer Johan Monix, zijns schoonvaders, was, aen de Beeck nu. 82, groot gemeten 478 roeden, nu 415 roeden.

Pieter Jansz., 'twelc Cornelis Andriesz. van Vinckenbrouc, zijns schoonvaders, was, nu. 83, groot gemeten 1 mergen 460 roeden, nu 1 morgen 444 roeden.

[fol. 28] Cornelis Jacobsz., nu. 84, 'twelc Jan Cornelisz. was, groot gemeten 1 mergen 260 roeden, nu 1 morgen 247 roeden.

Jonge Pieter Claesz., nu. 85, 'twelc gemeten was 1 morgen 311 roeden, nu 1 morgen 267 roeden.

Lijsbeth Claesdochter, wedue van Dirc Dirxz. van der Leth, in zijn leven schout tot Hillegom, nu. 86, groot gemeten 1 mergen 405 roeden, nu 1 morgen 290 roeden.

.... 'twelc mede voorgaende in De Vennip niet en es gemeten, geteyckent D, 70 roeden.

Claes Jansz. Verwer tot Haerlem 'twelc Jan Verwer, zijns vaders, was, een gedeelte van nu. 87, 'tsamen groot gemeten 1 mergen 203 roeden, nu 1 morgen 80 roeden.

Anna Baerten, wedue van Pieter Claesz. van Voorhout, mit haer zusters kinderen de rest van nu. 87 gelegen aen Elsbrouckerlaen, 113 roeden.

Somma van mergentalen bij Merwen in desen gemeten: 24 mergen 286 roeden ende hier 26 mergen 568 roeden. Ten laetsten hebben ten overstaen van verscheyden innegelanden van De Vennip opgenomen ende gesloten de reeckeninge van den schout Immerseel aengaende de collectatiën over 't ambacht van De Vennip van de jaren 1605, 1606, 1607 ende zulcx 't besoinge afgehandelt hebbende, zijn naer Leyden gekeert ende aldaer gecomen den 12en des morgens.

Alle 'twelck de voorn. Van Banchem ende Van Hout die van de Gerechte dezer stadt Leyden voor haer wedervaren in dezen rapporteren, ende mit haer onderteyckeninge bevestigen dezen 12en july 1600acht. (w.g.) Jasper van Banchem J. van Hout.

[fol. 29] Specificatie van de costen gedaen ende uytgeleyt bij Jasper van Banchem, eerste ende presiderende schepen, mitsgaders vroommeester, ende Jan van Hout, secretarys dezer stadt Leyden, als gecommiteerden van die van de Gerechte derzelver stede, om te beslechten de questiën mit die van Hillegom ontstaen ende verresen ter zaecke van 't scheyt der ambachtsheerlicheyden van De Vennip ende van Hillegom, in guldens van veertich groten 't stuck, stuvers ende penningen naer beloop vandien.

Eerst belangende de costen gedaen opten 13en, 14en ende 15en marty 1600zeven opte eerste reyse naer Hillegom, begrepen in het verbael van folio 1 tot folio 13verso ende bedragende 36 gulden 3 stuyvers, dezelve zijn tot laste van dezer stede in reeckeninge gebracht in des vroommeesters 14^e reeckeninge folio 99 – hier daarvan 't gedencken.

Opten 5en novembris 1600zeven zijn de voorn. Van Banchem ende Van Hout voor de tweede reys mitter wagen gereden naer Hillegom omme mitte heere Philips Doublet, eerste meester van de reeckeningen, ende gecommiteerden van de Camere te handelen gelijc gedaen es volgende 't geverbaliseerde beginnende folio 14 ende eyndende folio 17, ende ten zelven dage uytgeleyt eerst over 'tgunt bij de lantmeter ende dienaers ten huysse van de schout van Hillegom verteert es geweest 5 gulden 14 stuyvers; noch dat bij den voerman es verdroncken 6 stuyvers 12 penningen; noch voor wagevracht 4 gulden; ende voor dachgelt van de voorn. Van Banchem ende secretarys mitte busdrager ende secretarysclerck elck vier guldens ende tien stuvers, comt tsamen 9 gulden, maeckende in eender somme – 19 gulden 12 penningen.

Opten 24en mey 1600acht es de secretarys gereyst in Den Hage omme mitte Heeren van de Reeckeningen eenen dach te ramen omme 't begonste werck bij de hant te nemen ende te vorderen omme tot een afscheyt te raacken, ten welcken dage gehandelt es volgende het geverbaliseerde [fol. 30] folio 17, comt de secretarys voor zijn dachgelt mit zijn clerck zonder wagenvracht alsoe dezelve bij ordonnantie apart tot stadts laste wert betaelt – 4 gulden 10 stuyvers.

Opten 4en july 1600acht zijn de voorn. Van Banchem mitte secretarys geassisteert mit twee lantmeters weder gereyst naer Hillegom ende vacherende vier dagen als den 4en, 5en, 6en ende 7en, hebben gebesoingeert volgende het geverbaliseerde beginnende folio 19 ende eyndende folio 22 ende zulx doende betaelt ende uytgeleyt eerst aen Willem Cornelisz., waert in 't Hof van Hollant, voor spijs ende dranck tsamen 44 gulden; noch voor een half vat biers 3 gulden; noch aen de schipper met zijn knecht voor vier dagen diensts, 'sdaechs tsamen 30 stuyvers, compt 6 gulden; ende voor de vacatiën en dachgelden van de vroommeester ende secretarys elx 'sdaechs tot 30 stuyvers, mits het defroy, comt tsamen 12 gulden; maeckende de voors. vier partijen in eender somme – 65 gulden.

Opten 17en july 1600acht zijn de voors. vroommeester ende secretarys tsamen gereyst in Den Hage omme mitte Heeren van de Reeckeninge te accorderen gelijc gedaen ende te zien es bij het geverbaliseerde beginnende folio 23 ende eyndende folio 24, comt hem voor haer vacatiën ende dachgelden voor twee dagen mit des secretarys clerck, zonder wagenvracht alzoec dezelve naer gewoonte ende gelijc hiervoren verhaelt es bij ordonnantie apart wert betaelt, tsamen – 15 gulden.

Opten 9en july 1600acht zijn de voorn. vroommeester ende secretarys weder gereyst naer Hillegom, geassisteert mit meester Jan Pietersz. Dou, lantmeter, Jan Ottensz. van Seyst, des stadts meester timmerman, ende een van zijn knechten, ende hebben uytgeweest [fol. 31] vier dagen, ende middelertijt gebesoingeert als te zien es bij 't geverbaliseerde beginnende folio 26verso ende eyndende folio 28, ende uytgeleyt voor een half vat biers 2

gulden 10 stuyvers; voor een kruycke biers op 't meten gedroncken 12 stuyvers; voor een zoo visch aen Philips Jacobsz. 30 stuyvers; van gelijcken voor een zoo visch aen Willem Jacobsz. Koyt 18 stuyvers; voor een maetgen zouts 2 stuyvers 8 penningen; voor een zoo eyeren 6 stuyvers; voor wijn, broot, vleysch ende ander cost ende behouften medegenomen 13 gulden 11 stuyvers 4 penningen [zie voor specificatie bij *]; voor vier dagen diensten van de schipper mit zijn knecht tsamen 'sdaechs 30 stuyvers = 6 gulden; ende voor de vacatiën ende dachgelden van den vroommeester ende secretarys elcx tot 30 stuyvers 'sdaechs alsvoren ten opsicht van het defroy, comt 12 gulden; maeckende tsamen de voorgaende negen partijen in eender somme – 37 gulden 9 stuyvers 12 penningen. Noch betaelt aen handen van meester Jan Pietersz. Dou, gesworen lantmeter, voor zijn diensten ende vacatiën ten opsicht van 't voors. besoinge gedaen, te weten eerstelic in martio 1607 voor 't copiëren van de chaerte van De Vennip, gemaect bij Merwen, in een bouck aen 7 partijen om daerop bequamelic te mogen besoingeren 3 gulden 10 stuyvers; noch een dach geweest opte Vennip om preparatie te maecken tot de scheidinge tusschen de ambachten van De Vennip ende Hillegom 2 gulden; noch den 4en july 1600acht uytgevaren ende den 5en, 6en, 7en gemeten mit Florys Jacobsz., gesworen lantmeter, tot Hillegom van de wech af ter meerenwaerts 28 morgen 337 roeden lants, mitsgaders de cleyne stukken aen d' een of d' ander zijde van de scheidlinie gelegen, ende alle tzelve geaerteert, comt zijn sallarys 14 gulden; noch den 9en july uytgevaren ende den 10en ende 11en july afgemeten totte voors. 28 morgen 337 roeden noch 1 morgen 442 roeden mitsgaders alle de landen gelegen op 't scheid van De Vennip ende Hillegom, te weten hoeveel in elc ambacht gelegen was, zijnde aen elcke zijde van de scheidlinie 20 partijen ende in als 31 morgens 197 roeden, daeraen verdient 14 gulden [fol. 32]; ende betaelt aen pergament totte caerten 30 stuyvers, maeckende tesamen de voorgaende vijf partijen in eender somme – 35 gulden.

Belangende de dachgelden van de voorn. Jan Ottensz. van Zeyst, stadtsmeestertimmerman, mitsgaders zijn voors. ende andere knechten, zo ter zaecke van 't maecken van de voorscreven scheidpalen mittet snijden van de wapenen zo van de Graeflicheyt als van de stadt daerop gestelt, als van dezelve te stellen, daarvan es de betalinge gedaen bij Geryt Lenaertsz., tresorier-extraordinarys ende gecommiteerde totter opsichte van des stadts getimmerten, die dezelve betalingen tot tstadts laste in reeckeninge brengen zal, hier daarvan 't gedencken. Ende betaelt aen Jan van Hout, secretarys, eerst voor extract bij hem gelicht uyt 't comptoir van Dijcgrave ende Hogeheemraiden van Rijnlant van de metinge van Hillegom bij meester Symon Meesz. van Eedam gedaen 2 gulden 2 stuyvers; noch voor copie van een brief in date 1514 6 stuyvers; noch voor draechloon van verscheyden brieven 6 stuyvers; noch voor copie van het register van de metinge van De Vennip, mede gedaen bij meester Symon Meesz. van Eedam, den schout geleverd om daerop te besoingeren, 20 stuyvers; noch voor copie van 't provisionele accord gemaect den 14en marty 1600zeven ende geleverd aen de bailliu Tienen 6 stuyvers; noch voor extract uyt ons geverbaliseerde van den 13en ende 14en martii, de heere Doublet geleverd, 12 stuyvers; ende voor 't geheele verbael, groot 32 bladeren, tweemaal te grosseren, 't een om bij den stucken te werden bewaert, ende 't ander aen de vroommeester geleverd omme op 't doen van zijn reeckeninge te vertonen, tsamen 6 gulden 8 stuyvers, comende tsamen de voorgaende 7 partijen in eender somme - 11 gulden.

Somma van alle de oncosten bedraecht 187 gulden 8 penningen. [uit het concept fol. 16 blijkt de verdeling: Craen f 13-11-4; de Camer f 8-18-0; ic [=Van Hout] f 33-2-0; Dou f 35-0-0; Banchem de rest f 97-9-8=f 187-0-12 [maar uit diverse optellingen komt ineens f 187-0-8 naar boven].

Des ten oorconden dezen bij ons gecommiteerden ondergescreven geteyckent opten 7en septembris 1600acht. (w.g.) Jesper van Banchem, J. van Hout.

[Hier eindigt het verbaal zoals overgeschreven door de klerk. Maar het concept gaat nog veel verder. Daarin bevinden zich niet alleen bovengemelde stukken, maar ook in het handschrift van Jan van Hout berekeningen en specificaties van de kosten en lijsten van landerijen, en ook [fol. 7] Nota. Te lichten extract authenteyck uyt het register van de metinge van 't ambacht van Hillegom gedaen in den jare 1543, 1544 of daarnaer, van de landen gelegen tusschen de Leeck ten noorden ende Elsbrouckerlaen ten zuyden ende tusschen den Heerwech ten westen ende De Vennip ten oosten, actum 24 marty 1607. In de marge heeft Van Hout genoteerd: Geleverd aen den griffier Zwanenburch om dit aen Egmont te vervolgen [met andere woorden: Van Hout gaf een verzoek aan zijn griffier om dat extract te vragen aan Dirck van Egmont, secretaris van Rijnland; hij deed dat niet zelf, gezien hun vijandschap]. Ic hebbe dit extract becomen ende daervoor doen betalen f 2-2-0. Betaelt voor copie van den brief van date 1514 f 0-6-0. Zij bij Dou de chaert gecopieert in een bouc aen quartier, 't 1^e 't eylant, het 2^e tusschen de Leec ende Vennipperlaen, 't 3^e tusschen Venneperlaen ende de Beec, 't 4^e tusschen de Beeck ende Elsbrouckerlaen, 't 5^e tusschen Elsbrouckerlaen ende de Mollemsloot, 't 6^e tusschen de Mollemsloot ende Gerryt Avenwech, ende 't 7^e tusschen Geryt Avenwech ende de Zantsloot of Keyzersloot, uytcomende aen Leeckedeux(?).

1607 april 7 heeft mij de schout afgevordert 't doubelt van het register van de metinge van De Vennip van 't jaer van 1544, 'twelc hij mij geleverd hadde, mer alsoe ic daerop begonst hebbe te besoingeren ende zulk verscheyden notelen opte cant angeteyckent ende der meeninge ben 'tzelve mit d' 1^e gelegentheyt voor zoveel mogelicken es te voltrecken, hebbe ic hem toegeseyt 'tzelve te doen copiëren ende hem de copie te doen leveren huyden acht dagen.

De voors. schout verclaerden mij ten dage voors., dat hij verstaen hadde datter in Den Hage onder d' erfgenamen

van Franchois Tielmansz. geweest zijnde curateur van den desolaten boel van Cornelis Willemsz., in zijn leven schout van Zassem, verscheyden collectbouxkens De Vennip angaende, zouden berusten. Ic hebbe hem last gelaten daernaer te vernemen ende te verstaen of men die zouden mogen become. Hij zeyde mij van gelijcken, datter ooc verscheyden collectbouxkens van De Vennip berusteden onder Louris Henricxz., out-secretarys. Hij nam aen hem te spreecken; t' 1^e dat hij binnen Leyden comt mij te willen comen aenspreecken.

[Na zeer veel berekeningen in priegelhandschrift met doorhalingen vervolgt het met:] Naer verloop van eenigen tijt heeft joncheer Aernt van Thienen, bailly van Lisse, Hillegom ende Noortwijckerhout, geschreven de volgende brieven: [en dan volgt de brief van 2 november 1607, zoals hierboven onder [fol. 14] vermeld. Op fol. 14v. staat nog een specificatie van het bedrag van f 13-11-4 aan uit Leiden meegebrachte etenswaren [zie boven bij *]: Staet ende verclaringe van de oncosten gevallen opte reys bij Jaspar van Banchem, vroommeester, ende Jan van Hout, secretarys, gedaen naer Hillegom den 10en july 1608 altemalen verschoten bij Eeuwout Craen [notaris en werkzaam voor Van Hout]:

Eerst voor 4 stopen Franschen wijn tot 15 stuyvers, f 3-0-0; voor acht tarwen- ende vier halve wittebollen f 1-0-0; voor een schapenbillegten f 1-4-0; voor een stuck rintvleysch wegende 14½ pont tot 3½ stuver 't pont f 2-10-14; voor een flesgen brandewijns f 0-15-0; voor azijn f 0-1-0; voor twee roemers f 0-3-8; voor een ham mit twee tongen f 2-16-0; aen boter f 1-14-0; aen 1 pont kaerssen f 0-5-0; aen zout f 0-1-2; aen mostaert f 0-0-12; [opgeteld] f 13-11-4.

[fol. 16v.] Eedelen, eerntfesten, eezamen, wijzen ende zeer voorzienigen joncheer Aernt van Tienen, bailly van Noortwijckerhout, Hillegom ende Lisse, mijnen waerden heer ende gonstigen goeden vrundt,

Eedele enz., De heren burgermeesteren ende regierders alhier hebben mij opten 8en (?) dezer [=november 1608] belast omme 't besoeinge van de scheydinge tusschen des stadts ambachtsheerlicheyt van De Vennip ende het ambacht van Hillegom eyntelicken [doorgehaald en vervangen door: ...[onleesbaar] ten vollen uystersten(?)] voltrecken ende zulk voorts te varen tot zuivering van de collec[doorgehaald en vervangen door:

gaderboucken] zo van de verpondingen als morgengelden, voor zovele angaet de landen daerover de scheytlinie lopende es, omme te weten wat ende hoeveel elc ten opzicht vandien ten wederzijden zal hebben te gelden ende te contribuieren, daarvan ic U E. mitsdezen wel hebben willen voorwittigen, teneynden dezelve 't eerste hij binnen Leyden comt gelieve bij mij te comen omme naerder daerop mitten anderen te handelen ende beraden, hoe wij dees zaeck best zullen anleggen om die (gelijc 't notelic es ende behoort) ten goeden eynden te brengen. Ic geloof dat die van Hillegom de zaecke zullen willen verderen, gelijc zij tot noch toe gedaen hebben, te weten mitte naers tegen de crebbe, ende dat zij tot 'tzelve niet en zullen zijn te brengen zonder daertoe te gebruycken dan hartheyt van de Camer ende van U E., van welcke beyde de vrage es (als niet anders begerende dan 'tgeen rechtmatich ende billicken es) hem verzeeckert houden. U E. mach dese zaeck eerst die van Hillegom voorstellen omme van hem te verstaen eer men verder ... deet of zij mit gemoede ende vruntschap 'tzelve begeren te beginnen ende daerop mit mij in onderhandelingte te treden, altijts onder 't behagen aen d' een zijde van de Heeren van de Reeckeninge ende aen d' ander zijde van burgermeesteren, omme 'twelc te doen men ten wederzijden moet hebben openinge van de boucken van de laetste verpondingen ende mergengelden.

Belangende den thijns zal U E. gelieven hem voor te stellen, dat de burgermeesters de verder landen niet alleen niet tijnsbaer en begeren te maecken, mer den tijns te laten zo die nu es. Ooc (gelijc t'anderen tijden voorgeslagen es) te handelen tot afcoop van de tijns in 't generael ende opdat de innegelanden verzoeck te mogen zijn, alzo burgermeesteren de ambachtsheerlicheyt te leen houden van den Huyze van Wassenaer, 'tzelve bij de Heeren Staten te doen approberen ende bevestigen. Ende blijft hiermede, eedele etc. dezen 10 november 1608, godtlicke schut ende scherm anbevolen van mij [niet ondertekend, maar Van Hout].

[fol. 17] 1608 nov. 11. Eersamen etc. Cornelis van Immerzeel, schout van de ambachten van Lisse ende De Vennip. Heer schout, naer groetenisse. Ic zeynde u in dezen gesloten open missyff aen den heer Tienen, die gij omme van den inhoudten ten dien bewust ende onderrecht te zijn lezen besluuten ende Zijn E. mit mijnen vruntlicke aanbiedingen behandigen ende verantwoorden zult. Hebt gij ooc eenige gelegentheyte omme daerop tevooren te sprecken mitten schout van Hillegom ende Jan Henricxz. (die de pen es daer dit compas op draeyt) ende de zaeck wat tevooren te bezeyden; gij moocht het doen ende hun gemoet ondertasten. Mijn heeren en begeren niet dan 'tgeen rechtmatich ende billick es, 't eerst dat u E. binnen comt, brengt mij 't laetste cohier van de verpondinge mit 't gaerbouc van 't mergengelt, opdat ic van dezer zijden voor zoveel mogelicken mach become zodanigen onderrechtlinge mit haer in onderhandelingte te treden ende de gerechticheyden mit reden te verdedigen, ende blijf hiermede, heer schout, in de hoede Godes ende gegroet van mij [niet ondertekend, maar Van Hout].

De eezamen, wijzen ende zeer voorzienigen heer Jacop Paeds, commis der stadt Leyden tot anhoringe van 's gemeenlants reeckeningen in Den Hage. In Leyden 1608 november 11. Paedts, gonstige goede vrundt [naer groetenisse aen u ende u [ieve] huysvrouwe]. Ic hebbe van stadtswegen te handelen mit die van Hillegom, daertoe mij van noode es te weten wat diezelve van Hillegom de voorleden 3 of 4 jaren gegouden hebben in de verpondinge ende van gelijcken wat die van De Vennip ? Stelt 'tzelve bij gescrifte omme op zondage toecomende op burgermeesterenmaeltijt, daertoe U E. geropen ende genodicht es ende wert, mitsdezen over te brengen ende leveren aen handen van uwen goeden vrundt. [Omdat Paedts zich er gemakkelijk van af maakte, door de gevraagde zaken op het hem toegezonden briefje van Van Hout te schrijven en dat aan hem terug te

geven, welk briefje door Van Hout in het verbaal geschoven is, is ook de netversie bewaard gebleven en die wijkt op slechts een paar ondergeschikte puntjes af. Paedts gaf, kennelijk uit de rekeningen, die in Den Haag berustten, de volgende informatie:] 1605 Hillegom f 2758-3-8, Vennip f 605-7-8¾; 1606 Hillegom f 2256-13-11, Vennip f 495-6-3¾. [Van Hout heeft dit in zijn concept-verbaal overgenomen: Paedts heeft mij gezeyt, en dan volgen dezelfde cijfers, waar hij nog aan toegevoegd heeft: 1608 opte gulden vierdalf groot minder, dus in 1608 hetzelfde bedrag als in 1607 op een fractie na. In 1604 werd kennelijk exact hetzelfde bedrag als in 1605 ontvangen, en in 1607 hetzelfde als in 1606].

Te onderzoucken uyte reeckeningen van Rijnlandt de groote van Hillegom ende De Vennip. Ooc 'tgunt ic gemaect ende bij gescript gestelt hebbe angaende de contributie van De Vennip omme te krijgen gratie in conformité van de andere dorpen aen de Meer gelegen.

Hillegom plach te gelden 411 mergen 300 roeden, es groot bevonden 1000 mergen ende es gemodereert te contribuieren mit 700 mergen. Dou in 't chaertbouc te doen stellen de gehele Vennip in 't cleyn gelijc 't in mijn chaertgen staet; ooc een chaert van de scheydinge.

Vennip heeft van 1588 op hemzelffs gecontribueert mit 186 margen 300 roeden; zijn anno 1598 ten opzicht van 't afspoelen van 't eylandt vermindert 6 morggen 431 roeden ende contribuieren overzulx nu met 179 margen 469 roeden.

[hieronder volgen de berekeningen van de bijdrage van Claes Jansz. Verwer tot Haerlem, en daarna enkele bladzijde vol optellingen, waar een telmachine nog eer mee zou inleggen. Zijn methode is voor een niet-wiskundige wel niet te volgen. Op de achterkaf staat:] Minuyt verbael nopende 't scheyt van de ambachtsheerlicheyden van De Vennip ende Hillegom. Zij gegrosseert ende gevoucht in 't bouc van De Vennip. *[Hieronder volgt iets merkwaardigs: een berekening van de grootte van de Beemster, waar Jan van Hout in geïnteresseerd was vanwege een dienstreis daarheen, beschreven door Wim Zalm, 'Jan van Hout op dienstreis naar de Beemster', Leids Jaarboekje 113 (2021) p. 110-121. Omdat deze informatie mogelijk ontbreekt in het verbaal van die reis van 21-26 oktober 1608, volgt hier de transcriptie]*

Angaende de Beemster ende 't bedijcken vandien. De Beemster zo die jegenwoordelicken bedijct wert, zeyt men dat groot zoude zijn 9000 mergen, comt de superficie of vlacte vandien roeden 5.400.000 voeten 777.600.000, ende men zeyt, dat zij deur de banc mit water diep staet zes roedevoeten, zodat in haeren ring of te leggen caden gesloten zouden zijn 4.665.600.000 taerling of cubycke voeten, genomen dat 5 cubycke voeten maecken een ton of vat waters. Comt 933.120.000, te weten negenhondertdrieëndertich millioenen hondertduysent ende twintichduysent vaten waters. Om 'tzelve water uyt te malen zijn besteeet 42 moelens, zo men zeyt van eene grootte, invougen, dat men hout dat elc evenveel zal uytmaelen, comt tot last van elcke moelen 22.217.143 vaten, ende als men gissinge maecte dat alle de moelens gesamentlicken een duym waters zouden mogen uytwerpen en verlagen, zo zouden zij de plasse connen uytmalen in 72 dagen ende zoude elcke moelen in effecte lozen 308.571 vaten 'sdaechs. Genomen, dat een achtcante molen mit elcken ommegang van 't waterrat werpt uyt 20 vaten waters ende gaet elcke uyr om 240 malen, te weten elcke minuyt 4werven, zo zoude elc uyr uytgeworpen werden vaten 4800 ende in 't etmael genomen voor 1 dach 115.200. [Hierbij valt op te merken dat Van Hout een denkfout maakt: niet alle 42 molens waren parallel geschakeld, omdat ze niet de volledige diepte konden bereiken, maar waren in gangen vierhoog geschakeld. Gemakshalve gerekend moeten zijn cijfers t.a.v. de wateropbreng per molen dus door vier gedeeld worden !].

[fol. 20] Continuatie van 't verbael angaende De Vennip.

Hillegom heeft anno 1607 gegonden in de verpondinge 2256-13-11 ende 't ambocht van Hillegom plach voor de vermetinge te contribuieren mit 411 margen 300 roeden. 't Es bij de metinge groot gevonden 1000 margen, ende gracie genieten van 300 margen, gelt in 't Waterschap mit 700 margen. [hierna volgen berekeningen, zoals: 700 mergens gelden 22567, wat 1?, met als uitkomst] 't welc opte margen d' een deur d' ander beloopt omtrent 3 gulden 4 stuyvers 9 penningen. De Vennip heeft van den jare 1588 aen gecontribueert mit haer volle grootte als 186 margen 300 roeden. Es anno 1598 ten opzicht van 't afspoelen van 't eylandt vermindert mit 6 margen 431 roeden ende gelt zulx alsnoch mitte overblijvende 179 margen 469 roeden; gelt in de verpondinge 495-6-3¾.

[volgen weer berekeningen, zoals: 179 margen 469 roeden gelden 4953, wat 1?] 't welc opte margen d' een deur d' ander beloopt omtrent 38 stuyvers 9 penningen. Ende [de hierna volgende tekst is ook overgeleverd in een net-kopie in inv.nr. 66] alzo in den voorleden jare 1608 opte questie bij die van Hillegom gemoveert op 't scheyt van de ambachtsheerlicheyt van De Vennip, daerop mit die van de Reeckeningen vanwege der Graeflicheyt een accordt ende zulx een vast scheyt gemaect ende gestelt es ende dat dienvolgende de landen daerover de scheytlinie es loopende zijn gemeten omme daeruyt te weten hoeveel lants elc leggende hadde in De Vennip ende hoeveel in Hillegom ende de collectatiën van de verpondingen ende van de morgengelden daernaer voortsaeen ende mitten jare 1600negen beginnende te werden gerecht, soe es dienvolgende vanwege burgermeesteren ende regierders der stadt Leyden als ambachtsheren van De Vennip gemaect de volgende staet ende verclaringe hoe 'tzelve ten opzicht van De Vennip zal werden genomen ende in 't werc gebracht:

Frans Kies tot Haerlem, comt een gedeelte van 't landt aen de Leeck, 'twelc Claes Jansz. Verwer's was ende in der chaerte van den jare 1588 geteyckent nrs. 34, 35, 36, daarvan Claes Jansz. Verwer voorn. de reste alsnoch toecomende es, doen t'samen groot gemeten 5 margen 210 roeden ende nu 'tgeen Frans Kies comt 2 margen 260 roeden ende 'tgeen Claes Jansz. Verwer comt 2 margen 527 roeden, maeckende t'samen 5-187, invougen dat

hier vermindert zijn 23 roeden. 't Voors. landt pleech in de verpondinge te staen op 16 gulden 4 stuyvers, beloopende opte mergen omtrent 3 gulden 8 penningen. 5 mergen 210 roeden gelden 162, wat 1? [volgt een berekening] ende zullen naer proportie van de voors. verminderingen alsnu in de verpondingen gelden: Frans Kies mit 7 gulden 7 stuyvers 7 penningen, ende Claes Jansz. Verwer mit 8 gulden 14 stuyvers 5 penningen. Lourys Henricxz. Croon, out-secretarys, comt een partijeken in der chaerte van dees metinge geteyckent mit Z, d'welc voorgaende onder De Vennip niet en was gemeten, nu groot gevonden 15 roeden ende genomen naer proportie van de landen van de voorn. Kies ende Verwer daer naest gelegen, zoude gelden in de verpondinge 1 stuyver 10 penningen.

[fol. 21] Symon Aelbrechtsz. comt een partijeken in der chaerte van dees metinge geteyckent mit Y, mede voorgaende in De Vennip niet gemeten, nu groot bevonden 13 roeden, ende zoude zulx in de verpondinge gelden naer beloop alsvoren 1 stuyver 5 penningen.

Lijsbeth Claesdr. comt ooc een partijeken in der voors. chaerte van dees metinge geteyckent mit X, mede voorgaende in Der Vennip niet gemeten, nu begroot op 16 roeden, ende zoude zulx in der verpondinge gelden naer beloop alsvoren 1 stuyver 11 penningen.

Hier wert de Vennipperlaen overgesprongen.

Cornelis Dirxz. van Hout mit een gedeelte van 't landt zuytwestwaerts van Venneperlaen, 'twelc Grietgen Dirxdochters was, nr. 52, daarvan Claes Joostenz., man ende voocht van Marijtgen Willemsdochter, de rest comt, t'samen [anno 1588] groot 1 margen 373 roeden, nu groot 't partije van Cornelis Dirxz. 491 roeden ende 't partije van Claes Joostenz. 497 roeden, maeckende t'samen 1 margen 388 roeden, wezende zulx vermeerdert mit 15 roeden, plagen te staen in de verpondinge op 33 stuyvers, 'twelc es de mergen omtrent 20 stuyvers 6 penningen. 973 dragen 165, wat 1? [volgen berekeningen] ende zullen naer proportie van de voors. vermeerderinge alsnu in de verpondingen gelden Cornelis Dirxz. van Hout mit 16 stuyvers 11 penningen ende Claes Joostenz. mit 16 stuyvers 14 penningen.

Cornelis Dirxz. van Hout voorn. nr. 53 in 't jaer 88 groot gemeten 1 margen 310 roeden, nu op 1 margen 333 roeden, wezende zulx vermeerdert mit 23 roeden. Dezelve Van Hout over een gedeelte van nu.o 54, daarvan de reste comt Florys Jansz., t'samen anno 88 gemeten op 2 margen 362 roeden ende nu groot gemeten 't partije van Cornelis Dirxz. van Hout op 2 margen 258 roeden ende 't partije van Florys Jansz. op 163 roeden, maeckende t'samen 2 margen 421 roeden, wezende zulx vermeerdert mit 59 roeden, welke 3 partijen begroot alsvoren t'samen in de verpondinge gelden 11 gulden 2 stuyvers, 'twelc es de mergen op omtrent 2 gulden 13 stuyvers 14 penningen. [volgen berekeningen; ook alle marges staan vol optellingen en dergelijke] ende zouden nu proporcionelicken tesamen moeten gelden 11 gulden 9 stuyvers 2 penningen, daarvan Cornelis Dirxz. van Hout moet gelden naer advenant de voors. 1 margen 333 roeden 3 gulden 3 stuyvers 12 penningen; dezelve naer advenant van de voors. 2 margen 258 roeden 6 gulden 10 stuyvers 13 penningen. Ende Florys Jansz. naer beloop van zijn voorgaende 163 roeden 14 stuyvers 10 penningen.

Geryt Gerytsz., schout tot Hillegom, nr. 55, 'twelc de pastorye was, in 't jaer 1588 gemeten op 1 margen 362 roeden; nu op 1 margen 364 roeden, ende zulx vermeerdert mit 2 roeden, plach in de verpondinge te staen op 4 gulden, 'twelc es de mergen op omtrent 2 gulden 9 stuyvers 15 penningen, [fol. 22] ende zal nu naer zijn grootte van 1 margen 364 roeden gelden in de verpondingen 4 gulden 3 penningen.

Joncheer Melchior Schuyrbrandt, 'twelc joncheer Johan Monix, zijns schoonvaders, was, nr. 56, vanouts gemeten op 2 margen 404 roeden, ende nu groot bevonden 2 margen 530 roeden, wezende zulx vermeerdert 126 roeden; dezelve Schuyrbrandt ende was mede zijns voors. schoonvaders, gelegen aen de Beeck nu.o 57, vanouts groot gemeten 2 margen 348 roeden, ende nu groot gevonden 2 margen 540 roeden, wezende zulx vermeerdert 192 roeden. De voorgaende landen plagen t'samen in de verpondinge te gelden mitte volgende partijen als nu.o 43: 2 m 593 r, 44 1 m. 378 r, 50 2 m. 436 r, 51 1 m. 292 r., dit 56 2 m. 404, dit 57 2 m. 348 r., samen 14 morgen 51 r., ende stonden t'samen op 20 gulden, 'twelc es de morgen op omtrent 28 stuyvers 7 penningen. 8451 gelden 20, wat 1? [volgen berekeningen] Zal nu voorts gelden naer beloop de voorgaende 2 morgen 530 roeden nu.o 56 mit 4 gulden 1 stuyver 14 penningen naer beloop van de 2 morgen 540 roeden nu.o 57 mit 4 gulden 2 stuyvers 6 penningen ende mitte geheele 14 mergen 369 roeden mit 20 gulden 15 stuyvers 9 penningen.

Hier wert de Beeck overgesprongen.

Joncheer Johan van Gerwen, 'twelc joncheer Johan Monix zijn schoonvader, was, een pertie aen de Beecke nu.o 82, 'twelc anno 88 groot gemeten was 478 roeden ende nu niet groter bevonden es dan 415 roeden, comt minder of ondermate 63 roeden. De voorgaende landen plagen t'samen in de verpondinge te gelden mitte volgende partijen als nu.o 70 1 m. 160 r., 72 2 m. 10 r. ende deze 478 roeden [opgeteld] 4 morgen 48 roeden ende stonden t'samen op 8 gulden, 'twelc es de morgen op omtrent 39 stuyvers 4 penningen. 2448 dragen 8, wat 1? [volgen berekeningen] ende zal nu gelden naer advenant van 3 morgen 585 roeden mit 7 gulden 15 stuyvers 15 penningen.

Pieter Jansz., 'twelc Cornelis Andriesz. van Vinckenberch [Vinckenburch], zijn schoonvaders, was, nu.o 83 anno 88 groot gemeten 1 morgen 460 roeden, ende nu niet groter bevonden dan 1 morgen 444 roeden, ende zulx vermindert mit 16 roeden; 't voorgaende landt plach tesamen in de verpondinge te gelden mit nu.o 61 1 morgen 458 roeden, dit 83 1 morgen 460 roeden, t'samen 3 morgen 318 roeden, mit 7 guldens, 'twelc es de mergen omtrent 39 stuyvers 11 penningen. 2118 dragen 7, wat 1? [fol. 23] Ende zal nu gelden naer advenant van 3

morgen 302 roeden mit 6 guldens 19 stuyvers.

Cornelis Jacopsz. nu.o 84 'twelc Jan Cornelisz.'s was, anno 88 gemeten ter grootte van 1 morgen 260 roeden, ende nu groot bevonden 1 morgen 247 roeden, ende zulx vermindert 13 roeden, plach in de verpondinge te gelden mit 4 gulden 1 stuyver 4 penningen, 'twelc es de mergen omtrent 2 gulden 16 stuyvers 9 penningen. 860 dragen 40625, wat 1? [volgen berekeningen] Ende zal nu gelden naer beloop van de voors. 1 morgen 247 roeden mit 4 gulden.

Jonge Pieter Claesz., nu.o 85, 'twelc in 't jaer 88 groot was gemeten 1 morgen 311 roeden, ende nu groot bevonden es 1 morgen 267 roeden, invougen dat het es vermindert 44 roeden. Lijsbeth Claesdr., wedue van Dirc Dirxz. van der Leth, in zijn leven schout tot Hillegom, nu.o 86 was anno 88 gemeten ter grootte van 1 morgen 405 roeden ende es nu groot bevonden 1 morgen 290 roeden, invougen dat het vermindert es 115 roeden. De voorgaende landen plagen in de verpondinge te gelden mitte volgende pertijen als nu.o 64 1 m. 480 r., 65 1 m. 573 r., 76 2 m. 155 r., 't voorgaende 85 1 m. 311 r., 't voorgaende 86 1 m. 405 r., comt t'samen 9 morgen 124 roeden, een somme van 13 gulden, 'twelc es de margen omtrent 28 stuyvers 4 penningen. 9 morgen 124 roeden dragen 13, wat 1? [volgen berekeningen] Ende zullen nu gelden jonge Pieter Claesz. naer beloop van zijn 1 morgen 267 roeden mit 2 gulden 13 penningen ende Lijsbeth Claesdr. naer beloop van haer 1 morgen 290 roeden mit 2 gulden 1 stuyver 15 penningen.

... [geen naam vermeld] mit het partije in de chaerte van dees metinge geteyckent mit D voorgaende in den jaere 88 in Der Vennip niet gemeten, mer nu mit 70 roeden, ende zal gelden in de verpondinge naer beloop van de landen aen beyden zijden gelegen 'twelc zijn de landen nu.o 86 ende nu.o 87. Belangende 86 'tzelve gelt alsvoren de mergen omtrent 28 stuyvers 4 penningen. 87 was anno 88 groot gemeten 1 morgen 203 roeden ende gelt in de verpondinge 3 gulden 8 stuyvers 12 penningen, 'twelc es opte mergen omtrent 2 gulden 11 stuyvers 6 penningen. [volgen berekeningen] De voors. 2 sommen van 28 stuyvers 4 penningen ende van 2 gulden 11 stuyvers 6 penningen opten anderen gehoocht ende dan gehalffdeelt zijnde, comt te bedragen 39 stuyvers 13 penningen, 'twelc bedraecht over 70 roeden daermede dit partije zal contribuieren in de verpondinge 4 stuyvers 10 penningen.

[fol. 24] Claes Jansz. Verwer tot Haerlem, 'twelc Jan Verwers, zijns vaders, was, een gedeelte van nu.o 87, daarvan de rest toecomt Anna Baerten, wedue van Pieter Claesz. van Voorhout, mit haer zusters, gelegen aen Elsbrouckerlaen, anno 88 t'samen groot gemeten 1 morgen 203 roeden ende nu bij der mate groot bevonden 't partije van Claes Jansz. Verwer 1 morgen 80 roeden ende 't partije van Anna Baerten 113 roeden, comt t'samen 1 morgen 193 roeden, invougen dat hier verminderinge es van 10 roeden ende hebben in de verpondinge t'samen gegouden 3 gulden 8 stuyvers 12 penningen, 'twelc bedraecht opte mergen 2 gulden 11 stuyvers 6 penningen, ende zullen nu voorts gelden naer rato van de bevonden grootte: Verwer mit 2 gulden 18 stuyvers 4 penningen ende Anna Baerten 9 stuyvers 11 penningen.

'twelc dusverre gezeyt zij angaende de verclaringe op het redres van het register van de verpondinge over de landen onder de scheytlinie gelegen.

Om nu voorts te betogen 't voordeel of achterdeel dat aen d' een zijde De Vennip aen d' ander zijde Hillegom uyt 't jegenwoordige besoinge becomt of erlangt, dient de volgende balanchieringe [in de net-kopie: waechschael of balanche] van de winst jegens 't verlies: vermeerderd Symon Aelbertsz. 13, Louris Hendricxz. Croon 15, Lijsbeth Claesdr. 16, Cornelis Dirxz. van Hout 15, dezelve 23, dezelve mit Florys Jansz. 59, Geryt Gerytsz. Schout 2, Schuybrant 126, dezelve 192, ... 70 [opgeteld 531 roeden]. Vermindert Frans Kies [en Verwer] 23, Gerwen 63, Pieter Jansz. 16, Cornelis Jacopsz. 13, jonge Pieter Claesz. 44, Lijsbeth Claesdr. 115, Verwer 10 roeden [opgeteld 284 roeden]. Vereffent comt dat De Vennip in als vergroot es mit 247 roeden.

Ic hebbe in desen calculatie gemaect van landen in de verpondige staende de mergen op 1-0-6, 1-8-4, 1-8-7, 1-19-4, 1-19-11, 1-19-13, 2-9-15, 2-11-6, 2-13-14, 2-16-11, 3-0-8. [volgen nog berekeningen].

[de volgende tekst is ook in minuut overgeleverd in inv.nr. 42; de afwijkingen daar zijn tussen vierkante haken vermeld]:

Eerntfesten, eerzamen, wijzen ende zeer voorzienigen heere Claes Jansz. Verwer, mijnen waerden heer ende gunstigen goeden vrunt, tot Haerlem. Eerntfeste, eerzame, wijze, zeer voorzienige heere, gonstige goede vrundt, naer mijne gediensstige aanbiedingen. Ic hebbe volgende ons laetste afscheyt op 't Raedhuys alhier genomen den 7en january laetstvoorleden, gesproocken mijnen Edele heeren burgermeesteren angaende het aflossen van den tijns van De Vennip bij U E. ten behouwe van alle de gemeene innegelanden te doen jegens den penning 200, daerinne dezelve heeren burgermeesteren ende [ooc 't collegie van] schepenen tevreden zijn ende mij gelast hebben 'tzelve te voltrecken staende nochtans tot meerder verzeeckertheyt naderhant daerop te versoucken approbatie van de Grote Vroetschappe alhier. Ende omme 't werc te bevorderen 'tzelve te bereyden, hebbe ic daarvan een bewerp gemaect, dat ic mitsdezen overzeynde. 't Zal U E. gelieven daerop zijn goetduncken over te scrijven omme mij daernaer in 't voltrecken te gedragen. Ic hebbe miteenen beworpen een verclaringe op 't redres van het register van de verpondinge van De Vennip voor zoveel angaet de pertijen landen onder de scheytlinie gelegen, daarvan ooc doubelt hier benefens gaet, 'twelc U E. meteenen gelieven zal in den uwen te doerzien ende 'tzelve mij weder over te schicken mit zijn advis daerbij. Ic vinde (om de waerheyt te bekennen) groote ongelijcheyt in hetzelve register van de verpondinge ende laet mij beduncken, dat uwer landen nu.o 34, 35, 36 ten inzichte van de naestgelegen veel te hooch zijn gestelt ende dat het nu als men daerinne [fol. 25]

notelicken eenige veranderingen moet doen gelegentste zouden comen om in 't geheel eenich redres op 't register te doen. Men mocht (bij manier van ende tot dien eynde voorslaen) kercegeboden ende uytroepinghen doen, opdat elc die yet voornaem te clagen mochte, werden verwitticht omme zijn bezwaernissen tijtlicken aen te dienen omme daerop naer behoren te werden geleth. Heel effen te maecken es niet mogelicken; 't naeste dient gezocht. De verpondinge es een geduyrige last, die (zoo 't schijnt) niet leechlicken ophouden zal. Ende dezen tot geenen anderen eynde dienende, bidde den Almogenden U E. te nemen in zijn H(eilige) hoede ter zalicheyt. Mit haest in Leyden dezen 17 january 1609. Uwer E. dienstwillige vrundt [niet ondertekend, maar Van Hout; de minuut is wel door hem ondertekend].

Te communiceren de Grote Vroetschappe.

[het volgende stuk is ook overgeleverd in twee net-exemplaren, geschreven door Jan van Hout persoonlijk; één exemplaar met vouwen, dat opgestuurd is naar (Claes Jans) Verwer en kennelijk door hem geretourneerd, ongetekend. Vanwege enkele tekstuele verschillen is het afwijkende uit het net-exemplaar hieronder tussen vierkante haken weergegeven. Stadsheerlijkheden inv.nr. 42]:

Opte voorwaerden ende in manieren hiernaervolgende zijn Jaspar van Banchem, presiderende schepen, ende Jan van Hout, secretarys der stadt Leyden, gecommiteerden van burgermeesteren ende regierders derzelver stede als ambachtsheeren van De Vennip, ter eenre zijden, ende Claes Jansz. Verwer, borger der stadt Haerlem, als mede-innegelande van De Vennip in dier qualité voor hemzelven mitsgaders ooc vanwegen ende ten behouwe van allen den gemeenen innegelanden van de voors. ambachtsheerlicheyt van De Vennip ter andere zijden, gesamentlicken overgecomen ende verdragen nopende de quytinge, bevrijdinge ende gantsche aflossinge van den thijns staende opte landen onder de voors. ambachtsheerlicheyt gelegen die van outsheer ende tot noch toe mit grote moeyten, oncosten ende bezwaernisse zowel van den voors. stede ende de gecommiteerden vandien als van den gemeenen innegelanden geeyscht, betaelt ende ontfangen es opten 1en january als dat de voors. Claes Jansz. Verwer in der qualité alsvoren ten behouwe ende aen handen van burgermeesteren ende regierders voorn. in de maent van ...[opengelaten; in net-exemplaar: julio eerstcomende] verscijnende teffens in hooftgelden [hoofdsomme] ende gangbare munte volgende ende gelijc der Heeren Staten [ordonnantie ende] tollerantie opten loop van de gelden alsdan wezen zal, zal opbrengen voor elcken eygen te weten 4 penningen payments volgende het laetste register van den thijns geheven den 1en january des loopenden jaers 1600negen twee gulden 10 stuyvers bedragende van hooftgelden. Vermits welcke betalinge den voors. thijns van De Vennip voor zoverre de stadt van Leyden ende haere ambachtsheerlicheyt angaet voor nu als dan ende dan als nu ten eeuwigen dagen zal zijn [wezen ende] wert geheven mitsdezen [voor] afgelost ende gequeten ende de landen daervan gevrijt ende ontslagen ofte het recht van de voors. stadt aen ende ten behouwe van de voors. Verwer [mits dezen] gecedeert, opgedragen ende overgegeven. Ende teneynde de gemeene innegelanden van De Vennip de cracht ende werckinge van het jegenwoordige verdrach mede mogen genieten, zo zal desen vercondicht ende uytgeropen werden niet alleen mitter clocke in desen naestgelegen steden van Haerlem ende Leyden, mer ooc in de kercken ende vierscharen van Hillegom ende Lisse als 2 de naestgelegen dorpen van gelijcken mit anpleckinge van billetten tot zelve plaetsen te doen, teneynde alle degeene die innegelanden van De Vennip zijn ende 't jegenwoordige accordt mede begeren te genieten hun gedeelte naer rate, advenante ende proportie van de eygens daermede zij op 't vertijnsen den voorn. 1en january 1609 ten registere gestelt zijn, zijn [in] penningen zullen hebben op te brengen aen handen van den voors. Claes Jansz. Verwer voor den laetsten dach van [oningevuld; meye] eerstcomende ende van hem zullen mogen nemen absolute quitantie, op peene dat naer verloop van denzelven dach de gerechticheyt van dezelve tijns, gelijc als vanouts voor zoveel 't gedeelte van de gebreeckigen angaet zal comen en wezen ten behouwe ende profijte van de vers. Claes Jansz. Verwer omme daermede te mogen winnen ende verliesen en mitten zelven gebreeckelicken naderhandt in haer wijse [peticulierlicken te] handelen, verdragen ende overcomen gelijc ['t] hem goetduncken ende believen zal ende of 't de voorn. burgermeesters van Leyden als ambachtsheeren van De Vennip zelfs waren. Ende omme de voorn. Claes Jansz. Verwer mitten gemeenen innegelanden van De Vennip desen angaende ten genougen [te] bewaeren ende verzeckeren ten opzicht de voorn. van Leyden de geroerden ambachtsheerlicheyt opte name van mr. Franc Duyc de Jode, jegenwoordelick eerste ende presiderende burgermeester derzelver stede, ten onversterflicker erfleer houden van den Huyse van Wassenaer, zo zullen de voorn. van Leyden 't jegenwoordige accordt, verdrach ende overcompste doen bevestigen, ratificeren ende confirmeren van de Edel Mogende Heeren Staten 's landts van Hollandt ende Westvrieslandt oft Haer Edele Gecommiteerde Raden. Tot voldoeninge van 'twelc mitsdezen verbonden werden de goeden van de voors. stadt Leyden mitsgaders van de voors. Claes Jansz. Verwer, jegenwoordige ende toecomende, roerende ende onroerende, gerechticheyden ende inneschulden, stellende alle dezelve mitsgaders de vruchten en de keure vandien tot bedwang van allen rechten ende rechteren, ende dit alles ter goeder trouwen, zonder argelist ende op 't advoy ende welbehagen van de heeren burgermeesteren ende regierders der stadt Leyden. Aldus gedaen binnen der stadt Leyden ende dezen ondergeteyckent opten 7en january 1600negen bij ons [niet ondertekend].

[fol. 26, in het handschrift van Joost van Swanenburch, de opvolger van de overleden Jan van Hout]:

Erntfeste, wijse, discrete, zeer voorsienige heer Claes Jansz. Verwer, wonende tot Haerlem.

Erntfeste, wijse, discrete, zeer voorsienige heere, Naedien bij Uwe E. begonst es te handelen van onsentwegen nopende het aflossen van den tijns van De Vennip bij Uw E. ten behouwe van alle de gemene innegelanden te

doen jegens den penning tweehondert, ende dattet 'tzelve contract noch niet es voltrocken door het affsterven van onsen secretarys Van Hout zaliger, die daertoe last ende commissie hadde, soe hebben wij niet konnen naelaten Uw E. mitsdesen te verwittigen alsdat wij tegens vrijdach toecomende goetgevonden hebben 'tzelve voorts te voltrecken als nae behoren. Verzoucken daeromme, dat Uw E. tegens dezelve tijt hem believe alhier te laten vinden omme voorts de zaecke aff te maecken ende 'tgene daertoe nodich es te bevorderen, aen onse zijde zullen wij ons daertoe gereet laten vinden. Ende alzoese ten genen anderen eynde is dienende, willen wij Uw E., erntfeste, wijse, discrete, zeer voorsienige heere, in de bescherminge des Alderhoogsten bevelen. In Leyden desen 9en april anno 1600thien. Uw. E. goede vrunden, burgermeesteren ende regierders der stadt Leyden.

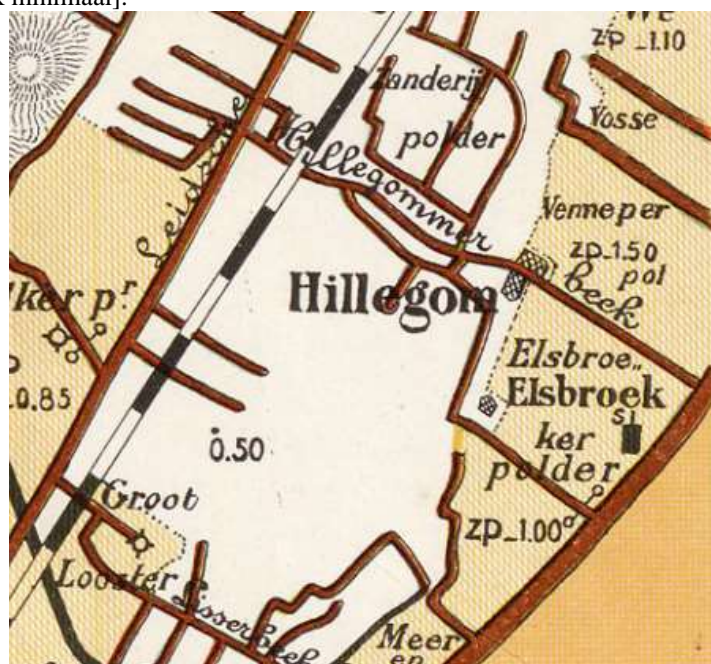
[In inv.nr. 42 bevindt zich het antwoord, met op de buitenzijde het adres] Erntfeste, wijse, discrete, seer voorsienige heeren de E. heeren burgermeesteren ende regierders der stadt Leyden. Loont den brenger.

Erntfeste, wijse, discrete, zeer voorsienige heere de E. heeren burgermeesteren ende regeerders der stadt Leyden. U E. missive in date den 9° aprilis lestleden is mijn ter handt gecoomen, bij denwelcken ic verstae, dat U E. op vrijdach toecomende geresolveert sijt tott voltrecking der begoste handeling van de affcoop der thienssen. Dan soo U E. ende mijn nodich es pertinente verclaering van de pertijen thijsbaer sijnde alsmede wat landen alreets geabandonneert sijn, alsoick seer haest te verlopen staen, hebbe (onder U E. goetbelieven) niet onraetsaem gevonden dat U E. soude gelieven tott seker ende pertinent aenwijsing derselver pertijen ten selfde voors. daege te verscrijven Cornelis van Immerseel, U E. provisioneele scout aldaer, om ten wedersijde nairder verclaeringe derselver bij hem te doen. Ten welcken voors. daege ic met de hulpe des Heere mijn hoop tijtlijck te sullen laeten vinden, in wiens Almogende protexie, erntfeste, wijse, discrete, zeer voorsienige heeren, ic U E. bevele. In Haerlem desen 12° april 1600thien. U E. altijt wes ic vermach goetgunstige (w.g.) C.J. Verwer.

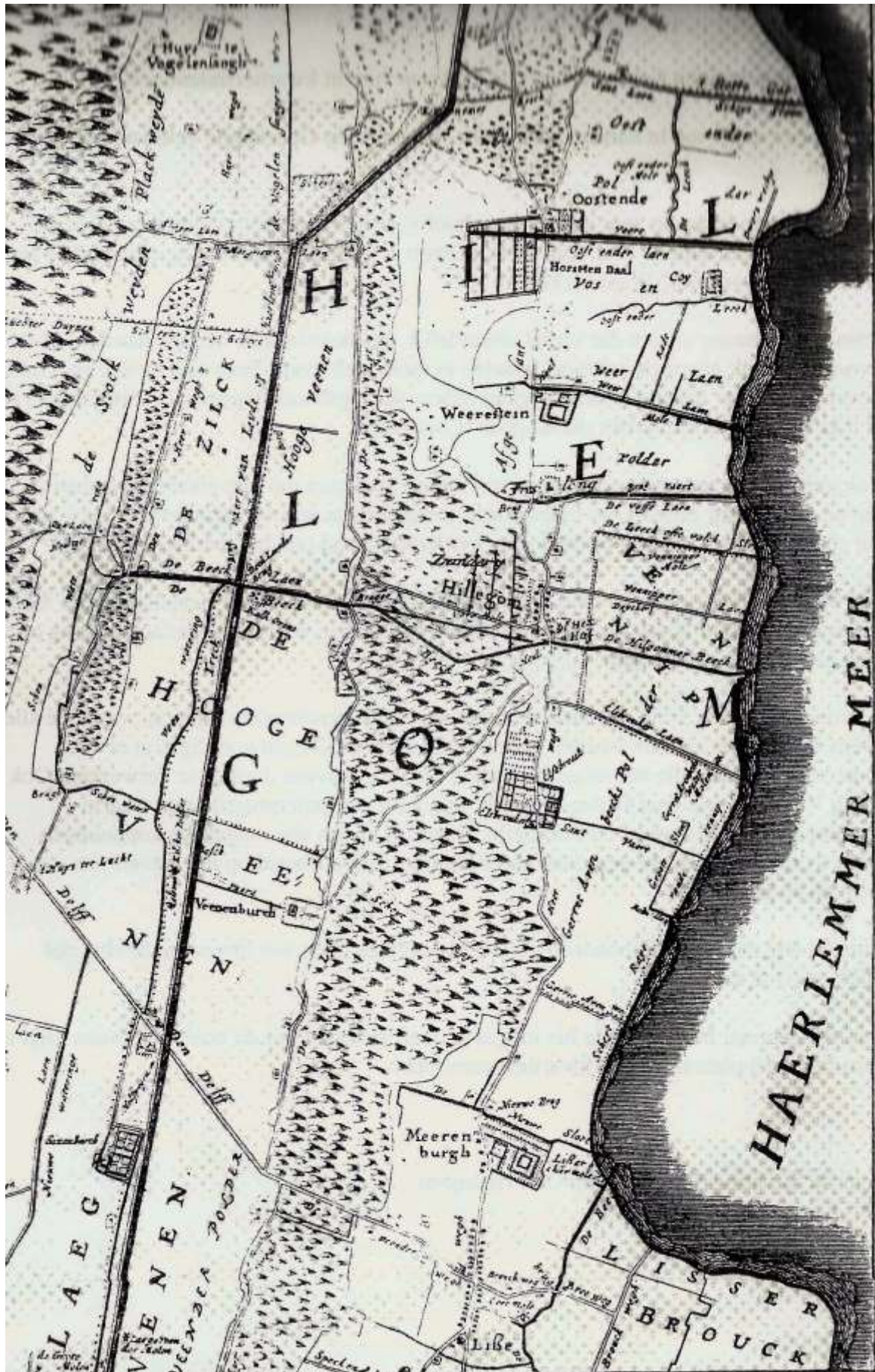
[en de volgende brief, fol. 26] Erntfeste, wijse, discrete, zeer besondere heere Claes Jansz. Verwer, wonende tot Haerlem.

Erntfeste, wijse, discrete, zeer besondere heere, Ick seynde Uw E. mitsdesen 'tgene Uw E. alhier gelaten hadde ende geschreven is bij de handt van Jan van Hout zaliger, in zijn leven secretarys deser stede van Leyden, nopende 't scheyt van Hillegom ende De Vennip, mitsgaders den staet van 'tgene yeder die op 'tzelve scheyt landen gelegen heeft in de verpondingen ende margengelden behoort te contribuieren ende geven. Vorder en kan ick niet bevinden, datter binnen twe off drie jaeren herrewaerts enige chaerte zouden wesen gemaect van alle de landen ende margentalen in de heerlicheyt van De Vennip gelegen dan alleenlick van de landen die op 't scheyt voors. gelegen sijn ende nergens anders toe en dienen dan om te weten hoeveel landts yeder in Hillegom ende De Vennip respectivelick heeft leggende ende waer men 'tzelve scheyt t' allen tijden uyt zal connen vinden, 'twelc alzo ick meende Uw E. ondienstich te sijn, hebbe 'tzelve niet overgesonden. Hiermede desen eyndigende, wil ick Uw E., erntfeste, wijse, discrete, zeer besondere heere, in de schut ende scherm des Alderhoogsten bevelen. In Leyden desen 19en april 1600thien. Uw E. dienstwillige [niet ondertekend, maar Van Swanenburch].

[Het is merkwaardig dat Van Swanenburch de door Dou gekopieerde kaart van Van Merwen uit 1588, maar in gedeelten opgesplitst op kleinere vellen, niet kon vinden. Tenzij die helemaal niet gemaakt is, want een betaling ervan is niet gevonden. Het is tevens het laatste signaal over de thijsen van De Vennip. Vermoedelijk had Verwer zijn aanvankelijke plan om de inning van de thijsen in eigen beheer te gaan nemen, laten varen. De opbrengst was dan ook minimaal].

Polderkaart W.H. Hoekwater 1901. De ingetekende spoorlijn Haarlem-Leiden dateert van 1842.

Kaart Hillegom 1740; in het midden rechts van Hillegom aan het Haerlemmermeer: Vennip.
 Links ervan: Het Hof is het huidige gemeentehuis van Hillegom.

VOGELARIJ EN VISSERIJ IN DE VROONWATEREN, BEHORENDE AAN DE STAD LEIDEN.

Zie <https://oudleiden.nl/werkgroepen/jan-van-hout-archieffonderzoek/jvhverhalen/jvhverhalen-11-vroonwaterenrapport> en

<https://oudleiden.nl/werkgroepen/jan-van-hout-archieffonderzoek/jvhverhalen/jvhverhalen-13-vogelarij>

Van de hand van Frans van Mieris, in 1770 door Mr. Daniel van Alphen te Leijden uitgegeven onder de titel van Beschrijving der stad Leijden, deel II, pag. 605, leest men:—“dit groote water (het Meer) draagt thans zijn’ naam naar de steden tusschen welke het gelegen is: doch eertijds bestont het uit verscheidene kleine meeren, die van elkanderen gescheiden lagen, in dier voegen, dat men langs het land van de Vennip en het uiterste van den Ruigenhoek, daar men met een schouw over het Meer gezet wierdt, op Aalsmeer of ander waard in Amstelland, of naar Woerden en Utrecht geraken konde: doch men vindt aangeteekend, dat deze weg, door overstroming in het jaar 1496 onbruikbaar geworden, en de menigte der kleine meeren tot eenen geweldigen plas gemaakt is, nogtans zijn de namen der eertijds afgezonderde wateren tot heden overgebleven.”

Al deze wateren waren nu, onder den algemeenen naam van Vroonwateren, dat is te zeggen, vrij onbelaste wateren, bekend, en werden in den jare 1433 door Hertog Philips van Bourgondië in erfpacht aan de stad Leijden gegeven: zoo als te vinden is in het Groot Charterboek van van Mieris, IV deel, pag. 1017.

“Margaretha, weduwe van Graaf Willem VI, herhaalde deze uitgifte in 1434 en 1435 en Philips, Hertog van Bourgondië, stelde in de maand Junij 1451, “dat die van Leijden in de gepachte vroonwateren niet verkort of beschadigd zouden worden.”

De stad Leijden namelijk had veel nadeel door het visschen van bijzondere personen ontvangen, en nu beval Hertog Philips in gezegd jaar 1451, wel uitdrukkelijk: “dat niemand in het gemelde water zonder bewilliging van de stad Leijden zoude visschen, noch eenige ruijge mogt snijden noch vervoeren, op zekere boeten, door den schout van Leijden, van de overtreders te vorderen.”

Op dezen voet, bij welchen de vrije of vroonwateren tusschen Leijden en Haarlem nog geheel in eigendom aan den souverain verbleven, is de stad Leijden voor 75 Wilhelmus schilden jaarlijks te betalen, pachter geworden en gebleven, tot na de afzwering van Philips II en de vestiging van dezen Staat door Willem den Eersten.

Van Mieris, Beschrijving van Leijden, pag. 605: “het vroon tusschen Haarlem en Leyden is in het jaar 1583 geheel aan de stad Leyden verkocht geworden, en die stad is sedert in dat uitgebreide gebied door de Hooge Overheid gehandhaafd.”

De acte van verkoop is te vinden in de Handvesten der stad Leijden, door Van Mieris, in 1759, uitgegeven, pag. 705. De akte is van den 31sten December 1583; boven aan leest men: “Door den Prins van Oranje, de Ridderschap, Edelen en Gedeputeerden van Holland, representerende de Staaten van ’t Land, aan de stad Leijden verkogt het vroon tusschen Haarlem en Leijden, etc. etc.”—en zij begint aldus: “Willem, bij der gratien Goodts, Prince van Orangnen, Grave van Nassou etc. etc.—mitsgaders die Ridderschappen, Edelen en Gedeputeerden van de steden van Hollandt, representerende de Staten van den selven Lande: Doen te wetenen, dat naerdien bevonden is de Domeynen van Hollandt, in voorleden tyden, ende verscheyden jaeren successivelycken, zoo by ’t vercoopen ende versetten van dien, als belastinge van renten daer op gestelt, zeer vermindert, becommert ende beswaert te zijn, in der vougen, dat uyt die jaerlycxv vruchten ende incomsten derzelver de voorsz. renten ende lasten daer op staende nyet en mochten worden voldaan, waerdeur etc. Omme hier tegens te voorsien,—wy raetsaem bevonden hebben, by zeeckere commissarissen, soo uyt de Edelen ende Gedeputeerden van de steden, als uyt den Raide Provinciael—te doen procederen, tot vercoopinge van diversche partyen van Domeynen. Welcke commissarissen onder andere overcomen zyn met die Burgermeesteren, ende Regeerders der stede van Leyden, als dat sy luyden in coope hebben ende behouden zullen, ten behouwe van heurluyden stede, de partyen van Domeynen hier naer verklaert.

Eerst, d’erffpacht van vyff en ’t zeventich Wilhelmus schilden, verscheynende tot twee termynen ’t jaer—die de voorschreven stede jaerlycks schuldig is, van ’t vroon tusschen Leyden ende Haarlem, voor de somme van twee duysent achthondert ponden van XL grooten Vlaemsch ’t pondt:—Item, etc.”—Vervolgende de akte, na de opnoeming van andere verkochte recognitiën, thijnsen en regten, aldus: “Ende alzoo de voornoemde stede van noode is daarvan te hebben haerder verseeckertheyt. Onze open brieven daertoe dienende; soo ist, dat Wy, hebbende de voorsz. vercoopinge voor aengeneem, ende willende te goeder trouwe procederen mitte voornoemde stede, ende haer verseeckeren zoo ’t behoort, hebben denselven verkoft, gecedeert en getransporteert, vercoopen, cederen ende transportereren bij desen de voorsz. partyen van Domeynen, hier vooren geroert, vry, zonder opstal van eenige renten, omme deselye voor haer, off actie van haer hebbende, in vryen eygendom te besitten ende gebruycken, sonder dat daarvan eenige nacoop, naestinge off lossinge zal mogen geschien.—Beloven voorts de voorsz. coope by alle tractaten van peyse te houden staen, ende te doen approberen, ende de voorn. stede—te garanderen vry, costeloos ende schadeloos te houden van alle actien, aenspraken ende pretensien, die selve ter cause van de voorsz. coope gemoveert sullen mogen worden. Oock en sullen de voorsz. partyen van domeyen bij geen mesuren ofte delicten verbeurt mogen worden, ten ware d’eygenaer van dien eenige verraderye tegen ’t gemeen Vaderland aanrichte.” De stad Leiden heeft de kooppenningen voldaan, want de quitantie, in dato 14 November 1584, is bij Van Mieris, pag. 707 achter het bedoelde stuk gedrukt.

Men kan niet over de uitgestrektheid van dit vroom twisten; want van deze blijkt weder uit eene keure van den 28 Februarij 1594: “duidelijk leerende, zoo als Van Mieris zegt, pag. 707, hoeverre zich het vroom der stad Leyden uitstrekt en uit welke wateren hetzelfde bestaat.” Nl. de aanhef dezer keure luidt aldus: “Alsoo de stad Leyden in den jaere 1433 van H. M. Hertoge Philip van Bourgongien, in der tyd Grave van Hollandt, het recht vercreghen heeft tot de visserien van de Meeren, ghelegen aen verscheyden partien tusschen Leyden, Haerlem, ende Amsterdam: ende sulcx van den selven tyd aen, in geduyrige ende vreedsamighe possessie, ende gebruyk is gheweest, van de volgende wateren ende visscheryen, die men van oudts mit eenen name ghenoeemt heeft het vroom—als de Zyl, ’t Zweylant, de Norremeer, de Hemmeer, de Valckemeer, of ’t Vennemeertgen, de Spriet, de Kever, de Zeven, ’t Hellegat, de Zassemeer, de Greveling, de Aa, Huykersloot, de Cagermeer, de Astermeer, de Leydtschemeer, de Haarlemmermeer, de Hellemeer, de Verremeer, de Stommeer, ’t Griet, de Brasemeer, de Oudeweteringhe, de Gooch, ende de Nieuweweteringhe.”

Hoe in het vervolg van tijd over die regten en over die bezitting is gedacht geworden, alsmede hoe onze (Leidse) voorvaders het bedijken en droogmaken van het Meer beschouwden, is overtuigend te lezen uit eene resolutie van de Grootte Vroedschap der stad Leijden, van den 6den October 1632 (bij van Mieris pag. 710), waarin deze woorden voorkomen: “Hebben de H. H. Burgemeesteren van dese stadt Leijden, de Grote Vroedschap derzelve stede voorgedragen dat—gemerkt de voorsz. Meeren dese stadt in eigendom toebehooren, ende dat de bedijkinge van dien, extreme groote schaden en interessen, jaa (dat Godt verhoede), den geheelen ondergang van de voorsz. stadt soude kunnen veroorsaaken, of daarom niet goed en dienstig en ware in tijds vast te stellen, dat voortaan op ’t stuk van de bedijkinge der voorsz. Meeren—van wegen dese stadt niet en sal mogen werden gedelibereert nog geresolveert, dan bij de voorsz. Vroedschappen, ende alle de leden van dien tegenwoordig, of immers daartoe geconvoceerd zijnde: mitsgaders bij eenparige stemmen van alle deselve, sonder dat overstemminge daarinne plaatse sel mogen hebben.”

Tijdens zijn onderzoekingen en opmetingen van de vroomwateren en wel speciaal, die in en rond het Haarlemmermeer in de periode van met name 1593-1597, viel de aandacht van het stadsbestuur en van stadssecretaris Jan van Hout ook op het verschijnsel vogelarij binnen de Vroomwateren der stad Leiden. Dat had wel met dezelfde gebieden te maken, maar is toch van een ietwat andere orde: niet het vissen in water, maar het gebruik van het water (en omliggend land) om vogels te vangen. Dat gaat met name om zwemvogels (mogelijk met uitzondering van eenden, die beter in eendenkooien gevangen konden worden).

Midden in De Groote Meer het eiland Beinsdorp en daarboven de Ambachtsheerlijkheid De Vennip (ca. 1585).

Hoe ging dat vogels vangen/de zgn.vogelarij in 1593 ?

Eenen Pieter Cornelisz. Specgen, vroomvisscher, woonende op Meerhuysen, out (zo hij verclaerde) omtrent 47 jaren, dewelcke op 'tgunt voors. es gehoort zijnde, heeft ons verclaert dat hij die spreekt mitsgaders Jan Pieter Dammasz., woonende op Huyckesloot, jonge Willem Pieter Burgersz. ende Aelbert Jacobsz., beyde woonende in de Buyrt, van joncheer Johan van Mathenesse tot Lisse vogelwater op stats vroomwateren innegehuyrt hebben als de Langerac, in 't Span, de Zwarte Wal, achter 't Cruys ende achter de Geest, te weten van den houc van de Duyl off totte Lijc toe, ende van daer overspringende [fol. 82] den Hout, 'twelc een barre wal is, gelegen achter Hillegom, die zij als buyten haer huyl zijnde, laeten leggen. Voorts tot in Hillegommer Poel toe. Ende dat hij die spreekt ende zijn ouders zolange het hoecht 't voors. vogelwater innegehuyrt hebben van mejoncker van Lisse ende van zijn ouders, die 'tzelve in Den Hage ooc moeten huylren. Ende dat zij terzaecke van 't voors. vogelen te huyl geven van elcke schuyt omtrent een daler ende bovendien elc 2 of 3 vogelen. Zeyde vorder dat de vogelaers van de voornoemde Matenesse innehuyrende eens in Den Hage zijn ontboden geweest om van hem te verstaen wat of hoeveel zij te huyl gaven. Ende gevraecht zijnde opten tijt van 't vogelen ende in wat vougen 'tzelve te werck gaet, zeyde ons dat de vogeltijt begint omtrent Alreheyligen ende geduyrde tot Lichtmisse toe ende zo lang daernaer als yet te vangen es. Dat men vogelt mit een net, zijnde 6, 6½ of 7 vamen [1 vaam=1,698 m] lang, 'twelc gemaect wert van omtrent een pont gaerns, ende es mer eene doer die wel bij een voet onder 't water leyt opdat de vogels daerover zwemmende 't net niet en zouden voelen, ende wert getrocken mit een lijn bij de tachtich vaem lang; dat zij haer doer die op 't water neervalt te windewaert aenslaen om mit haer schuyten te beter langs de coorde aen ende of te mogen comen, vangen zulcx gemeenlicken wilde vogel, oostersche vogel, taling, smient, meeuwen, craey die men noemt boomvogels of boomhoenderen, duycker, scherff, wilt, rijver, koot, toppe-smient, karre-koet, valcker, bercheend ende witteliefgens. Seyt vorder dat een vogelaer mit een schuyt wel twee touwen beheren mach ende dat als hij mit zijn medehuyrers die haer voors. vogelwater gemeen ende onverdeelt gebruycken, malcanderen spreekken zo deelen zij de vang t'samen, mer niet spreekkende, dat elc zijn vang behout, ende dat het een oude ordonnantie es dat als de zegenaers comen, daer zij mit haer vogeltou leggen, dat de vogelaers opbrecken ende de zegen wijcken moeten, hoewel de zegenaer de vogelaers ooc wel geryft ende des versocht zijnde zijn toom wel elders leyt.

Het gehele onderzoek resulteerde in deze verklaring:

Sommier verclaringe van de vogelwateren/vogelarij/vangen van vogels op de Vroomwateren van de stad Leiden Anno 1593 door stadssecretaris Jan van Hout en vroomnr. Jaspas van Banchem. Wij hebben bevonden dat 't vogelwater in Alckemade alomme beseten wert bij de Heer van Warmont. Dat 't vogelwater aen de westzijde van Brasemmeer in de ambachten van Esselickerwoude ende Jacobswoude beseten es bij de Graeflicheyt. Dat 't vogelwater van de Oude Weteringe tot den Ruygenhouc comende aen de ambachten van Leymuyden, Groot- ende Cleyn-Burchgraverveen beseten wert bij de stad. Dat 't vogelwater van de Ruygenhouc tot de Nieuwe Meer mitsgaders ooc van de Stommeer comende in 't ambacht van Aelsmaer beseten wert bij de Graeflicheyt. Dat 't vogelwater van de Nieuwe Meer tot Rijckeroort, wesende een gedeelte van Rijckerambacht, beseten wert bij de Graeflicheyt. Dat 't vogelwater van Rijckeroort tot de ton toe beseten wert bij de stad. Dat 't vogelwater van de ton of tot de pael toe in de ambachten van Heemstede ende Bennebroec beseten wert bij de Graeflicheyt. Dat 't vogelwater in Hillegom, te weten tot 't scheyt van de Vennip toe, beseten wert bij joncher Johan van Matenesse. Dat 't vogelwater in de heerlicheyt van de Vennip competeert de stad. Dat 't vogelwater in Lisse beseten wert bij de voors. Van Matenesse. Dat 't vogelwater van de heeren Van Wassenaers water bij dezelve wert beseten, ende dat 't vogelwater in den ambachte van Warmontd toecomt de Heer van Warmont. So dat ons bedunckens of alle de vogelwateren zijn mittertijt innegewonnen tot prejuditie van de stad; of de vogelwateren zijn een gevolg van de ambachtsheerlicheyden (dat nochtans aen Esselickerwoude, Leymuyden, Groot- ende Burchgraverveen ende Rijc particuliere ambachtsheeren hebben, niet en blijct)? 't Best es dat de stad de gerechticheyt die zij nu heeft behouden ende toesie datter niet verder en werde innegecrompen tot naerdeel vandien.

Jan van Hout noteert anno 1597, dat de vroomwateren van Leiden omvatten:

Hebbe vorder bevonden dat vanouts van stadswegen verhuylt zijn eerst de visscherijen om stadtsvesten, buytengesloten den Rijn, zoewel buyten als in deser stede, daarvan de visscherije den Heer van Wassenaer toecomt; ten 2en de visscherije van de Maren ende Marenpoelen, beginnende van de vest duer de Quaeckel tot in den Lee omtrent het veerhuyl daer des Heeren van Warmonts water begint [in de marge door JvH: hier te maecken rayingen van 't scheyt] ende lopende duer 't Warmerveer de Poel op, eyndende aen d' een zijde aen de Hogeweysloot ende aen d' ander zijde aen de Vijfhantsloot daer de visscherije van de kinderen van Claes van der Laen behorende aen haer hofstede van Endepoel zouden beginnen; nopende welc scheyt jegens de voorn. kinderen van Claes van der Laen ongewesen rechtvordering hangende es voor den Hove van Hollandt. Ende ten derden alle stadts vroomwateren beginnende aen den Rijn voor ende onder de Zijlbrugge ende voorts de Zijl op, alle de wateren, meeren, poelen, wateringen gelegen tussen Leyden, Haerlem ende Amsterdam met verscheyden namen genomt als de Zijl, 't Zweylant, de Norremeer, de Hemmeer, de Valckemeer (?) of 't Vennemeertgen, de Spriet, de Kever, de Zever, 't Hellegat, de Zassemermeer, de Grevelinge, de Aa, Huyckesloot, de Cagermeer, de

Aftermeer, de Leytsemeer, de Haerlemermeer (zo men die noemt), de Hellemeer, de Stommeer, de Verremeer, 't Griet, de Braesemmeer, de Ouwe Wetering, de Nieuwe Wetering, etc., hebbende zulcx van ouden tijden in [fol. 23] zijnen circkel of ommetrec belent, beginnende aen de Zijlbrugge: aen de westzijde voorts ommelopende naer den noorden, oosten ende zuyden de landen van Leyderdorp ('t zal goet zijn hem allengskens ooc te informeren opte scheyten van de ambachten aen tstats wateren comende ende daermede afrayingen te maecken[opmerking van JvH in de marge]), daeraen van Oestgeest mit de Slaechslot of gescheyden daeraen van Warmont, daeraen de visscherie van de Heer van Wassenaer gelegen in Zassenhem, daeraen de landen van Lisse, daeraen de landen van de Vennip, daeraen van Hillegom, daeraen van Heemstede tot aen de tonne vanouts genomt 's-Gravensloot, aen de noortzijde de landen van Salcwijc (sic!), van de Vijffhuysen, [in marge: ooc de Spieringmeer, vorder de landen] van Nieuwerkerk ende van Rijk, eyndende daeraen de Slotermeer die men nu noemt de Nieuwe Meer, ende weder beginnende mitten houc van Rijckeroort, vanouts genomt de Koecken, langs de landen van Rijckeroort, van Aelsmaer (daer de Stommeer rontsomme in leyt), van Sgrevelsrecht, van Groot Burchgraverveen, van Cleyn Burchgraverveen, van Lemuyden, van Reynsterwoude, van Jacobswoude, van Alckemade [doorgestreept en in de marge vervangen door, nauwelijks leesbaar, grote visscherije van Alckemade na de stadt toe ?], van Warmont ende wederomme van Leyderdorp, eyndende duer de Zijlbrugge aen den Rijn, zonder dat binnen denzelven ommetrec yemant enich recht heeft van visscherije. Gelijk ic ooc niet en hebbe connen bevinden dat de stadt oyt buyten den voors. ryng of ommetrec enige wateren heeft verhuurt dan alleenlic de Lede, die altemet claerlic zulcx wert genomt zomwijlen een water boven Haerlem gelegen, welke Lee nu ter tijt aen twien leyt, te weten Haerlemmerlee, lopende naer 't Penningsveer toe, ende Nieuwerkerlee, lopende naer de Luttekemeer toe, welke scheydinge mijns bedunckens toegecomen moet zijn mits 't duerbreecken van de Spiringmeer die ic houde vanouts gelegen te hebben benoorden van de voors. Lee. t Welc dusverre geseyt zij van de circkel of ommetrec van stadswateren, de verhuyringen vinde ic vanouts verscheyden gedaen te zijn geweest, eensdeels binnen, eensdeels buyten Leyden. Binnen Leyden heeft men altijts verhuurt de wateren op dees zijde van de Vennip ende tot Aelsmaer toe incluys, te weten om te vysschen mitte fuycken, schaeckel, zegen of houcken. Buyten Leyden verhuyrde men vanouts de wateren boven de Vennip, te weten de grote zegen op geen zijde van de Vennip totter tonne toe, voorts de Haerlemermeer alomme ende 't fuycwater van Cruysoorde of opwaert naer de tonne tot Out-Sparen of Uyt-Spaeren, voorts tot Nieuwerkerk ende ter Lede tot Rijk ende Rijckeroort ende tot Schipsheul toe, mitsgaders om aldaer ooc beneden der Vennip te visschen mitte fluwen ende plemp, zegen ooc mit houcwant, aen luyden wonende op 's-Gravensloot, tot Schalwijc ter Lee, Nieuwerkerk, Ryetwijc, tot Haerlem, Sparendam, Sparwoude, Bennebrouc, Heemstede. Dees verhuyringe buyten Leyden es eerst gedaen binnen Haerlem tot omtrent 't jaer 1522 toe, van anno 1523 van 1528 toe zijn de verhuyringhen jaerlicx gedaen op 's-Gravensloot ende van den jare 1529 tot 1564 zijn die gedaen geweest tot Heemstede ende zedert die tijt mit de andere visscherijen binnen Leyden, 'twelc dusverre gezeyt zij van de plaetse der verhuyringhen. [fol. 25] Belangende de forme of manieren van de visscherijen bevinde ic, dat men altijts statswateren heeft verhuurt om te bevisschen mit staende of mit gaende want als fuycken, zegens, schaeckelen, vluwen, plempzegen, dobbens 'twelc men ooc noemt houcken, hebben ooc t'allen tijden verboden zeeckere soort van visscherijen namelicken de spanhave (die vanouts alijt bekent es geweest) mitsgaders de clopnetten, wesende niet zoe out, mer zedert gevonden; ooc werpnetten, schepnetten ende waeyen, behalven welke toegelaten of verboden visscherijen men tot noch toe zonder huyr in tstatswateren heeft gedoocht 't visschen mitter angelroey ende mit peuren.

Vroonmeesters der stad Leiden 1502-1593.

Jan van Hout: Volgende denwelcken ic stadts oude boucken, papieren ende stucken naerstelicken doerzouckende, hebbe bevonden dat den ontfang van de vroonwateren vanouts ende mit 't begin dat de stadt de wateren heeft vercregen geweest es bij de poortmeesteren of burgermeesteren, naderhant bij de trezorieren, ende dat zulcx daarvan verantwoord es in der vers. stede ordinarys reeckeningen tot in den jare ... [niet ingevuld; opmerking van JvH in de marge: zij gesien ende gesocht] dat ic bevinde 't bewint van de wateren gestaen te hebben tot opsicht van de vroonmeesteren, te weten bij Willem van Colster in den jaren 1502, 3, 4 [fol. 22]; bij Jacob Heerman in den jare 1516; bij Jan Paets Claesz. in den jare 1518; bij Jan van Bosschuysen 1520; bij Philips Nachtegael 1523; bij Worbout Pietersz. van 't jaer 1524 totten jare 1529, mer dat heer Geryt van Lochorst, ridder, schout, anno 1530 vroonmeester gecoren zijnde, 'tzelve offitie niet en begeerde te accepteren, mits 'twelc Jacob Deyman, indertijt secretarys, in zijn plaetse werde gecoren, die zulcx 't vroonmeesterschap bediende 'tzelve jaer van '30, ende es zulcx zedert het vroonmeesterschap weder bedient bij de voornoemde Worbout Pietersz. van de jaere 1531 tot 1535; bij Dirc Ottenz. van den jare 1536 tot 1543; bij Claes Adriaensz. 1544 tot 1552; bij Quyring Allertsz. 1553 tot 1556; bij Jacob Jansz. van der Graft 1557 tot 1559; bij Henric Florisz. van Wassenaer 1560 tot 1567; bij Cornelis Claes Adriaensz. 1568-1576; bij Pieter Henricxz. van Wassenaer 1577 tot 1579; bij mr. Symon Fransz. van Merwen 1580 tot 1587; bij Symon Tomasz. van Zwieten 1588 tot 1592; ende voor den tegenwoordigen jaere 1593 (tot 1603) bij Jasper van Banchem.

Jan van Hout in 1593: Van daer voorts zeylende duer Lisserpoel tusschen Lisser geestlant ende Roversbrouc naer Greveling, dewelcke zuytoostwerts aen loopt, bin voorts gecomen tot aen de Vennip, ende opten

zuytzytoosthouc vandien optredende, hebbe de gelegentheyt, in de chaerte geteyckent numero 27, aldaer doen affpeylen, bevindende Leyden [fol. 45] op 30 graden van zuyden ten westen; Lisse van de streec van Leyden op 31 graden; Hillegom van de streec van Lisse op 49 graden; Haerlem van de streec van Hillegom op 71 graden; Aelsmaer van de streec van Haerlem op 91 graden ende Lemuyden van de streec van Aelsmaer op 55 graden.

DE LEIDSE STADSSECRETARIS JAN VAN HOUT/IANVS HAUTENVS

Jan van Hout, te Leiden geboren in 1542, was stadssecretaris van Leiden van 1564 tot zijn dood in december 1609, met een onderbreking in de jaren 1569-1573. Deze begaafde man heeft op velerlei gebieden een belangrijke rol gespeeld ten voordele van zijn vaderstad. Niet alleen de vorming, het behoud en de inrichting van de Leidse bestuursarchieven hebben alles aan hem te danken, ook de armenzorg werd door hem voortvarend en doelmatig gereorganiseerd in een poging om de criminaliteit en het parasitisme een halt toe te roepen. Hij betoonde zich een groot voorstander van immigratie: hij trok doelbewust bekwame vaklieden uit Vlaanderen en de Waalse gebieden aan om de Leidse textielindustrie grondig te moderniseren.

In 1562 werd hij benoemd tot klerk van de Leidse secretarie. Onder Alva werd hij in 1569 uit zijn functie van stadssecretaris ontslagen, omdat hij zich gemengd zou hebben in de rellen ten tijde van de Beeldenstorm. Met zijn vrouw Lijsbeth Reyniersdr. van Wing (overl. Leiden 24.2.1605) en kinderen trok hij toen naar zijn schoonfamilie te Zoutleeuw (bij St. Truiden).

Na zijn terugkeer uit ballingschap legde hij op 28.3.1573 de eed af als notaris. In mei 1573 vergezelde hij Pieter Adriaansz. van der Werff als diens secretaris en penningmeester op rondreizen om geld te werven voor Willem van Oranje en de Opstand tegen de spaanse koning Philips II. Pas op 9.8.1573 werd hij in zijn oude functie van stadssecretaris hersteld.

Tijdens het beleg van Leiden raakte hij nauw bevriend met Janus Dousa, heer van Noordwijk en stadscommandant, wiens rechterhand hij was. Samen met Jacob van der Does, Dousa's oom, behoorden ze - anders dan de wankelmoedige burgemeester Pieter Adriaansz. van der Werff - tot de kleine groep onverzettelijken, die weigerde in te gaan op alle aanlokkelijke voorstellen van de Spaanse vijand om de stad over te geven. Voor Van Hout en vele Leidenaars was dit de belangrijkste periode in hun leven. Van Hout heeft zich dan ook zeer veel moeite getroost om na het Leidse ontzet op 3.10.1574, de herinnering aan de wonderlijke redding van zijn stad levend te houden. Zo schreef hij op 2.12.1575 het gedicht 'Vruntschap' in Dousa's album amicorum/vriendenalbum, waarin hij een scherp onderscheid maakt tussen valse, kortstondige vriendschap en echte, duurzame vriendschap, die tot stand komt in tijden van beproeving. Door een gespecialiseerde kunstenaar was zijn bijdrage verlicht met een kleurige omlijsting van grotesken, figuurtjes en allerlei attributen uit die bezettingsperiode, waaronder de oudste gedocumenteerde afbeelding van de Nederlandse vlag (zie afbeelding hierboven naast zijn portret dd. 1608).

Vanaf het ogenblik, dat Leiden economisch overeind begon te krabbelen, organiseerde hij in oktober 1578 een tiendaagse jaarmarkt ter herdenking aan het ontzet, dat hij overigens uitsluitend aan goddelijk ingrijpen

toeschreef. De 3 oktoberviering zou vervolgens de belangrijkste Leidse feestelijke traditie worden. Tijdens die jaarmarkt voerden de schutters historische schijngevechten uit met de Spaanse vijand. Ook richtte Van Hout bij die gelegenheid een dichtwedstrijd in, waarop rederijkers uit Holland, Brabant, Vlaanderen en Zeeland voordroegen uit hun werk met als thema het Leidse beleg en ontzet. Het populairste Nederlandse stuk in de 17e en 18e eeuw werd "*Belegering ende het ontzet der stad Leyden*" van Reinier Bontius. In de periode 1645-ca. 1850 zijn daarvan 110 edities bekend. Het stuk was ook buiten Leiden populair en heeft geregeld in de Amsterdamse Schouwburg repertoire gehouden.

In mei 1596 organiseerde Van Hout een groot rederijkersfeest ter voorbereiding van de loterij van augustus. Zijn eigen *Loterijspel* (uitgegeven in 1998) was een van de opgevoerde stukken. *Het Loterijspel* is het belangrijkste literaire werk van Jan van Hout. In het verhaal komen ook zijn opvattingen over een rechtvaardige samenleving naar voren. De opbrengst van de loterij was bestemd voor de verbouwing van het leegstaande St. Caecilia-klooster (*andere bronnen: St. Kathrijngasthuis*) tot pest- en dolhuis (waar nu de Stadsgehoorzaal in de Breestraat staat). Deze verbouwing moest een bijdrage leveren aan de oplossing van het armenprobleem, waarmee Leiden al jaren kampte (op 20.2.1576 bracht Jan nl. aan de vroedschap hierover al een uitvoerig ambtelijk rapport uit). Totaal 28.000 mensen van alle rangen en standen kochten samen 281.232 loten. De trekking duurde maar liefst 7 weken. Voor een lot werd 6 stuivers neergeteld, maar sommigen betaalden in natura. Er werden 731 prijzen verdeeld. Dit waren vooral zilveren schalen en bekertjes. De hoofdprijs bedroeg 1.500 gulden: 6 x het jaarsalaris van een geschoolde arbeider. De trekking vond plaats bij het stadhuis. Telkens werd één lot getrokken en voorgelezen aan het publiek. Op zo'n lot stond de naam van de eigenaar en een persoonlijke noot, die hij erbij had geschreven. Vervolgens werd uit een andere mand een ander papertje getrokken, waarop stond of die persoon wel of niet iets gewonnen had. De loterij bracht fl. 52.455 op.

Van Hout was secretaris van de universiteit en secretaris van het dagelijks bestuur/College van Curatoren tot 1594. In die functie was hij opnieuw de rechterhand van Janus Dousa. Van Hout is verantwoordelijk geweest voor de organisatie van de allegorische optocht, waarmee de universiteit op 8.2.1575 werd geopend. De inrichting van de universiteitsbibliotheek en het aantrekken van een academiedrukker kwam grotendeels voor zijn rekening. Van Hout had zich tijdens zijn ballingschap in de periode 1569-1573 kennelijk zelf bekwaamd in het drukkersvak. Hij zou niet rusten, tot hij in 1577 een eigen pers op het stadhuis kon installeren, zodat de ordonnanties, die hij als stadssecretaris van de pui van het stadhuis moest afkondigen, foutloos zouden worden gedrukt. De gemaakte kosten moest hijzelf voorschieten.

Hoewel afkomstig uit een relatief bescheiden milieu, voelde Van Hout zich goed thuis in het humanistenmilieu dankzij zijn heldere verstand, eigen scholing, praktische zin en ongebreidelde werkkraft. Het renaissance-ideaal om het gebruik van de moedertaal te propageren hing ook Van Hout aan. Hij eiste van zijn klerken een helder en zuiver Nederlands. Bij de opening van het Statencollege in 1592 verlangde hij van de aankomende theologen - die zich bekwaamden in Hebreeuws, Grieks en Latijn -, dat ze zich ook zouden bekwamen in het Nederlands. Anders konden ze later hun gemeente niet goed bedienen.

Als literator propageerde hij ook de nieuwe versificatie, vermoedelijk door toedoen van Filips Marnix van St. Aldegonde (1540-1598). In 1578 werd een voormalige altaarsteen op de gevel van het stadhuis aangebracht, schuin onder zijn werkkamer, met een gedicht van Van Hout. Daarop stonden accentverzen (trocheïsch en jambisch) gebeiteld ter herinnering aan het beleg en ontzet. Dit soort verzen in de nieuwe metriek was voor veel dichters van buiten Leiden een openbaring. Nieuw was ook, dat een Nederlandse tekst in het publieke domein verscheen in Italiaans en Romeins, lettertypes die normaal werden gereserveerd voor teksten met eeuwigheidswaarde in het Latijn.

Bij de Sint-Jeroensbrug over de Vliet in het Rapenburg, de plek waar de geuzen op 3.10.1574 haring en brood uitdeelden aan de hongerige Leidse bevolking, is een steen ingemetseld met een gedicht van Van Hout. Van Hout vertaalde psalmen, een gedicht van Horatius en een blijspel van Plautus. In mei 1585 schreef hij de oudst bekende vertaling van een van de "*Essais*" van Michel de Montaigne. In zijn eigen tijd publiceerde Van Hout een aantal gedichten en liederen in zijn eigen "*Der stad Leyden Dienst-bouc*" (1602). Het voorwerk van Lipsius "*Twee boecken vande standtvasticheyt*" (1584) bevat een gedicht van zijn hand. Het merendeel van zijn werk bleef helaas in handschrift en is daardoor niet overgeleverd. Wat resteert is wat kladwerk in het Regionaal Archief Leiden.

Op godsdienstig gebied was Van Hout voorstander van een protestantse, brede publieke kerk, die door wereldlijke overheid beschermd en gecontroleerd zou worden. Daardoor kwam hij geregeld in bitter conflict met de bevindelijken onder de calvinisten. Samen met Dousa zorgde hij ervoor, dat aan de universiteit, waar calvinistische predikanten werden opgeleid, ook rooms-katholieke en joodse studenten werden toegelaten. Op Van Houts verzoek schreef zijn vriend Dirck Volkertsz. Coornhert in 1579 een Justificatie, waarin de steile calvinisten de oren werden gewassen. Dat werd direct gevolgd door een acte, die Van Hout op 5 april in twee kerken proclameerde, waarbij de hele kerkenraad van overheidswege werd vervangen door onder anderen Pieter Adriaensz. van der Werff en Van Houts eigen vader, Cornelis Meesz van Hout. Geen wonder, dat Van Houts dominante gedrag hem tijdens zijn leven en tot ver na zijn dood vele vijanden opleverde.

Jan van Hout werd in de Pieterskerk begraven in het familiegraf bij de laatste muurpijler tegenover de Muskadelsteeg. Zijn grafscriptuur luidde: "*De zielen, rustende in den Heer, der dooden lijven, die men ziet*"

bedelven, behouven u gebedt niet meer: Bidt voor uw en naesten en uzelfven". Zijn graf was in de tweede helft van de 19e eeuw al niet meer bekend. Op initiatief van de Vereniging Jan van Hout is op 25.4.2013 een nieuw gedenkteken in de Pieterskerk onthuld, ontworpen door Jan Kleingeld.

ARCHIEF VAN DE AMBACHTSHEERLIJKHEID DE VENNIP.

Erfgoed Leiden. 0505 Inventaris van de archieven van de Stadsheerlijkheden en Vroonwateren, 1360-1908.
<https://www.erfgoedleiden.nl/collecties/archieven/archievenoverzicht/details/0505/path/4.1.2.6.2>

De naam Vennep/Vennip/Vennapan bestaat dus al eeuwenlang. Reeds in de 8^e-10^e eeuw wordt melding gemaakt van Vennep in een goederenlijst van de St. Maartenskerk te Utrecht (*zie mijn eerste artikel over Getsewoud JL*). In 948 schenkt de Duitse keizer Otto het land en de visrechten van Vennep (weer) aan deze kerk, die het reeds in de 9^e eeuw bezat vóór de Noormannen binnenvielen.

In een charter van 7.11.1327 schenkt Dirck van Kuik, burggraaf van Leiden, aan Hendrik van Heemskerck 20 morgen land, "*die gheleghen sien in myn Ambocht, ende hiet die Venp, daar an die ene zide leghet Airnds van Waterland, ende an die ander zide leghet Jacob Airnds, streckende 't een ende ander an die Mere ende 't ander an die Hout*". Het hier geschonken land is een strook land in de richting Oost-West, daar de grens van het ambacht Vennep Noord-Zuid liep. Het Meer, waarover hier gesproken wordt is het Leidse Meer en zijn oever liep toen reeds bij het ambacht Vennep ongeveer in Noord-Zuidelijke richting.

In een andere bron (site Leids Erfgoed) lezen we:

De ambachtsheerlijkheid De Vennip werd door de burggraaf Dirck van Cuyck op zondag na Sint Odulphusdag/ 13.6.1333 uitgegeven aan Heynrick van Heemskercke. Het was een achterleen van Holland en omvatte het ambacht en gerecht, begrensd door de Meer, de Wildernis en het ambacht van Hillegom. Van Mieris noemt als grenzen de Elsbroekerlaan en de Leek of Valksloot. De heerlijkheid bleef in het geslacht Van Heemskerck of Eemskerc en wordt 23 oktober 1542 een onversterfelijk erfleen genoemd, volgens de verlijfbrief van 1462 te verheergewaden met een "muyter hayck" (havik) of 40 stuiver.

De heerlijkheid werd spoedig hierna, op 26 oktober 1542, door Adriaen van Eemskercke overgedragen aan Zegelij van Alveringhe, heer van Hofwegen, die op 17 maart 1543 hiermee werd beleend, en 26 maart 1545 op Pieter van Roen, als oom en voogd van Zegelijns zoon Josue van Alveringen.

Regionaal archief van Leiden, Archief der secretarie van de stad Leiden, nr. 83: Groot Privilegieboek C, regest 1608: Huyge van Treslonge, schout van Hillegom, verklaart dat Heynrick Bantsz. c.s. voor hem een verklaring hebben afgelegd, op verzoek van Zeger van Alveringen, ridder, betreffende het aan de schout van de Vennep toekomende recht van jacht in 's graven wildernis en visserij in de wateren van de Vennep (29 november 1542); regest 1613: Jacop van Ligne, graaf van Faulquenberge, enz., als voogd van jonkvrouw Marie van Wassenaer, verleit Zegelin van Halverlinghen met het ambacht de Vennep, hem opgedragen door Adriaen van Eemskercke Adriaensz., schildknaap (17 maart 1542/43); regest 1646: Jacop van Lingne, graaf van Falckenburch, enz., verleit Pieter van Roen, als voogd van Josue van Alveringen, met het ambacht de Vennep, hem aanbesteden van zijn vader Zeger van Alveringen (26 maart 1544/45).

Zegelij woonde in Den Haag: hij wordt in 1539 vermeld als Zegelij van Halveringen, heer tot Hoffwegen, rentmeester van de prins van Oranjen in Hollant residerende in den Hage.

Hij huwde met Margareta van Roon, geboren ca. 1515, dochter van Pieter van Duvelant, heer van Rhooen en Anna van Grave. Zij was toen weduwe van Jacob Jacob Coppier (ca 1470- 1532), heer van Kalslagen en ambachtsheer van Alphen. Zeger van Alveringen overleed op 3 april 1544 (n.s.). Van zijn overlijden werd door een secretaris een notitie gemaakt in een register van de Rekenkamer van Holland: Mr. Zegely van Alveringen Raedt ende Mr. van de Rekeningen in Hollant overleed deser werelt den III Aprilis a° XVC XLIII stilo curiae Holl. vóór Paschen op eenen Donredach, nadat hij omtrent II ½ denselven staet bedient heeft gehad.

Op 6 juni 1552 verkocht de weduwe van Zegelij, later hertrouwd met mr. Everaerts Nicolai, de heerlijkheid aan de stad Leiden (in de beleningsbrief vinden we dezelfde grens als boven beschreven) voor 185 gulden en op dezelfde dag werd Geryt Roelofsz. van der Mij hiermee door Jacob, graaf van Ligne, als vader en voogd van Philips van Ligne, ten behoeve van de stad beleend. Later geschiedde de belening steeds ten name van een van de burgemeesters als sterfelijk heer. In 1593 geschiedde dit door de Staten van Holland als bezitters van de heerlijkheden, goederen en gerechtigheden van het Huis van Wassenaer.

Uit opmeting door de landmeter Van Merwen (1578 of 1588) in opdracht van de stad Leiden, blijkt ook het eiland Vennep tot dit ambacht te behoren. Hieruit volgt (?), dat reeds in 1327 dit eiland van het vaste land los is geraakt, anders was de omschrijving wel veranderd.

Uit het bovenstaande wordt duidelijk dat de landtong tussen het Oud Haarlemmeer en het Leidse Meer aan de westkant moet hebben vast gezeten aan het ambacht Hillegom, dat benoorden (het eiland) Vennep lag.

Het schoutambt werd in 1558 door Leiden verhuurd en werd sinds 1588 waargenomen door de vroonmeester. Het werd in 1599 met het vroonmeesterschap verenigd, aangezien het schoutambt door het afspoelen van het land nagenoeg niets opbracht. Later werd het dikwijls toegekend aan een van de burgemeesters, die zich liet vervangen door een secretaris. Tot het schoutambt behoorde ook het recht om eenmaal per week in 's Graven

Nieuwe kaart van den Haarlemmermeer Polder en omstreken benevens de doorgraving van Holland op zijn smalst en de voorgestelde droogmaking van het IJ door A. van Egmond, hoofdopzigter van den Haarlemmermeer Polder. Kaart van de Haarlemmermeerpolder met afbeeldingen van het stoomgemaal bij Lijnden en profieltekeningen van de Rijnlandse IJdijk te Halfweg (schaal 1:200 Ellen), de duinen ten noorden van Katwijk (schaal lengte 1:10.000 Ellen, schaal hoogte 1:200 Ellen) en van de Ringvaart en Ringdijk nabij Leimuiden (schaal 1:200 Ellen). Noorden boven, kaart schaal van 1:75.000 Ellen, lithografie door v. Emrik & Binger, getekend door A. van Egmond, uitgegeven door J.J. van Brederode in 1867. Geschenk van den heer P. Borst te Hoofddorp, sept. 1924. Titel: Nieuwe kaart van den Haarlemmermeer Polder en omstreken. Vervaardigers: Egmond, A van ; Egmond, A. van ; Emrik, D. 1841-1911; Binger, C. 1830-1916.

1839. Kaart met vaarroutes over het Haarlemmermeer met de omliggende wateren en de steden Haarlem (linksboven), Amsterdam (rechtsboven), Leiden (links) en Gouda (rechtsonder). Middenonder legenda met vaarroutes. Tussen de 2 vaarroutes over het Haarlemmermeer en het Leidse Meer ligt het eiland De Vennip.

Afbeelding van Rijnlands waterstaat ten opzichte van 't vergrooten der Haarlemmer of Leyds meer met de bijna gecombineerde en omleggende veenplassen, op ordre van de Wel Edele Heeren Dijkgraaf en Hoog Heemraaden van Rijnland. Door derzelver ordinaris Landmeeter Melchior Bolstra.

NB. de Oevers geteekend met de Jaargetallen 1531 en 1591 zijn getrokken uyt de Kaarten der Voorz. Meer, in Druk uitgegeeven bij de Eedele groot Agtbaare Heeren der Stad Leyden. Anno 1610 uyt de oude Rijnlands Kaart, Ao: 1647 en 1687 uyt de Tegenwoordige Groote Rijnlands Kaart, en Ao 1740 volgens Meetinge: Ao 1739 en 1740 gedaan by my ondergeschreeve Landmeter M. Bolstra. Schaal van 1000 Roeden.

Ingekleurde gravure, uitgegeven in of na 1740.

Cleyn Burcherveen, Sassem (door Aad van der Geest).

INLEIDING. Helemaal aan de andere kant van de Haarlemmermeerpolder, aan de noordwestkant van Leimuideren op de hoogte van de huidige Grietpolder, zien we op een oude kaart van Rijnland een stukje Sassenheim, geschreven als 'Sassem'. Een opgeschoven restant van een oorspronkelijk veel groter en veel westelijker gelegen grondgebied, dat in de loop der eeuwen door afslag al behoorlijk aan grootte had moeten inboeten. Het stond in de Rechterlijke Archieven van Sassenheim vermeld als 'Cleyn Burcherveen', en op die oude landkaart als 'Cleyn Burcherveen', 'Sassem'. Voor de duidelijkheid dient hier wel bij vermeld te worden, dat Burcherveen een samentrekking is van Burggravenveen, zoals we nog zullen zien. Hoe kwam dit stukje Sassenheim nu terecht in dit van oorsprong woeste, weidse, onbegaanbare veenlandschap en ver verwijderd van het oude dorp? Wat was de connectie en de achtergrond van dit fenomeen en wat is er nog van over, anders dan enig vergeeld documentatiemateriaal?

HET LANDSCHAP. Hoe zag het landschap tussen Sassenheim en Cleyn Burcherveen er heel vroeger eigenlijk uit? Wat we nu kennen als de Haarlemmermeerpolder was voorheen slechts een onderdeel van een gigantisch veenplateau dat voor het grootste deel begroeid was met veenmos. Dit was het zogeheten gewone veenmos ofwel spaghnum palustre. Dit veenmos groeit voornamelijk op vochtige en natte plaatsen buiten de invloed van de zee,

waar het uitgestrekte en bultige tapijten vormt. De westgrens van het hier te behandelen Hollands-Utrechtse veengebied liep min of meer van de strandwallen en duinen van Voorburg tot Velzen. De oostgrens liep ongeveer vanaf Naarden over 's-Graveland en Nieuw-Loosdrecht richting De Bilt. In het mondingsgebied van de Oude Rijn, in de strandvlakten tussen de strandwallen vormden zich in een gematigd brakwatermilieu zegge, rietzegge en berkenvenen. Oostelijk daarvan, buiten de invloedssfeer van de zee en in een voedselarm zoetwatermilieu, werden dikke pakketten veenmosveen, heide en wollegras gevormd. Met name dit veenmos, kan met gemak twintig keer zijn drooggewicht aan water in de cellen opnemen, waardoor zo'n veenplateau er veel indrukwekkender uitziet dan het in werkelijkheid is.

WATERLOPEN DOOR HET LANDSCHAP. Als in 1163 de monding van de Oude Rijn definitief verzandt en Rijnland chronisch te kampen heeft met wateroverlast, heeft men een probleem. De eerste oplossing lag in het slaan van een dam bij de toenmalige grens met Utrecht, bij het huidige Zwammerdam, om het water dat uit Utrecht kwam tegen te houden. De tweede oplossing ontstond na 1196, toen een enorme stormvloed definitief de laatste veenbrug tussen Friesland en West-Friesland wegsloeg. Hierdoor kwam het Flevomeer, daarna Zuiderzee genaamd, direct onder invloed van eb en vloed. Het bood Rijnland daarom de gelegenheid om bij eb het overtollige water noordwaarts af te voeren, omdat er nu weer een open verbinding met de zee was ontstaan. De bestaande veenriviertjes Does en Zijl werden doorgegraven naar de Oude Rijn, zodat het water daadwerkelijk noordwaarts weg kon. Tevens werd te eniger tijd door het Sticht Utrecht een drietal aaneengesloten weteringen gegraven vanaf Oudshoorn (bij Alphen aan den Rijn) naar het noorden. Oudshoorn was toen nog een zelfstandige gemeente. Deze drie weteringen waren de Heimanswetering, de Woudwetering en de Oude Wetering. De bovenloop van de Does had zich via de Aa bij het Paddegat verenigd met de Woudwetering om gezamenlijk hun weg te vervolgen als wat we nu de Oude Wetering noemen. Het eerste stuk liep daarom nog door het veen van het gebied waar zich nu het Braassemmeer bevindt. Niet onmogelijk zijn hierop ooit de oude dorpsgrenzen van Oude Wetering en Rijnsaterswoude geënt. In ieder geval bestond het Braassemmeer toen nog niet. Aanvankelijk was dit niet meer dan een klein veenmeertje, dat pas in 1296 als 'Die Mere van Rinsaterwalt' opdrukt. Het overtollige water uit de kustgebieden, dat voorheen via de Rijn op zee loosde, kon nu via de Mare, de Leede, de Spriet en Warckerleede het water ook noordwaarts afgevoerd. Deze Leede moet zich ergens ten noordwesten van het huidige Kaageiland met de Zijl verenigd hebben. De Leede en de Zijl zijn in feite de kraamkamer van de latere Kagerplassen geweest. Al dit afvoerwater kwam uiteindelijk terecht in de reeds bestaande waterlopen van een toen nog bestaand gigantisch veenplateau, dat we nu Haarlemmermeerpolder noemen. Vanaf hier ging het via via noordwaarts. Er is op dat moment in de geschiedenis echter nog helemaal geen enkele melding van een Haarlemmermeer, Leidsemeer, Cagermeer, laat staan van de Kagerplassen.

DE SPAARNDAM. Wat we nu dus hebben is een gigantisch veenplateau tussen de Oude Rijn en het IJ, dat doorsneden wordt door een stuk of wat veenweteringen. De meest westelijke weteringen loosden het overtollige Hollandse water via het Spaarne en de Liede – die in het Spaarne uitmondde ten noorden van Haarlem uit in het IJ. Dit was op dat moment de enige westelijke afvoermogelijkheid, omdat de sluisen bij Halfweg van na de storm van 1477 dateren. De meer oostelijke weteringen kwamen via de Amstel ook uit in het IJ, bij de plaats die we nu Amsterdam noemen en toen nog bij het Sticht (Utrecht) hoorde. Bij stormvloed kwam er omgekeerd evenredig echter weer net zoveel water landinwaarts terug als er voorheen geloosd was. Twee geweldige stormvloeden van 20 november en 28 december 1248 vergrootten de al eerder genoemde Zuiderzee en het IJ. Ook werden toen de hoogstwaarschijnlijk nog ontlukende Haarlemmermeer en Leidsemeer gevormd of in ieder geval vergroot. Het gevaar voor nog meer wateroverlast vanuit het noorden bedreigde het Rijnland. Dit probleem werd aan de noordwestkant opgelost door het leggen van een dam op de plek waar het Spaarne en de Liede gezamenlijk uitmondten in het IJ, de Spaarndam. Het Spaarne en de Liede kwamen hier tesaamen uit bij de sluisen. Deze dam, die aanvankelijk alleen een spuisluis had, zal in 1250 reeds als zodanig gefunctioneerd hebben. Hoewel de exacte stichtingsdatum van de dam in de Amstel nog steeds discutabel is, mogen we er toch voorzichtig van uitgaan dat ook die dam rond die tijd is aangelegd. De Amstel waterde hetzelfde veenmassief af en kon tevens net als het Spaarne bij laag water in het IJ lozen en middels de dam het achterland beschermen.

DE OORSPRONG. Op welke manier kunnen we nu het grondgebied van dit Cleyn Burcherveen aan Sassenheim linken? In 1544 wordt het in de Rijnlandse morgenboeken nog tot Sassenheim gerekend. Dit blijktbaar vanwege het feit dat beide gerechten destijds dezelfde ambachtsheer hadden in de persoon van de Leidse burggraaf. Maar hoe is het gebied zelf daar ooit bij terecht gekomen? Al het overtollige water van de Rijndelta kwam via de Leede, Zijl, Does en Oude Wetering direct of indirect in het zich steeds vergrotende Leidsemeer terecht. In 1248 nog vermeld als 'Flumen Leithenmere', waarin de herinnering aan de voormalige stroom 'Die Leithe' nog bewaard is gebleven. Het ambacht De Vennep bestond toen nog uit twee aparte delen, die gescheiden werden door een smal water, dat reeds in de 10de eeuw als 'Vennapan' (*zie mijn eerste artikel JL*) werd aangeduid. *In Getsewald in flumine Vennapan omnis piscatio Sancti Martini.* Dit water Vennapan scheidde een westelijk en een oostelijk stuk veenland, aanvankelijk aangeduid als Getsewald. Alle visrechten behoorden aan de St.

Maartenskerk van Utrecht toe. Naar dit Getsewald is in de vorige eeuw de nieuwbouwbouwwijk Getsewoud in Nieuw-Vennep vernoemd. Nieuw-Vennep zelf is uiteraard vernoemd naar het voormalige Vennep, waarvan de naam van het water later overging op het omringende land, zoals zo vaak gebeurde. Het westelijke deel besloeg voor een deel het grondgebied van het huidige Hillegom tot aan deze veenstroom. In 1340 lezen we over “het dorp ende ambocht van Hilleghem mit Venppe, datter toe hoert”. Vanaf die veenstroom ‘Vennep’ tot aan het veenland van de Ruigenhoek, lag het oostelijke deel. Het landschap had dus inderdaad de naam van het water aangenomen: ‘Vennep’. In 1334 werd het oostelijke Vennep ook reeds als Burggravenveen vermeld: “de tiendekyn tot s’Burchgravenveen ofte up die Venp”.

In die dagen kon men nog van Hillegom komend, na te zijn overgezet bij de veerstal Vennep, met een polsstok over diverse sloten springend, over land naar Aalsmeer komen. Het veer over dit water en de rechten hiervan waren tot aan het uitsterven van het geslacht van de Van Teylingens in 1283, in hun bezit. Met de dood van Willem, de laatste Van Teylingen, was het slot met de heemwerf, inclusief alle bezittingen, rechten, lenen en achterlenen, aan de grafelijkheid van Holland vervallen. Het lijkt erop, dat ook het oostelijke Vennep destijds aan de Van Teylingens heeft behoord.

BURGGRAAF VAN ZEELAND. Albrecht van Voorne (geb. vóór dec. 1247- overl. 1287) was heer van Voorne en burggraaf van Zeeland. Hij vertegenwoordigde daarom het grafelijk gezag in Zeeland. Hij was een zoon van Hendrik van Voorne en was zijn vader in de hoedanigheid van burggraaf van Zeeland opgevolgd. Hij stond bovendien ook nog eens in hoog aanzien bij graaf Floris V. Na het overlijden van zijn eerste vrouw Aleyd van Loon in 1275 hertrouwde hij later, maar in ieder geval vóór 1280, met Catharina van Durbuy. Na het overlijden van Albrecht van Voorne in 1287, schonk Floris V haar de heerlijkheid Teylingen met alle daarbij 33 behorende goederen en rechten. Tevens nam zij het beheer van de heerlijkheid Voorne op zich, omdat hun oudste zoon Gerard toen nog minderjarig was. Zij vaardigde in die periode vele oorkonden uit; tussen 1290 en 1296 wordt zij vermeld als burggravin. In 1296 volgde haar inmiddels (nominaal) volwassen zoon Gerard haar in de hoedanigheid van burggraaf op. In 1297 hertrouwde zij met Wolfert van Borssele, die deel uitmaakte van de voogdijschap over de jonge graaf Jan I. In 1299 kwam Wolfert bij een lynchpartij in Delft om het leven en zou Catharina zich haar verdere leven vrouwe van Voorne en Teylingen blijven noemen. Na de dood van Catharina in 1328 werd slot Teylingen, na de grondige restauratie van 1337- 1338, uiteindelijk de ambtswoning van de houtvesters van Holland.

ZEELAND OF LEIDEN ? De kwestie of de naam Burggravenveen nu van het Zeeuwse of Leidse burggraafschap afkomstig is, heeft de gemoederen reeds lang bezig gehouden. Het lijkt er toch het meest op dat de oorspronkelijke naamgeving meer met Zeeland dan met Leiden van doen heeft gehad. Op 30 maart 1340 is er nog sprake van Groot en Cleyn Burchgravenveen, alias der Vrouwen ambacht van Voorne. De naam moet dus welhaast uit de periode stammen toen Catharina van Durbuy (Van Voorne) tussen 1290 en 1296 als burggravin optrad. In 1355/1360 is Burggravenveen blijkens een goederenlijst reeds overgegaan naar de Leidse burggraaf: *item noch soe heeft hi aldair opt veen een gherecht staende van 9 huysen ende ghehieten sburchgravenveen. Er is in die jaren reeds 81 morgen land in cultuur gebracht.* Later in de 16de eeuw lezen we nogmaals de naam van de Vrouwe van Voorne gekoppeld aan het Burggravenveen, maar dat is dan niet meer dan een late echo uit vervlogen eeuwen. Mogelijk was het oostelijke Vennep, dat later dus Burggravenveen ging heten, toch ooit een leen of achterleen van de Van Teylingens. Op die manier zou het via Catharina van Durbuy aan het Zeeuwse burggraafschap gekomen zijn. In ieder geval is de vermelding Burchgravenveen alias der Vrouwen ambacht van Voorne, veelzeggend.

DE TELOORGANG. Over de vergroting van de voormalige veenplassen Spieringmeer, Lutkemeer, Haarlemmermeer, Oude Meer, Leidsemeer en Cagermeer tot het latere grote Haarlemmermeer, zijn vele verhandelingen geschreven. Voor ons verhaal is het gebied tussen Hillegom en de Ruigenhoek het meest interessant. De reeds in de 10de eeuw voorkomende veenstroom ‘Vennapan’ verbond in de 13de eeuw een bundeling van wateringeng die hier, vanuit het mondingsgebied van de Oude Rijn, noordwaarts samenkwamen. Die bundeling van wateringeng zou zich vergroten tot het latere Leidsemeer. Het Vennapan scheidde twee gigantische veenplateaus, zoals we reeds eerder zagen, te weten het westelijke en oostelijke Vennep. Al heel vroeg in de historie was hier sprake van een veer over dit water, als oeververbinding. De vroegere visrechten van de St. Maartenskerk (948) veranderden blijkbaar in de opbrengsten van de veerstal ten bate van de heren van Teylingen. Later in 1370 werden Hendrick van der Woert en Nicolaas van Hillegom beleend met het veer over de Vennep, tussen Hillegom en Burchgravenveen, door Machteld van Voorne. De landengte tussen het Oude Leidsemeer en het Oude Haarlemmermeer zou als gevolg van de stormvloed van 27 september 1477 danig te lijden hebben gehad. De Spaarndammerdijk had het begeven en een stortvloed van water vocht zich zuidwaarts een weg, op het toch al zompige veengebied. In de daarop volgende jaren verdwenen steeds meer restanten van de voormalige landengten tussen Hillegom en Burggravenveen. Wat er aanvankelijk overbleef waren drie eilandjes tussen het Haarlemmermeer en het Leidsemeer. Twee eilandjes onder de naam Vennep en een groter eiland juist ten noorden daarvan, dat Beinsdorp heette. Toen men in 1848 begon met het droogmaken van het

Haarlemmermeer was er alleen van Beinsdorp nog een klein eilandje over. Het huidige Burgerveen is natuurlijk vernoemd naar het voormalige Burggravenveen. Daar telde men in 1355 nog negen huizen, maar het was en bleef altijd een spaarzaam en periodiek zelfs geheel ontvolkt onaangenaam stuk veenland. Kort na 1613 werd het geheel door het water verzwoegen en leefde de naam slechts nog voort in het gebied aan de oostkant van het Haarlemmermeer in de naam Burgerveenschehoek, Groot Burcherveen of Hillegom en Cleyn Burcherveen of Sassem.

BEWONING. Er hebben wel degelijk mensen in Burggravenveen gewoond voordat het voorgoed in de golven verdween. In 1355 staan er in dit veengebied nog negen huizen, zoals we eerder zagen. De rechterlijke archieven van Sassenheim en Cleyn Burgerveen uit de 16e en 17e eeuw geven echter geen bewoning meer aan, maar handelen alleen nog over landtransporten. Op 30 april 1598 lezen we: *Gerrit Claeszn., wonende op Groot Burgerveen verkoopt Maerten Claeszn., wonende Aelsmeer anderhalf vierendeel land gelegen in Cleyn Burgerveen. Voldaan met een schuldbrief van fl.114.* Gezien de achternaam waren Gerrit en Maerten mogelijk familie van elkaar. In ieder geval had Gerrit aan Maerten land verkocht in Cleyn Burgerveen. Op 17 januari 1604 lezen we: *Cornelis Garbrantszn., wonende Amstelveen, als speciale procuratie hebbende van zijn broers Symon en Claes Garbrantszn. en van Willem Janszn., zoon en voogd van Brechte Garbrantsdr. Allen erfgenamen van Garbrant Thaemszn., Dirk Maertenszn. en deze vervangende verkopen (aan) Jan Cornelis Floriszn. Wonende Aelsmeer 1 morgen land gelegen in Cleyn Burchgravenveen onder Sassenheim.* Deze akte leest iets moeilijker, maar het komt er, gezien de volgende akte, op neer dat Garbrant Thaemszn. tijdens zijn leven ongeveer acht jaar geleden het in de akte genoemde land mogelijk reeds aan Jan Cornelis Floriszn. had verkocht: *Cornelis Janszn. te Leimuiden 50 jaar en Cornelis Thoniszn., mede wonende aldaer 36 jaar, verklaren ten voordelen van Jan Cornelis Floriszn. te Aelsmeer, dat ca. 8 jaer geleden Garbrant Thaemszn. in zijn leven het voorszegde land aan Jan Cornelis Floriszn. had verkocht.* Of dit nu wel of niet het geval was, vertelt de geschiedenis niet, maar er blijkt toch uit het geheel dat de vermeende eerdere verkoop door Garbrant zelf, blijkbaar niet op schrift gesteld was. Men had levende getuigen nodig om er voldoende bewijskracht voor aan te voeren. De laatste regel van de eerdere akte, in Cleyn Burchgravenveen onder Sassenheim, spreekt natuurlijk boekdelen. Op 11 november 1611 lezen we: *Jacob Neel Floriszn., wonende Aelsmeer verkoopt Jan Corszn., mede wonende aldaer 80 roe land gelegen onder Cleyn Burgerveen.* We zien dus dat er wel steeds sprake is van de verkoop van landerijen, maar niet meer van bewoning. Dat kon, gezien de constante afkalving van het zompige veenland en de daarmee samenhangende vergroting van het Haarlemmermeer ook helemaal niet. Enkele jaren later was Cleyn Burgerveen voorgoed in de golven van het Haarlemmermeer verdwenen.

TOT BESLUIT. De noordwaartse watertoevoer door de Mare/Leede, Zijl, Does en Oude Wetering vanuit het mondingsgebied van de Oude Rijn moet vooral na 1200 goed op gang gekomen zijn. Dit veroorzaakte mede de vergroting van een aanvankelijk kleine veenplas, dat ontstaan was uit de veenstroom Leithe en later derhalve de naam 'Leidsemeer' kreeg. Aan de noordkant van deze veenplas moest het water zich door een geul persen, die in de 10de eeuw als 'Vennapan' werd aangeduid, wat veenwater betekent ('apa' is een wateraanduiding). Deze geul liep tussen twee gigantische veenplateaus door, in de 10de eeuw aangeduid als Getsewald en in de 12de en 13de eeuw als Vennep. Later in de 14de eeuw werd het oostelijke deel ook aangeduid als Burchgravenveen alias 'der vrouwen ambacht van Voorne'. De naam Burgerveen is dan weer een samentrekking van Burchgravenveen. Het totale veenplateau strekte zich ooit uit van het vaste land van Hillegom tot en met de toenmalige Ruigenhoek. Tussen het voormalige Leidse- en Haarlemmermeer bevond zich ooit een landbrug, die dus door de Vennapan doorsneden werd. Door de vergroting van beide meren zou deze landbrug langzamerhand voorgoed verdwijnen en zou één gigantisch groot meer ontstaan, dat vanaf de 16de eeuw steeds vaker 'Grote Haarlemmermeer' genoemd werd. Hiermee was tevens een einde aan het Burchgravenveen gekomen. De naam schoof op naar de oostelijke oever en daar lezen we op de oude kaart, dat er ooit sprake was van een Groot Burcherveen, dat onder Hillegom viel en een Cleyn Burgerveen, dat dus bij Sassenheim hoorde. De mensen, die er ooit woonden hadden, helemaal niets met ons dorp van doen en waren meer georiënteerd op Aalsmeer en Leimuiden. De link zit hem mogelijk in het feit, dat zowel Sassenheim als Cleyn Burcherveen ooit onder dezelfde ambachtsheer, de burggraaf van Leiden, viel. De Leidse burggraven waren de opvolgers van de Zeeuwse burggraven, die in de persoon van Catharina de Durbuy, verantwoordelijk waren voor de naamgeving 'Burcherveen/Burggravenveen'. Belastingtechnisch hoorde Cleyn Burgerveen bij Sassenheim, waarmee het in de boeken altijd in één adem werd genoemd.

Jan Adriaensz Leeghwater schrijft in zijn Haarlemmermeerboek (1641) o.m.:

“Ryckje Jansdr. tuychde, dat sy wel heeft gekent eene Claes Hendricxsz, die plach te wonen tot Lisse, wiens vader genaempt Heyn Leech selve met een kodde ofte verrejager/polsstok van Ruygen Houck hadde gegaen ende gesprongen tot opde Vennep, ende liep so door tot Hillegom te Kercken, sonder daertoe eenige schuyt off schip te gebruycken, sulcx de voorsz. Claes Hendricxsz tegens haer, getuyge, wel hadde geseyt. Nog heeft mij Willem Jansz. Brechten van Aalsmeer verhaald, dat zijn grootvader zich herinnerde, dat het land van de Vennep en het land van den Ruigenhoek zoo nabij elkander kwamen, dat men de slooten daartusschen

met een stok kon overspringen.

In hetzelfde jaar 1641, nu onlangs geleden, in de maand van October, ben ik geweest te Haarlem, alwaar ik met verscheidene burgers veel heb gesproken over den inhoud van mijn Haarlemmer-Meerboek, en over het bedijken van de Meer; toen ben ik ook gekomen bij eene oude vrouw, geheeten Angenietje Jacobs, wonende in de kleine Houtstraat, die mij verhaalde, dat haar vader in zijn' tijd een stuk lands had, gelegen bij Hillegom, tegenover de Vennep, en dat daar nog twee groote stukken lands aan den Meerkant vóór lagen, en dat bij haars vaders leven die groote stukken lands gansch en geheel waren weggesleten.

Nog wist deze vrouw te verhalen, dat zij van hare voorouders dikwijls had hooren zeggen, dat het land van de Vennep en het land van Hillegom zoo digt aan elkander kwamen, dat men met een rafter of plank over de slooten kon gaan van de eene plaats op de andere.

Dit is mede nog heel notabel om aan te teekenen: na datum van dien heb ik eene groote kaart van Rhijnland gezien, welke geteekend was zoo als de Haarlemmer Meer van ouds geweest is, waarbij ook schriftelijk verhaald stond van de gelegenheid der zaken; dat in dien tijd de mond van de Spiering-Meer geheel digt was, en al te zamen heel land, en dat daar toen geene waterlozing bij het huis ter Hart was, en dat men toen met wagens van Haarlem af kon rijden, benoorden den Meerkant om, door Vijfhuizen en Nieuwerkerk op Amsterdam; desgelijks kon men mede rijden met den wagen van Haarlem af naar Vennep, met eene schouw over het Vennepperveer, naar den Ruigenhoek, en alzoo door Aalsmeer naar Amsterdam of naar Utrecht. Zoodat in alle manieren wel is te vooronderstellen en te verstaan, dat deze voorzegde Meer van oude tijden zeer klein en ondiep geweest is".

En wanneer het Haarlemmermeer dan is drooggelegd, voorziet Leeghwater in 1641:

98. Als dit groote, heerlijke en lofwaardige werk, met de hulpe Gods, voltrokken en gekaveld zal zijn, dan zal men met den zegen des Heeren daarop kunnen telen en vinden de allerbeste, kostelijkste schatten en juweelen, die tot 's menschen nooddrift en onderhoud van doen zijn. Als men het land behoorlijk ploegt, bebouwt en bereidt, gelijk als in den beginne ADAM, onzen eersten vader, opgelegd was, toen hij het gebod van God overtreden had, dat hij in het zweet van zijn aanschijn zijn brood zou eten. Gelijk ook mede in de H. Schrift geschreven staat: Zoodanig als de akkerman is, zoodanig is ook de bouwning.

Bouwt op het nieuw, zaait niet onder den doorn,

Werpt dan in uwen akker het goede koorn:

Zoo zal God u geven, tot een baat,

Eene overvloedige, opgehoopte, volle maat.

In manibus Domini sorsque, salusque mea.

Mijn heil en mijn geluk staat in den zegen des Heeren.

99. In de eerste plaats zal in deze Meer zijn te vinden velerhande granen, als tarwe, rogge, gerst, haver, erwten, boonen, boekweit, koolzaad, raapzaad en meer andere gewassen; ook gemeste kalveren en vette schapen, meer dan twintig duizend hoornbeesten, met nog daarbij velerhande vee en gevogelte, mede in overvloed. Boter en kaas, honig en melk, met velerhande toespis, fruit en wijnbeziën, hetwelk niet alles is te bedenken en te noemen. Het zou zulk eene verandering in Zuid-Holland geven, dat men het wel het achtste wonder zou mogen noemen: dat te voren eene schadelijke Meer, een bederfelijke poel, een verslindende wolf is geweest, dat zou men alsdan den grooten Zuid-Hollandschen luthof wel mogen noemen; of het Hollandsch Tresoor, waar men eene menigte van menschen, door den zegen des Heeren, mede zou kunnen spijzen en voeden, hetgeen tevens de gemeene landsmiddelen, met zoo vele duizenden zou stijven en verbeteren, dat het niet wel is te zeggen. Hiertoe zullen ook wel noodig zijn duizend boeren met hun gezin, knechten en dienstboden, om het land te bouwen en te bearbeiten, hetgeen te zamen wel zes duizend menschen zal bedragen".

Uit een andere bron:

Het lijkt me goed om eens een geografische blik op de omgeving van Lisse te werpen en met name die dorpen, welke aan het Meer lagen en waar hoogst waarschijnlijk zich regelmatig mensen uit Lisse lieten zien voor zaken of familiebezoeken. Naaste buur van Lisse in het noorden is eeuwen lang het Ambacht Vennep geweest.

Weggedrukt tussen Hillegom en het Meer kreeg het al eeuwenlang de sloperspraktijken van het Meer over zich heen en kromp ieder jaar wel een beetje. Hoe zit dat met De Vennep? Het bestaat al eeuwenlang, want in een charter van 7 november 1327 schenkt Dirck van Kuik, Burggraaf van Leiden, aan Hendrik van Heemskerck twintig morgen land, "die gheleghen sien in myn Ambocht, ende hiet die Venp, daar an die ene zide leghet Airnds van Waterland, ende an die ander zide leghet Jacob Airnds, streckende 't een ende ander an die Mere ende 't ander an die Hout". Het hier geschonken land is een strook land in de richting Oost-West, daar de grens van het ambacht Vennep Noord-Zuid liep. Dus liep de oostelijke grens van het Haarlemmer Hout ook ongeveer Noord-Zuid en was er dus met zekerheid reeds in het begin van de veertiende eeuw een strook weiland beoosten de Hout. Het Meer, waarover hier gesproken wordt is het Leidse Meer en zijn oever liep toen reeds bij het ambacht Vennep ongeveer in Noord-Zuidelijke richting. Op 6 juni 1552 werden het Ambacht en de Heerlijkheid Vennep door Margaretha van Roon, weduwe van Zegelij van Alveringe, Heer van Hofwegen verkocht aan de stad Leiden en in de beleningsbrief vinden we de zelfde grens als boven beschreven. Uit opmeting door de landmeter van Merwen (1588) in opdracht van de stad Leiden, blijkt dat ook het eiland Vennep tot dit ambacht te behoren. Hieruit volgt dat reeds in 1327 dit eiland van het vaste land los is geraakt,

anders was de omschrijving wel verandert. Uit het bovenstaande wordt duidelijk, dat de landtong tussen het Oude Haarlemmermeer en het Leidse Meer aan de westkant moet hebben vast gezeten aan het ambacht Hillegom, dat benoorden Vennep lag. Merkwaardig was, dat in 1544 Vennep tot Sassenheim werd gerekend. De reden daarvan was, dat zij beiden dezelfde ambachtsheer, de Burggraaf van Leiden, hadden. Anders is dit niet te verklaren, want zij grensden niet eens aan elkaar. In een charter van 30 maart 1339 wordt door graaf Willem IV onder andere “het dorp ende Ambocht van Hillighem mit Vennpe, datter toe hoert,” geschonken aan Arnout, zoon van Witte van Haemstede. Nu wordt het moeilijk, want dit Vennpe is niet het ambacht Vennep, want dat was in leen bij de Leidse burggraven, wat blijkt uit een oorkonde van 2 april 1339, waarbij Phillips van Wassenaar, beleend werd met het Burggraafschap van Leiden en met alles wat er toe behoort. Het genoemde Vennpe blijkt Burggravenveen te zijn, aan de oostelijke kant van het Meer. Dat blijkt uit hetzelfde Groot Charterboek waar gesproken wordt over “dat tiendekijn tot Burchgravenveen of up die Vennp.” Burggravenveen blijkt dus soms Vennp genoemd te worden. Dat het aan een Vrouwe van Voorne behoorde, welke tevens Burggravin van Zeeland was, volgt uit een charter van 1540 in het Archief van het Hoogheemraadschap van Rijnland, waar gesproken wordt van “Groot en Cleyn Burchgravenveen, alias der vrouwe Ambocht van Voorn.”. In het charter van 30 maart 1339 wordt gesproken, dat de Vrouwe van Voorn in leen gekregen had van graaf Willem III, Hillighem ende Vennep (dus Burggravenveen). Maar deze graaf stierf op 7 juni 1337 en de Heerlijkheid Voorne, met het bij behorende Burggravenschap van Zeeland, werd pas op 30 september 1337 aan Machteld van Voorne, echtgenote van Dirck, heer van Montjoie en Valkenburg in leen gegeven, terwijl het voor die tijd in mannelijke handen was. Machteld van Voorne kan dus niet de eigenaresse zijn geweest. Het was dus Katharina van Durbuy, de weduwe van de in het jaar 1287 overleden Albrecht van Voorne. Katharina treedt op als Voogdes Vrouwe van Voorne. Zij kreeg tussen 1287 en 1291 van graaf Floris V de leengoederen van Teijlingen, die toen door het uitsterven van de rechte lijn van dat huis aan graaf Floris V waren terug vervallen. Katharina van Durbuy, dochter van Gerard van Luxemburg en Machteld van Kleef, stierf op 26 september 1328, hertrouwde in 1297 als weduwe van Albrecht van Voorne, met Wolfert I van Borselen, heer van Veere. Wolfert is niet lang met haar getrouwd geweest, in 1299 werd hij in Delft na een conflict met het stadsbestuur gelyncht. Wolfert had zich naar de zin van de Hoge Adel te veel macht toegeëigend als regent voor de jonge zoon van Graaf Floris V, Jan I van Holland. Het schijnt dat Gerard Dever, de vader van Reinier Dever, heer van Lisse, betrokken was bij de moord op Wolfert. Haar beide echtgenoten waren burggraaf van Zeeland, twee belangrijke edellieden in Holland en Zeeland. Als Vrouwe van Voorne, Vrouwe van Teijlingen en burggravin van Zeeland was zij een zeer prominente vrouw in Holland en Zeeland. Zij wordt genoemd als mogelijke minnares van graaf Floris V, volgens de historicus Fruin, maar dit wordt niet door bronnen ondersteund, privé zaken werden meestal niet opgeschreven. Na haar dood verviel Teijlingen weer aan de graaf van Holland.

Op 30 maart 1339 werd “Hillighem met dat Vennep, welk er toe behoorde,” door graaf Willem IV weer in leen uitgegeven aan Arnout van Haemstede en op 31 maart 1339 het huis Teijlingen en de ambachten Voorhout en Lisse aan heer Simon van Benthem en zijn vrouw Agnes van Bokel. Na hun overlijden vervielen deze lenen weer aan de graaf. Lisse had na de Benthems nog vele andere heren.

Er was dus van alles te doen over het ambacht Vennep. Er hebben zich in de loop der tijd geen of maar enkele mensen op de eilanden gevestigd, zoals blijkt uit de lantebeden. In het jaar 1345 werd er nog 20 schellingen af gedragen, maar daarna niet meer: “daer wonen geen huysluyden.” Vanaf het vaste land van Hillegom liep de Venniperlaan naar het schiereiland Vennep, waar een veer zorgde voor overtocht over het stroompje Fennepa naar de oever van de overkant genaamd 't Veer. Dit veer was eigendom van de heer van Teilingen. Vandaar kon men via de landtong over droog land oversteken naar de Ruijgenhoek en zo via Aalsmeer naar Amsterdam en Utrecht of via Leimuiden Amstelland in rijden. Ook bestond er een droge route vanaf Haarlem en Vijfhuizen naar 't Veer.

Op 8.10.1689 hebben, volgens de Resolutieboeken van Lisse, mr. Adriaan van Gorcum, schout van Lisse, met de burgemeesteren en ambachtsbewaarders van Lisse, Jan Vlaanderen den Oude, Vegter Janse van Wetteren, Cornelis Fransse Kok ende Adriaan Quirinsse Geel, burgemeesteren, en Henrik Janse Hoogkamer en Maarten van 't Hoog, met de schout van Vennep, Joan Gijs, en enige ingelanden van Vennep, te samen met burgemeesteren van Leiden, de eigenaren van de Vennep “tot vermijdinge van moeilijkheden ende om goede nabuurschap te onderhouden”, de grenzen van Lisse en Vennep vastgesteld door middel van het plaatsen van “scheytpalen”. Dit gebeurde aan boord van het jacht van de hoge heren van Leiden, waarna het accoord is ondertekend in het Rechthuis van Lisse. Opvallend was dat burgemeester Adriaan Geel en ambachtsbewaarder Henrik Hoogkamer, beiden van Lisse, niet konden schrijven, maar zij ondertekenden met een merkteken. Dat de grensbepaling geschiedde vanaf een schip, zegt iets over de toegankelijkheid van het gebied, moerasland omgeven door water.

Jaartallen geschiedenis Haarlemmermeer tot 1800. Ingekorte versie 7.2.2002.

https://gemalen.nl/download/verhalen/haarlemmermeer_tot_1800.pdf.

1250. Delen van Nederland stromen onder water. Door de eb-en vloedbeweging ontstaat een landschap met kleine meren, vaak door smalle landstroken van elkaar gescheiden. Het Leidsche Meer, het Spieringmeer, het oude Haarlemmermeer en het Oude Meer met een gezamenlijke oppervlakte van 9.100 hectare ontstaan.

1500. Tussen Leiden en Amsterdam liggen vier meren, van elkaar gescheiden door kilometers brede stroken goed bouw-en weiland, waarop enige welvarende dorpen en gehuchten, zoals Nieuwerkerk, Rijk, Vijfhuizen, Beinsdorp, 's-Grevelsgerecht, Burgerveen en Abbenes liggen. De meren blijven groeien bij elke Zuidwesterstorm: steeds weer vreten de golven nieuwe stukken uit de slappe grond. De dorpjes Nieuwerkerk en Vijfhuizen verdwijnen in de loop der tijd in de golven.

1573. In mei wordt de slag op het Haarlemmermeer tussen de Nederlandse en de Spaanse vloot uitgevochten. De geuzen, strijdend aan de zijde van de Prins van Oranje onder admiraal Brandt, worden verslagen. De Spanjaarden verdrinken 246 ruggelings aan elkaar gebonden verdedigers van de stad Haarlem in het Haarlemmermeer vlakbij de plaats waar het latere gemaal Cruquius gebouwd zal worden.

1583. Inmiddels zijn alle stroken land verdwenen. De vier meren hebben zich verenigd tot één uitgestrekte plas, het Haarlemmermeer. Door een hoge watervloed ontstaan verschillende dijkbreuken langs het IJ, waardoor grote schade ontstond. De eerste voorstellen tot droogmaking van het Meer worden overwogen. Het hoogheemraadschap van Rijnland is tegenstander van de droogmaking vanwege het verlies aan waterberging. Haarlem heeft scheepvaartbelangen, en Leiden vreest derving van inkomsten uit de visserij, het zgn. vronrecht. Vooral van de kant van Leiden is er sprake van hevig verzet. Het vronrecht wordt in 1583 aan Leiden verkocht en brengt de stad jaarlijks bruto zo'n fl. 2.000,00 op. Voorheen werden de wateren en plassen bij Leiden in erfpacht uitgegeven. Al in 1435 wordt door hertog Philips van Bourgondie duidelijk gemaakt "dat niemand in het gemelde water zonder bewilliging van de stad Leyden zoude visschen, noch eenighe ruigh mocht snyden, noch vervoeren op zekere boeten, door den schout van de overtreders te vorderen". Met koppigheid houden de bestuurders van Leiden aan dit recht vast, ook al vloeit het water over de weg tussen Haarlem en Amsterdam, en al vreest Leeghwater "*dat het kind al geboren was, die 't zou beleven, dat de Meer voor de poort van Amsterdam zal komen*". Er zijn in de voorgeschiedenis van de droogmaking van het Haarlemmermeer drie perioden te onderscheiden, waarin actief droogmakingsplannen worden beraamd, namelijk van 1615-1676, van 1720-1778 en van 1807-1855. Kenmerkend voor de 17e eeuw is, dat de initiatieven om het Haarlemmermeer droog te maken alle van particulieren komen. Zij brengen evenwel niet het gewenste resultaat, onder andere door de tegenwerking van Amsterdam, Haarlem en Leiden, die onder meer beducht zijn voor hun scheepvaartbelangen en ook vrezen dat de waterverversing van de grachten aangetast wordt.

1617. Het eerste (dat wil zeggen vroegst bekende) droogmakingsplan wordt door Gerbrant Meuss, een landmeter uit Uitgeest gemaakt en aangeboden aan de Staten van Noord-Holland. Vanwege de economische belangen van Haarlem en Leiden, die tegen de uitvoering van het plan waren, gaat het niet door. Het plan bestaat uit een ongedateerde kaart van na 1615, die topografisch gezien veel lijkt op de in 1615 voltooide kaartwerken van Floris Balthasarsz. van Berkenrode. Het is een vrij ruw plan, wat het Spieringmeer en het Kagermeer buiten de Ringdijk laat. Het lijkt er op, dat hij de droogmakerij in een westelijke en oostelijk deel indeelt, met een onderbemaling op de Hoofdvaart. Dit blijft echter gissen, omdat alleen de kaart bekend is en helaas geen geschreven plan. In dit jaar dienen Anthonius de Hooch c.s. een eerste verzoek tot staatsoctrooi voor de droogmaking bij de Staten van Holland in. De Hooch is burgemeester van Gorinchem. Het verzoek wordt afgewezen, omdat het een aantal zaken ongeregeld liet, zoals de scheepvaartbelangen van Leiden, Haarlem en Amsterdam.

1629. De in 1575 geboren Jan Adriaansz. Leeghwater, die later één van de bekendste makers van droogmakingsplannen blijkt te zijn, maakt zijn eerste droogmakingsplan, dat wil zeggen, de vroegst bekende kaart, gebaseerd op het plan van Meuss. Ook Leeghwater laat het Spiering-en het Kagermeer buiten de Ringdijk om als boezem te kunnen dienen. Van dit plan is één kaart bekend, aanwezig in het gemeente-archief van Haarlem. Dit plan, een kaart en een "cleyn boecxken" is echter nooit in druk verschenen. Hierna verschijnen er een paar jaar geen nieuwe plannen, tot in 1631 Mr. Gerard Meerman (1593-1638), advocaat te Leiden, met een octrooi-verzoek komt. De inhoud van zijn plan is onbekend. Het wordt ook afgewezen. In 1635 maakt Leeghwater op eigen kosten een nieuw, tweede droogmakingsplan. In essentie wijkt dit plan nauwelijks af van het uit 1629 daterende voorstel. Hij betreft echter wel het Kagermeer bij de droogmaking. Op de kaart, waarvan er drie bekend zijn, geeft Leeghwater aan, dat hij van de kaart van Meussz. is uitgegaan, en hier en daar een verbetering heeft aangebracht. Buiten de drie kaarten is er over dit plan geen andere documentatie bekend.

1640. Jacob Bartelsz. Veeris (Veris) maakt een goed doordacht droogmakingsplan. Het gaat uit van het droogmaken van het meer met 108 molens, die het meerwater in een voorboezem bij Halfweg malen, waarna 15 bovenmolens het water het in Rijnlands boezem malen. Voor een ruime waterberging laat hij het Kager-en Spieringmeer buiten de Ringdijk. Ook bedenkt hij een ruime schutsluis ten noorden van Halfweg, die zou moeten lozen op het IJ. Vlak na de verschijning van dit plan presenteert Leeghwater in 1641 zijn derde en laatste droogmakingsplan. In dit plan zijn elementen opgenomen uit het plan van Veerisz. Hij laat het Kagermeer buiten de Ringdijk als boezem. Hij legt zijn schematische plan tot bedijking en droogmaking van het Haarlemmermeer aan de Staten van Holland en Westfriesland voor, aan de stadhouder Frederik Hendrik en aan de burgemeesters en raden van enkele grote steden. De Staten gaan niet akkoord met het plan, ondanks de welwillende houding van Rijnland. Leiden en Haarlem hadden grote bezwaren tegen het plan. Leeghwaters derde plan wordt bekend als het "Haarlemmer-Meer-Boeck". Hierin gaat Leeghwater uit van het droogmalen van het Meer met 160 achtkantige windwatermolens. De kosten worden geraamd op fl. 3.690.000,00. De gedrukte toelichting vormt de

eerste druk van zijn “Haarlemmer-Meer-Boeck”, waarin opgenomen het uit 1640 daterende plan van Veeris. In 1642 geeft Claes Arentsz. Colevelt, landmeter in Leidse dienst een boekje uit, getiteld *“Bedenckingen over het droogmaken van de Haarlemmer ende Leydsche Meer, honderd twee en zeventig articulen”*. In 1650 komt Leeghwater te overlijden. Het Haarlemmermeer heeft inmiddels een omvang van 15.030 hectare.

Onder de titel *“Aan de Leeuw van Holland”* dicht Vondel in 1641: *“Wat baat het met uw klauw al 't Oost en West te plokken, Nadien u bijt in 't hart dees wrede waterwolf, Nu uit, om over u eerlang te triomferen. O, Landleeuw waak eens op en wek met enen schreeuw Al 't veen, de Kennemers en Rijnlands oude heren Met d'Amsterlander tot noodhulp van hun leeuw Men sluite met een dijk dit dier, dat U komt plagen. De windvorst vlieg'er met zijn molenwieken toe, De snelle windvorst weet de waterwolf te jagen In zee, vanwaar hij u kwam knagen nimmermoe. De veenboer zit en wenst dees water-jacht te spoeien En 't veenwif roept: hij ruimt. De landleeuw weidt op 't ruim, En zuigt zijn long gezond aan d'uiers van de koeien. Zo wint de landleeuw land, zo puurt hij goud uit schuim !”*.

1662. Tijdens een stormvloed komt het water tot aan de poorten van Amsterdam. De staten van Holland willen maatregelen nemen. Rijnland stelt voor langs de oostzijde van het Meer een dijk van 15 km. lengte aan te leggen.

1724. Niet alleen in de 17e eeuw, maar ook in de 18e eeuw is het Haarlemmermeer een inspiratiebron voor (gelegenheids)dichters. In dit jaar wordt een gedicht gepubliceerd, met een bijbehorende afbeelding van “een Man, aan de kant van de Haarlemmermeer staande”, die onder meer over Het Meer zegt: *“Hy schynt noch daaglyks meer en meerder Land te eeten, Doch word nog niet verzaad door al zyn hong'rig vreeten”*.

1726 Pierre Louis Daunis, een uit Frankrijk afkomstige legerofficier, presenteert zijn eerste plan tot volledige droogmaking van het Meer. Het plan behelst om ten zuiden van Halfweg een door hem uitgevonden watermachine te bouwen. Deze machine moest met behulp van zo'n 100 windmolens het meer droogmalen. Nog in hetzelfde jaar presenteert hij een tweede plan.

1727. Er verschijnt een heruitgave van Leeghwaters pleidooi voor droogmaking van het Haarlemmermeer. Het is inmiddels de 10e druk. In dit jaar volgt meteen de uitgave van het tegenbetoog van Coleveldt, in de vorm van de 2e druk van zijn *“Bedenckingen over het droogmaken van de Haarlemmer ende Leydsche Meer”*. Dit is voor landmeter Cornelis Velsen, in dienst van het Hoogheemraadschap van Rijnland, weer aanleiding om een boekje te laten verschijnen getiteld *“Aanmerkingen over de tegenwoordige staat van de Haarlemmer Meer”*. In zijn betoog neemt hij het op voor Leeghwater. Het boekje is meer een pleidooi voor droogmaking dan een uitvoeringsplan.

1742. Als de meren inmiddels 16.540 hectare groot zijn, maakt Cruquius (Nicolaas Kruik) samen met Bolstra en Noppen in opdracht van het bestuur van het hoogheemraadschap van Rijnland een ontwerp tot drooglegging van het Haarlemmermeer, waarbij voor het eerst op een uitwatering te Katwijk wordt gerekend. Dit plan wordt wel omschreven als het meest uitgewerkte en best gedocumenteerde plan uit de 18e eeuw. Een variant van dit plan van de hand van Melchior Bolstra (met medewerking van Noppen en Waltman) verschijnt in 1757.

Een jaar later, in 1743, verschijnt het plan tot droogmaking van het Meer met 120 molens van Dr. Conradus Zumbag de Koesfelt. Er bestaat waardering voor dit plan bij het hoogheemraadschap van Rijnland. Hij krijgt er 150 gulden voor.

1755. Ongewoone waterbeweging in het Haarlemmer-Meer, bespeurt op de 1 november 1755.

1764. Drie jaar na de geboorte van de latere maker van het belangrijkste droogmakingsplan uit de 19e eeuw, Frederik Godard Baron van Lynden van Hemmen in 1761, schrijft De Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen een prijsvraag uit onder de titel: *“Welke zijn de beste en minst kostbare middelen om het afneemen der oevers van het Haarlemmermeer te beletten?”*. De prijsvraag wordt in 1766 herhaald. Feitelijk zijn de in beide jaren in totaal 15 ontvangen voorstellen onbevredigend. Geen enkel voorstel wordt uitgevoerd. De inzending van D. Meese uit Franeker wordt in 1767 met goud bekroond. Het wordt gepubliceerd in de verhandelingen van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen.. Hij achtte *“droogmaking fysiek onmogelijk”* en stelde voor om paalwerk langs de oevers aan te brengen met aan de binnenzijde groen rijswerk. De oevers zouden moeten worden beplant met gewassen, nadat de veengrond met zand of puin was vermengd. De totale kosten worden geraamd op fl. 17.000,00. Een speciaal in het leven geroepen commissie voor de beoordeling van droogmakingsplannen ziet echter in drooglegging het beste middel tegen landverlies. Evenals in 1727 en 1736 verschijnt er een heruitgave van Leeghwaters uit 1641 daterende (3e) droogmakingsplan.

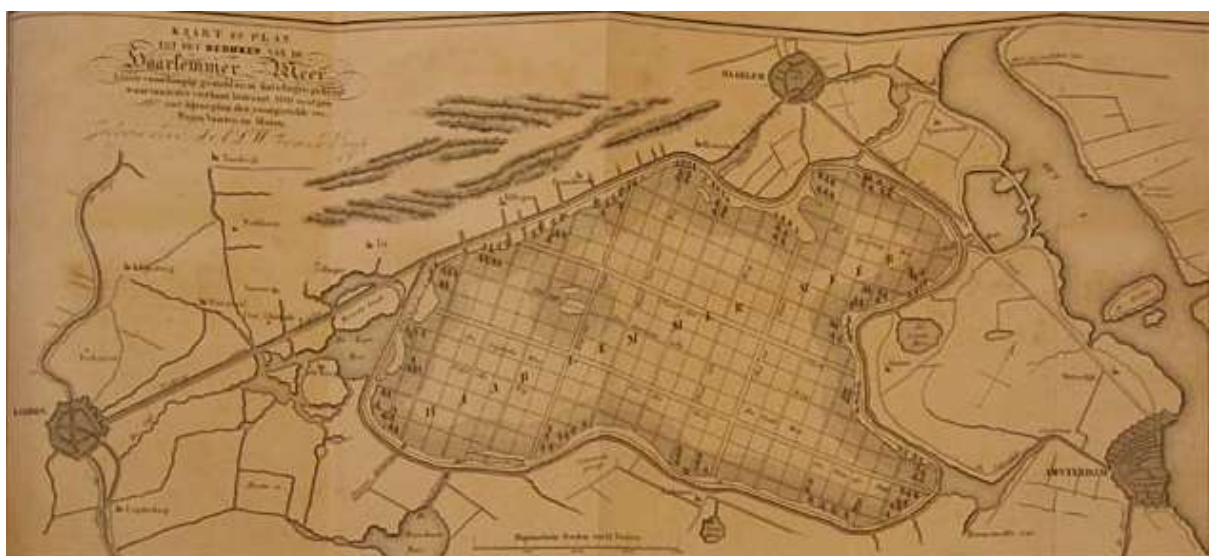
1767. Rijnland laat, om het gevaar van een aaneengroeiend Haarlemmermeer, Westeinderplas en Braassemmeer te voorkomen een zware dijk aanleggen langs de zuid-en oostzijde van het Haarlemmermeer. In Aalsmeer wordt in verband daarmee op 8 maart een bid-en dankdag gehouden, ook in de jaren daarna. Een commissie bestaande uit Jan Engelman, Christiaan Brunings, Nolke Iges Hania, Dirk Klinkenberg, Barend Ariesz. Goudriaan en Melchior Bolstra komt met het advies om eerst de gehele oostelijke oever bij Aalsmeer en de bedreigde noordelijke oevers te verstevigen. Deze met steen bestorte oeverwerken komen ook werkelijk tot stand en blijken goed te voldoen.

1769. Over het wel of niet droogmaken was de in 1767 ingestelde commissie verdeeld. Klinkenberg en Goudriaan zijn voor de drooglegging en komen dan ook in dit jaar met hun beider droogmakingsplan. In hun plan zou het Meer met 112 molens leeggemalen worden, waarna 50 molens het water uit Rijnlands boezem zouden lozen. De geraamde kosten zijn fl. 9.000.000,00 voor 19.000 bunder.

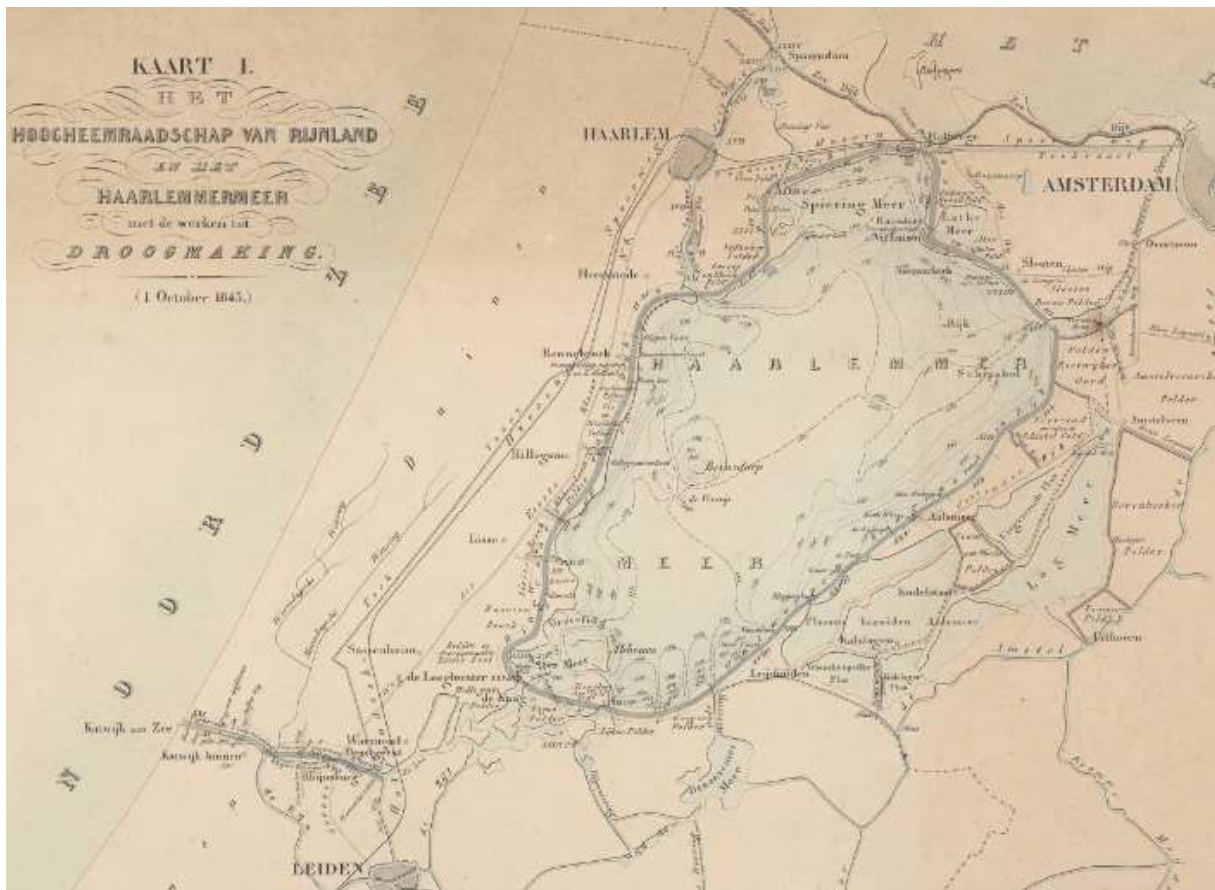
1775. In de nacht van 4 op 5 september breekt ten westen van Halfweg de Spaarndammerdijk door, waardoor andermaal landverlies ontstaat. Door de staten wordt geld beschikbaar gesteld voor het aanbrengen van 1.500 meter palen aan de oostzijde van het Meer. Ook deze oeverbescherming bleek niet bestand tegen “de waterwolf”.

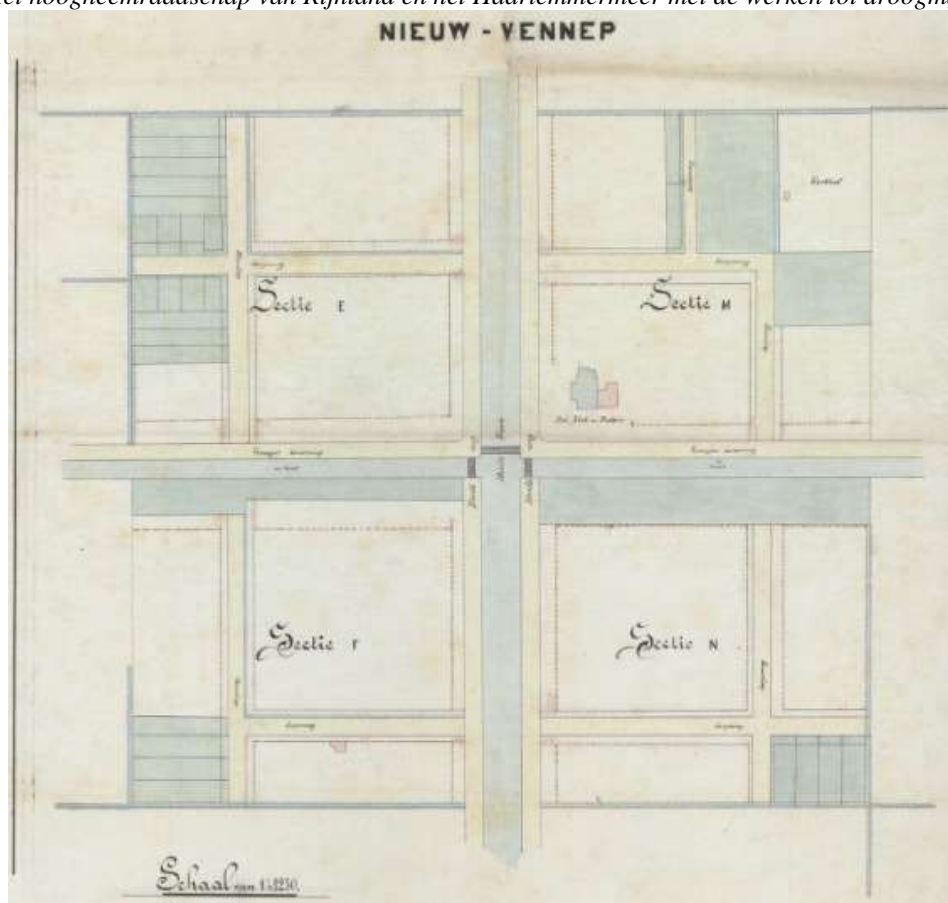
Rhinolandiae, Amstelndiae et circumjacent aliquot territorioru(m), accurata desc. auct. Balthazare Flor a Berckenrode. Amstelodami sumptibus Henrici Hondii Anno 1629. Rechtsboven Haarlem. Middenin het meer Beinsdorp en daarboven Ambacht De Vennip/Hillegom.

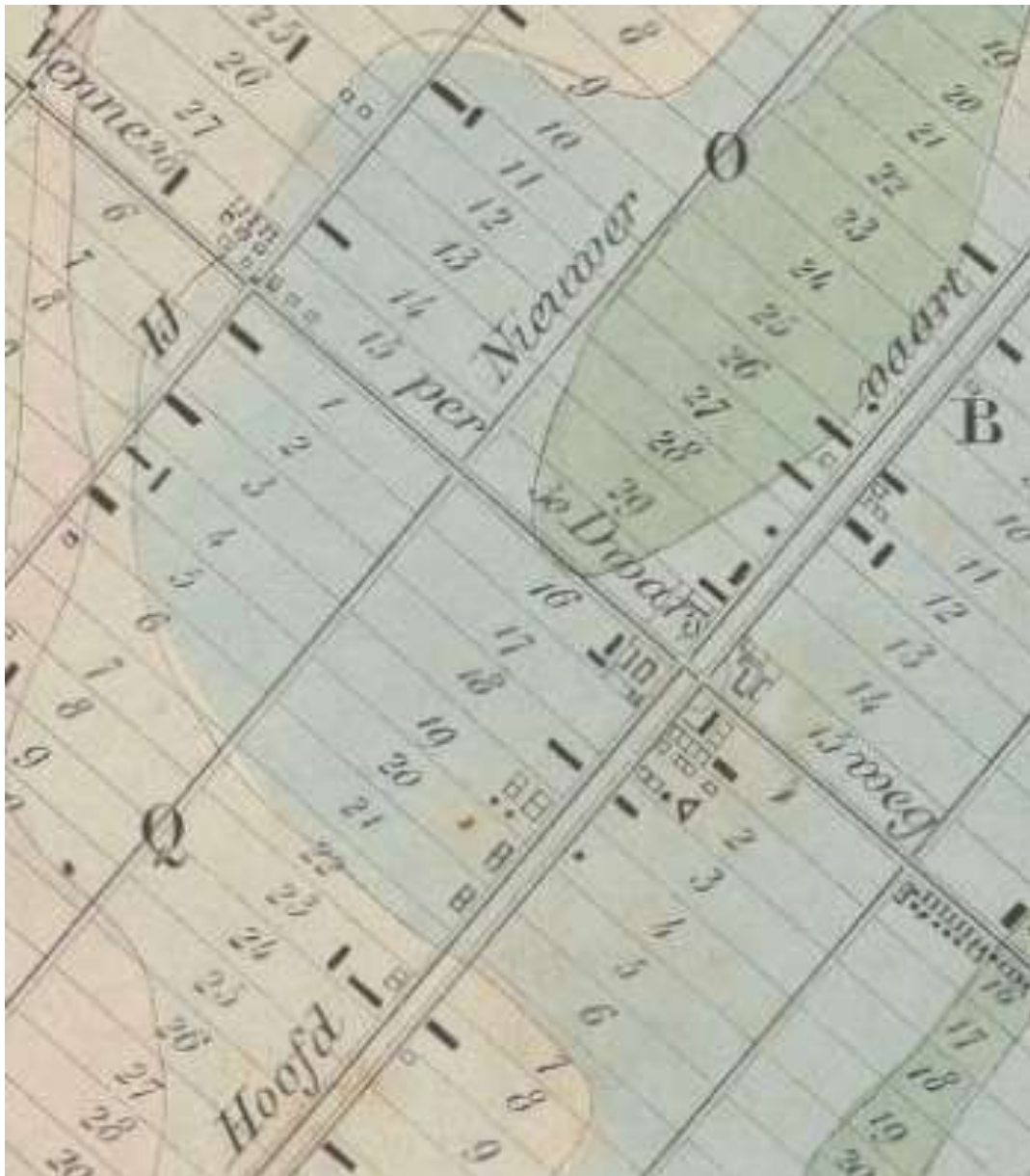
Kaart en plan tot het bedijken van de Haarlemmermeer. Links Leiden, boven Haarlem, rechts Amsterdam. Datering vroege 19^e eeuw ?

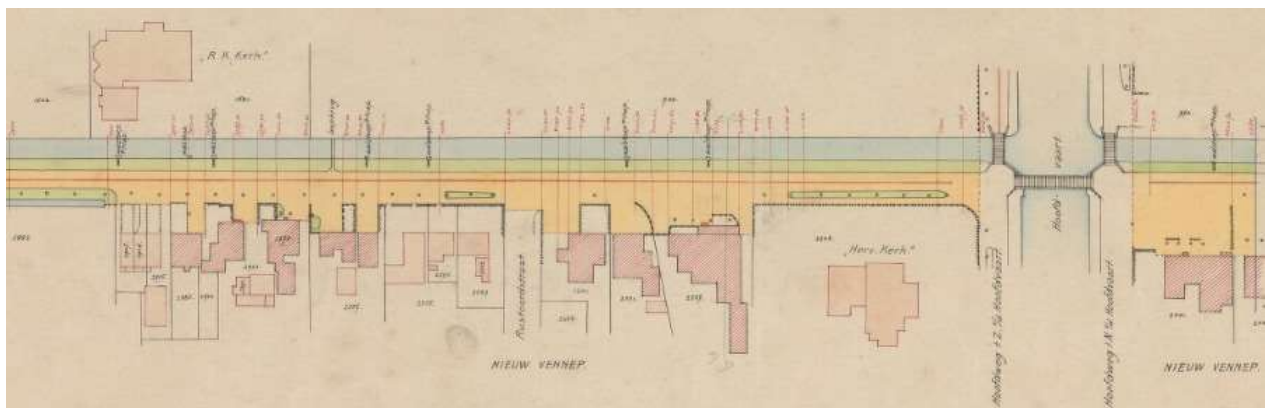
Kaart I. Het hoogheemraadschap van Rijnland en het Haarlemmermeer met de werken tot droogmaking 1843.

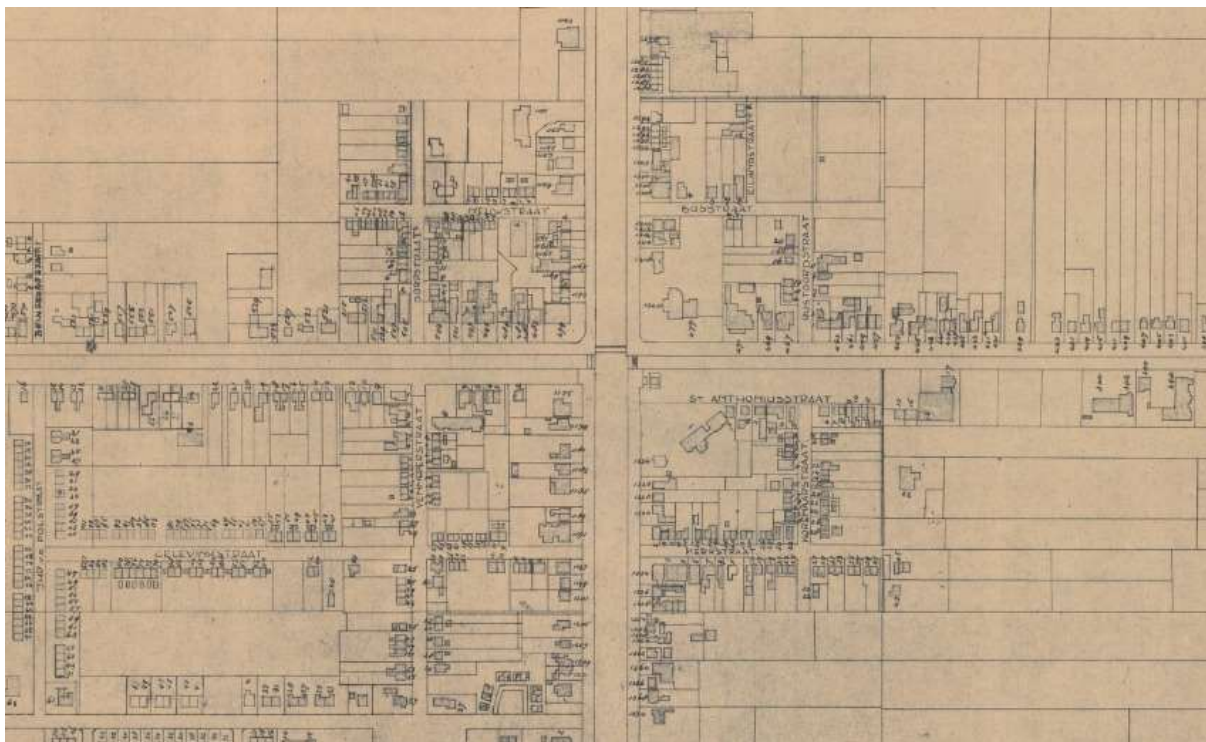
Kaart met dorpsgronden Nieuw-Vennep, schaal 1:1250. Datering 1879-1913.
Middenin de NH kerk en pastorie (gebouwd 1862).

Kaart X. De Haarlemmermeerpolder. Plan der twee dorpen in den Haarlemmermeer polder, wapen van den Haarlemmermeer polder, wapen der gemeente Haarlemmermeer, afbeeldingen van gedenkpenningen. Kaart noorden boven, schaal 1:60.000 Ellen. Plan schaal 1:5.000 Ellen. Ingekleurde lithografie door Steendrukkerij C.W. Mieling, 1839-1860. Hier afgebeeld de kom Nieuw-Venep, kruising Hoofdvaart-Venneperdwarsweg.

Kaart Nieuw-Venep dd. 5.11.1918. De Venneperweg met linksboven de RK en rechtsonder de Herv. kerk.

Plattegrond Nieuw-Vennep 1948 met de nog intacte Vennepertocht. In het midden de NH kerk (1862), rechts (einde St. Anthoniusstraat) RK kerk (1865) en uiterst rechts Ursulinenklooster (1910), de St. Antoniuschool (1910) en St. Jozefschool (1921). Hoek Hoofdweg-Kerkstraat de Geref. Kerk (1876).

Met dank aan de bronnen, waaruit ik geput heb en excuses voor enige doublures in de tekst.

Drs. Jan W.M. Lange, februari 2025